

Lelkipásztor

Evangélikus

Lelkészi Szakfolyóirat



73. évfolyam
1998/10.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSÉS A TE IGÉD

Fabiny Tamás: Piros falevelek 361

TANULMÁNYOK

Csepregi Zoltán: A pietizmus és a dunántúli evangélikusság 362

Bartha István: Az ember-ügy 365

Fónyad Pál: Megjegyzések a magyarországi Melanchton-kutatáshoz 370

KITEKINTÉS

Nagy Gyula: Egyházi Világhíradó IX. évfolyam 9. Szám 371

Pösfay György: Ami ötven évvel ezelőtt Amszterdamban történt 376

FIGYELŐ

Szathmáry Sándor: A Római levél Scholz László szerint 380

Bódi Emese: Apokrif iratok (Könyvismertetés) 382

Liptákné Gajdács Mária: Az evangélikus Stéberl András 384

FÓRUM

Szakács Tamás: Hazugságértékű tévedések 386

Kinczler Irén: Pályám emlékezete 389

Id. Magassy Sándor: Levél Bence Imréhez 391

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Korányi András-Solymár Mónika: Szentháromság ünnepe utáni 17. vasárnap 393

Smidéliusz András-Bárdossy Tibor: Szentháromság ünnepe utáni 18. vasárnap 394

Holecska Anikó-Smidéliusz Gábor: Szentháromság ünnepe utáni 19. vasárnap 396

Gabnai Sándor-Vető István: Szentháromság ünnepe utáni 20. vasárnap 397

Gerőfi Gyuláné-Kertész Géza: Szentháromság ünnepe utáni 21. vasárnap 398

Nánai László-Bohus Imre: Reformáció ünnepe 399

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkészi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108; 317-5478

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek).

Nyugdíjas lelkeszek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A címlapon: Pilarik István úrvacsorai kannájának részlete. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre.

A fotót Molnár Géza készítette. A borítót: ifj. Harmati Béla tervezte.

MÉCSÉS A TE IGÉD



Piros falevelek

szokatlanul enyhe október-vége volt. A nap lágyan simogatta a színpompás domboldalt. "Mintha csak vénaszonyok nyara lenne, pedig október utolsó napja van", gondolta magában Terus néni, amíg a kis kápolna felé igyekezett. Mint mindig, most is kerékpáron ment az istentiszteletre. Útközben azon gondolkodott, hogy ilyen szép időben talán nemcsak hárman lesznek, mint legutóbb. Ebben a kis szórványban rajta kívül ugyanis jobbra csak a vén Sziklai bácsi és a fia szokott részt venni az istentiszteleteken. Már a fia is nyugdíjas volt, korábban nem is járt templomba, de mióta az öreg már csoszogni is alig bír, csak elkísérte. A prédikáció alatt aztán felváltva szundítottak. Terus néni, miközben a pedált taposta, továbbfűzte gondolatait: "Reformáció ünnepe van ma, csak eljönnek még néhányan..."

Ahogy közeledett a kis park közepén álló szerény kápolnához, látta a botjára támaszkodó öreg Sziklait, mellette meg annak fiát, kezével a kopott kapu kilincsén. Némileg távolabb két asszony, a Szekeresné meg a Tóth Jolán álldogált még.

- Elmarad az istentisztelet! A tisztelendő úr beteg -, szölt egyikük a kerékpárjáról lekaszálódó asszonynak. Az hamarosan maga is meggyőződhetett erről, amint az ajtóra kifüggesztett írást meglátta: "A lelkes váratlan megbetegedése miatt a reformációi istentisztelet elmarad."

- Akkor hát..., menjünk haza, apám -, szölt dörmögve az ifjabbik Sziklai. Az mozdult is volna, mikor váratlanul megérkezett a patikusnő a kislányával. Amint értesültek a meglepő hírről, megszölkált a tízéves Katika:

- Pedig azt mondtad, Anyu, hogy ma valami erős várról fogunk énekelni!

Meghallotta ezt Terus néni, és így szölt a patikusnőhöz:

- Éppenséggel élénkelhetjük, hadd örüljön a kislány. Joli, neked jó hangod van, te biztosan el tudod kezdeni!

Tóth Jolán maga is indulni akart már, ezért most kicsit zavarba jött. Ám ahogy tekintetével az öreg Sziklai is biztatta, elkezdte hát az éneket:

- "Erős vár a mi Istenünk, jó fegyverünk és pajzsunk..."

Egymást támogatva csak élénkeltek két strófát: ha egyikük bizonytalan volt a szövegben, a másik kíségette. Az "ó a mi diadalmunk" után aztán hirtelen csönd támadt. Senkinek sem akaródzott megmozdulni. Halk szavával a patikusnő törte meg a csendet:

- Nem is tudom... Olyan szép itt a fák alatt... Talán az utolsó kellemes őszi nap. Leülhetnénk egy kicsit beszélgetni...

Senki nem mondott ellent. Terus néni kezdte lesöpörni a frissen hullott faleveleket az egymással szemben álló két padról, az ifjabbik Sziklai meg odahúzott egy harmadikat.

Amint mindenki elhelyezkedett, Szekeresné szölkált meg először:

- Konfirmandus koromban tanultam ezt az éneket, vagy ötven évvel ezelőtt. Úgy mondtuk, ez a lutheránus himnusz.

- Reformációkor meg jeles napokon mindig ezt énekeltek - vette át a szót az idősebb Sziklai -, s ilyenkor mindig elmondtuk azt is, hogyan szögezte ki Luther Márton a 95 tételét a wittenbergi vártemplom kapujára. A hogyishívják, na...,

- A búcsúcédulák miatt -, segítette ki apját ifjabb Sziklai.

- Magyarul is lehet ám olvasni a 95 tételt - fűzte tovább a gondolatot a patikusné, azzal táskájából előhúzott egy többszörösen összehajtott sárgás plakátot -, nemrég kaptam egy pesti ismerősömtől. Gondoltam, megmutatom a tisztelendő úrnak, hátha nem ismeri.

A többiek kíváncsian szemlélték a 95 tételt. A kicsi Kati hangosan olvasta az első mondatot:

- "Mikor Urunk és Mesterünk azt mondta: Térjetek meg!, azt akarta, hogy a hívek egész élete bűnbánatra térés legyen." Anyu, mi az, hogy megtérés?

Édesanyja helyett a fiatalabb Sziklai felelt:

- Egyszer egy prédikációjában szemléletesen szölt arról a tisztelendő úr. Azt mondta, hogy egy katona ezt így fejezné ki: Állj! Hátra arc! Indulj! Vagyis nem szabad a bűn útján tovább járni, hátraarcot kell vágni, majd az ellenkező irányba elindulni. Igen, azt is hangsúlyozta, hogy mozdulni kell, nem pedig tétlenül állni.

Terus néni tekintete a lap közepén a 62. tételre esett: "Az egyház kincse valójában Isten dicsőségének és kegyelmének szent evangéliuma.", majd hozzátette:

- Akkor hát ezért neveznek minket evangélikusnak, mert ennek a kincsnek vagyunk a birtokában!

Erre meg Szekeresné elevenített fel egy prédikációt, amely arról szölt, hogy kincsünk cserépedényekben van. Ez a hozzászölkás Tóth Jolánt is nekibátorította, és azt a mondatot idézte a Bibliájából, hogy "ahol a kincsed, ott van a szíved is".

Emlék emlékebe fogódzott, szö szöt követett. Észre sem vették, hogy múlik az idő. A délutáni napfényben sorra hullottak a falevelek. A piros levelek lassan beborították a közöttük levő asztalkát. Terus néni csendben meg is jegyezte:

- Olyan ez, mint az oltárterítő, reformáció ünnepe.

Erre mindnyájan elhallgattak. Az öreg Sziklai szava törte meg a csendet:

- Talán elmondhatnánk együtt a Miatyánkot...

Elmondták. Aztán megint hallgattak. Majd Terus néni félhangosan tovább imádkozott, a beteg lelkészért is és az egész gyülekezetért. Tóth Jolán kissé elpirulva pedig ezzel a javaslatl állt elő:

- Elénkelhetnénk még azt is, hogy "Ne csüggedj el, kicsiny sereg"...

Elénkeltek. Még az ifjabb Sziklai is dörmögött halkán. Apja pedig egy könnycseppet morzsolt el a szeme sarkában. Aztán megint hosszan hallgattak.

Hosszú idő után a kis Kati mozdult elsőnek. Kivette édesanyja kezéből a plakátot a 95 tétellel, s a kápolna bezárt ajtajához lépett. Lábujuhgyre állt, és az istentisztelet elmaradását hírüldöz kiírás fölé, azt eltakarva, kitűzte a sárgás papírt.

- Most már mehetünk, fiam - szölkált meg az öreg Sziklai.

Ki-ki indult haza. Kezet fogva vagy a másikat csak szemmel megsimogatva így búcsúztak egymástól:

- Erős vár a mi Istenünk.

A kis Kati még odaszaladt az asztalhoz, amelyet a falevelek csaknem teljesen beborítottak már. Kis kezével beléjük markolt, és búcsúzóul mindenkinek átadott egy piros levelet.

Fabiny Tamás



A pietizmus és a dunántúli evangélikusság¹

„Oh adjad, mindnyájan gyülekezetinkben Bárány s Sartorisok legyünk szent tisztünkben, Bárány erős hite hajtson lépésinkben, S Sartor nagy világa égjen értelmünkben.”²

1. Egyházkerület a válaszüton

A magyar pietizmus irodalmát vizsgálva föltűnő, hogy viszonylag szűk kör volt az, mely *programszerűen* törekedett a speneri-hallei teológiát meghonosítani a Dunántúlon. A legfontosabb irodalmi dokumentumokon Bárány György, Bárány János, Sartoris János és Vázsonyi Márton neve áll, mint szerző, fordító vagy kiadó.³ (A pietista irodalmat természetesen mások is gazdagították, mint pl. Torkos András,⁴ Tóth Sipkovits János⁵ vagy Miskei Ádám: kortársaik őket is a „pietista” jelzővel illették.) Ugyanígy nagyon szűk volt az a dunántúli kör, mely tudatosan igyekezett megakadályozni a hallei irányzat hazai terjedését. Ha eltekintünk attól a felzúdulástól, melyet Bárány 1750-es laubani kátéja váltott ki (hiszen Kis Zsigmond⁶, Johann Gottfried Oertel és Ribini János csak ebben az egy dologban támadta Bárány Györ-

gyöt), akkor jóformán Perlaki József marad mint ellenlábás. Perlaki — nevéhez híven — hol Bárány Györgyöt vádolta rajongással,⁷ hol Miskei Ádámot heterodoxiával,⁸ hol meg Bárány János híveit igyekezett papjuk ellen hangolni.⁹

E két pólus közötti tábor jó kapcsolatokat tartott fenn mind Bárányékkal, mind a hazai és külföldi ortodox központokkal. Szent-Iványi Béla a pietisták közé sorolja a soproni Haynóczi Dánielt, Johann Sigismund Pilgramot, Johann Gottfried Oertelt és Ribini Jánost¹⁰ — ez nem fogadható ugyan el, de a disszertáció részét képező forrásgyűjtemény bőven illusztrálja, hogy támogatták ennek az irányzatnak a munkáit. Haynóczi például Miskei Ádámtól rendelte meg az apokrif könyvek summáinak versbeszédését,¹¹ az ő magyar irodalomtörténeti művéhez viszont Sartoris János szállított adatokat.¹²

Másfelől az az érdekes, hogy a pietisták esküdt ellenségként ismert püspök, Daniel Krmann például állítja a dunántúli lelkészek elé Bárány Györgyöt.¹³ Már Szelestei N. László bemutatta Bél Mátyás és Daniel Krmann példáján, hogy a hagyományos orthodox–pietista ellentétpár nem mindig használható a magyarországi viszonyok között.¹⁴

Bél és Krmann együttműködése ugyanúgy nem fért bele a régi sémába, mint a magyar pietisták közötti elvi ellentétek. Amikor Bárány György felvetette, hogy püspök hiányában az esperes vagy a lelkesi közösség is ordínlhasson papot, nemcsak Perlaki József támadását hívta ki maga ellen, de Torkos Andrásét és Vázsonyi Mártonét is.¹⁵

Még talányosabb a dunántúli szuperintendens választás története. A II. Carolina Resolutio értelmében 1734-től kezdődhetett a jelölés folyamata. 1735 novemberében Sartoris János úgy hallotta, hogy a pietizmus hívei („suffragii piorum”) őt kívánják jelölni.¹⁶ 1736 nyarán állítottak is három jelöltet, köztük Sartorist. Torkos András, aki nem vállalta a jelölést, levélben értesítette Sartoris Jánost, hogy Samuel Serpilus soproni lelkész visszalépeése miatt ő az egyedüli esélyes. Csak egy a bökkenő: túlságosan követi néhány dologban az igaz hit tételei ellen askarkodó pietisták véleményét. Ezért az esperesek és a patrónusok megbízásából felszólítja, vessen el minden a szimbolikus könyvekkel ellenkező tanítást, hisz beiktatásakor ezekre kell esküt tennie.¹⁷ Sartoris erre ugyancsak visszalépett e szavakkal: „Qui bene latuit, bene vixit!”, és hatévi huzavona után végül az

¹ Részlet az *Adalékok a dunántúli pietista irodalom történetéhez (1700–1756)* című doktori értekezésből.

² Bárány János halotti búcsúztatója apja fölött (1757). Ld. Payr Sándor: *Egyháztörténeti emlékek I.* Sopron, 1910. 367. 81. strófa.

³ Bárány János Sartoris halotti búcsúztató versében ő és Bárány György kapcsolatát Dávid és Jonathán barátságához hasonlította (*Az Isten házában égő és világosító világosság.* H.n. 1756. 32), apja búcsúztatásában pedig így emlékezett meg róla: „Sartoris Jánossal, a drága emberrel / S egy szívvel lélekkel a rátok tett teherrel / Nyájaskodtatok...” (Payr 1910. 365. 67. strófa).

⁴ Michael Polz költeményében (*Satyra in Pietistas Hung.* Alsósztrégova, 1725. III. 21. OSzK Fol. Lat. 1627:5–6) Torkos Vázsonyival és Báránnyal együtt szerepel: „...Subtilis Torkos adstrictus totus in aurum, / Vassonius fallax, Barany cute tecus ovilla...”

⁵ Jellemzéséhez ld. Csepregi Z.: Pápa a dunántúli pietizmus történetében. In: Hermann István (szerk.): *Tanulmányok Pápa város történetéből 2.* Pápa, 1996. 155–160.

⁶ Payr Sándor: Magyar pietisták a XVIII. században. In: *Magyar protestáns egyháztörténeti monográfiák I.* Budapest 1898. 97–174. 167.

⁷ Bárány György levele Szentgróthi Mihálynak. Payr 1910. 355–358.

⁸ Miskei Ádám levele Vázsonyi Mártonhoz. 1736.IV.20. Soproni Evangélikus Levéltár (továbbiakban SEL) 1383:63–64.

⁹ Bárány János levele Haynóczi Dánielnek. 1740.IX.7. Ruszti Evangélikus Gyülekezeti Levéltár (továbbiakban REG).

¹⁰ Szent-Iványi Béla: A pietizmus Magyarországon. *Századok* 1935. (=Bp. 1936.) 322–323.

¹¹ Miskei Ádám levele Haynóczi Dánielnek. 1746.XI.8. REG.

¹² Sartoris János levele Haynóczi Dánielnek. 1735.XI.10. REG.

¹³ Daniel Krmann levele a dunántúli lelkészekhez. 1720.I.27. SEL 1377:15–16.

¹⁴ Szelestei N. László: Pietizmus és magyar nyelv a 18. század első felében. *Protestáns Szemle* 56 (1994) 207–215, 208–209.

¹⁵ Ld. a 7. jegyzetben említett levelet.

¹⁶ Ld. a 12. jegyzetben említett levelet.

¹⁷ Torkos András levele Sartoris Jánosnak. 1736.IX.6. SEL 1381:17–18.

egyedül versenyben maradt Tóth Sipkovits János nyerte el a hivatalt.

Torkos levele nemcsak azért furcsa, mert maga is pietista hírében állt, hanem azért is, mert az esperesekre és patrónusokra hivatkozott. Meglehet, hogy saját kezdeményezéséből írt Sartorisnak? A pozsonyi Johann Michael Fischer úgy tudta: éppen a világiak kívánták Sartorist püspöknek, s csak abban ért egyet Torkossal, hogy Sartorisnak nyilvános disputációban kellett volna bizonyítania orthodox tanítását.¹⁸ A beszámolóik ellentmondásait nem tudom teljesen föloldani, annyi azonban biztos, hogy a pietista Sartoris megválasztásának népes tábora és ellentábora volt, s megoldásként az a Tóth Sipkovits lett szuperintendens, aki ugyancsak pietista volt, csak éppen kevésbé tehetséges.¹⁹

Húsz évvel később egészen hasonló történet játszódik le: ekkor is — Miskei Ádám visszalépése után — Sartorisszal szemben erőszakolja ki Wittnyédi János (1753-tól dunántúli felügyelő) a jóval fiatalabb, s ezért kevésbé tekintélyes Bárány János megválasztását. Bár a felszínen tanításbeli viták zajlanak, talán mégis tévedünk, ha a szuperintendensek megválasztását ők és támogatóik teológiai álláspontjával próbáljuk magyarázni. A már megfoghatatlan személyes elfogultságokon túl az is szerepet játszott, hogy Tóth Sipkovits és Bárány János — ellentétben Sartorisszal — nemesek voltak, s éppen Fábri Gergely sorsa mutatja, hogy kutyabőr nélkül a szuperintendens sem volt biztonságban.

A választások eredményeit végignézve²⁰ az is kiderül, hogy többnyire nem a legtöbb szavazatot szerzett, azaz legnépszerűbb jelöltet, hanem a gyakori visszalépések miatt a második vagy harmadik helyen állót iktatták be a tisztségbe (a kivétel: Fábri Gergely). Így nem azt kell kiemelni, hogy milyen sok pietista püspöke volt a dunántúli evangélikusoknak (azaz mennyire meggyökeredett itt a hallei irányzat),²¹ hanem azt, hogy lehettek ugyan ezek rátermett vezetők, tisztüket nem annyira karizmatikus egyéniségüknek, szellemi kiválóságuknak, mint a kiegyensúlyozott választási erőviszonyoknak, egyházipolitikai patthelyzeteknek köszönhetőek.

Nem érdektelen ugyan, hogy a Dunántúlon olyanok is kerülhettek vezetői pozícióba, akik nyíltan vállalták pietista elkötelezettségüket (a Dunáninnen Elias Mohl ugyanezt titkolni igyekezett!), mégis tanulságosabb azt vizsgálni a választásokon, hogy kik bírták a lelkeszek többségének a bizalmát: 1736-ban Samuel Serpilius kapta a legtöbb szavazatot, 1746-ban Torkos József, 1749-ben Fábri Gergely, 1756-ban Miskei Ádám. Valamennyien tehetséges, alkotó papok, s egyikük sem fordult meg a pietizmusnak elkötelezett német egyetemeken (Serpilius, Torkos, Fábri wittenbergi diákok voltak). Serpiliusszal és Miskeivel szemben a nem kevésbé művelt Sartoris — mint láttuk — a második helyre szorult. Bárány János sem apja tekintélyének, hanem Wittnyédi János gyakorlati megfontolásainak köszönhetette a szuperintendensi széket.

Payr Sándor nézetétől, hogy a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületet egységesen pietistának tekintsük, azt hiszem, elbúcsúzhatunk. Sokkal találóbb erre Johann Sigismund Pilgram soproni pap véleménye, aki előbb csak Sopron „semlegeességéről” ír Ernst Salomon Sypriannak (1673–1745) Gothába:

„Wir halten uns hier neutral.” (1725), később ezt az egész egyházkerületre kiterjeszti: „la pietizmus] fészke túl van a

Dunán... a mi városunkat és körzetét még nem támadta meg” (1726).²²

A későbbi választások megmutatták, hogy ez utóbb sem módosult döntően.

2. A pictisták öröksége és testámentuma

„Azonban esztendő elforgása alatt
Egy más után kevés idő múlt és haladt,
Dunán innét köztünk négy csillag elalutt,
Ötödik is látod im előtted halott.”

– hangzott el Bárány János halotti búcsúztatójában (1758).²³ A négy csillag közé értette a szerző Sartoris Jánost (+1756) és Bárány Györgyöt (+1757), az ötödik a fiú, János volt. Bárány Jánossal ki is hal az a magyar pietista írói kör, mely közvetlen kapcsolatban állt a két Franckéval (Torkost és Vázsonyit 1737-ben temették el). Miskei Ádám majd két évtizeddel túlélte ugyan a vele egyidős Sartorist (+1774), de alkotásra már neki sem maradt ereje. Jelennek meg ugyan a század második felében is még pietista kiadványok, ám ezeket már az utódok gondozzák.²⁴

Könnyű dolgunk van, ha a Bárány-kör örökségét kívánjuk számba venni, a leltárt már maga Bárány János elkészítette a Sartoris és apja felett mondott halotti búcsúztatókban.

„Oskola Gyermekeink Katechismusokat,
Ídűességre vettek szép oktatásokat,
Általad öregek-is hasznos munkákat
Sőt még Tanítók-is út mutatásokat.”

– hangzott el Sartoris János ravatalánál 1756-ban. Az ifjú Bárány bennfentesként a még akkor meg nem jelent Újszövetség is célzást tesz:

„És melly kints áll készen és nap virradtát vár,
Mellynek egy óráig-is heverni nagy kár,
Oh hogy nap fénnyt lásson szívét ISTE'NEZ bár
Föl-emelné minden ki élet' útján jár.”²⁵

A késedelmesen megjelent Újtestamentum valóban nem tölthette már be neki szánt feladatát. Egy évvel később Bárány György búcsúztatójában fia ugyancsak felsorolja az elhunyt műveit:

„A Dictumos könyvet és az Augustai
Confessiót neki minden köszönheti,
Graduálban s Arndtban van munkája neki,
Katechismusa is tudományyal teli.”²⁶

A művek fennmaradtak. A búcsúztató viszont olyan érdeméről is megemlékezik, melyekről különben nem lehetne tudomásunk:

„Nem volt elég neki Vasárnap szólani,
Vagy fül viszketteitől szókkal tanítani,
Isten igéjére szokott támaszkodni,
Délest ist kezdett ő munkát újítani.

Sőt mindennap is a Biblia olvasást
És hozzá tapasztott hasznos magyarázást
Béhozta s kezekbe adta a Szent Írást,
Még háznál is adott nekik útmutatást.

¹⁸ Johann Michael Fischer levele Georg Sarganeeknek. 1737.X.31. Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz. Francke-Nachlaß (továbbiakban: SBPK-FN) Kapsel 27. 10:94–96.

¹⁹ Bárány János így búcsúztatta (Payr 1910. 330): „Az igaz bölcs Isten ő ítéletében Nem nézi azt, mennyi van ki elméjében, / Mennyi ajándékkal bír az ő tiszteben, / A tálentom mennyi van bizva kezében.”

²⁰ Ld. Miskei Ádám feljegyzéseit: Payr 1910. 288–310.

²¹ Szent-Iványi 1935. 331–332.

²² Keserű Bálint: Cyprion in Ungarn. In: E. Koch – J. Wallmann (szerk.): *Ernst Salomon Cyprion (1673–1745) zwischen Orthodoxie, Pietismus und Frühaufklärung*. Gotha, 1996. 84–95, 87.

²³ Szilvágyi István verse: OSzK Fol. Lat. 2077:339r–345v. 27. strófa.

²⁴ Payr (1898. 168) Balog Ádám, Perlaki Gábor és Nagy István kiadványait sorolja ide, s megemlékezik Hrabovszky György árvaházairól is.

²⁵ Bárány János: *Az Isten házában égő és világosító világosság*. H.n. 1756. 29–30.

²⁶ Payr 1910. 365. 62. strófa.

*A katechizálást is lábra állítá
S nem csak a gyermeki elméket szólítá,
De ősz fejeket is nyilván előhívta
És a feleletre szólni igazgatta.*²⁷

Szerzője jegyzetet is fűzött ehhez a helyhez:

„Hogy a mi gyülekezetünk az ő idejétől fogva és ő általa belől nagy változást és jobbultást látott, az tagadhatatlan. A Tanítóknak elhatalmazott feslettségek, mely ellen annyit írt, feddődött, ugyan csak nagy részről tisztességes magaviselésre fordult. A nagy restség szorgalmatosságra; a tudatlanság helyébe már az esméret nevelkedik. Az iskolákban a gyermekek már a Katechisatiokra szoktattak. A Déleesti Praedikáziók, a mindennapi Biblia magyarázatok, melyek hallatlanok voltak, már helyül helyes bévétetnek. Sőt már törvényül előnkbe irattatnak. Az ulta kezdünk könyveket készíteni, szerezni, házi Isteni tiszteleteket tartani. Ez bizony mind drága gyümölcs, melyért Istennek méltó hálát adni.”²⁸

Bárány János tehát az írásokon kívül is fel tud sorolni olyan megfogható eredményeket, melyek a pietisták sikerét bizonyítják: a vasárnapi második istentisztelet, a napi bibliórak, háziáhitatok bevezetése, gyermekek és felnőttek hitoktatása — a sort még a konfirmáció meghonosításával is kiegészíthetjük.

Az ötödik csillagnak, Bárány Jánosnak a hagyatékát nem más vette lajstromba, maga készített testámentumot. Szeperintendenssé váló választatása után nyomban megkezdte az egyházlátogatásokat, ám betegsége miatt ezt rövidesen másokra kellett bízni. Így született 1756 őszén az *Instructio pro admodum reverendis dominis senioribus in inspectione et visitatione ecclesiarum observanda*,²⁹ melyet rövidesen az egyházkerületi gyűlés is megerősített. Bárány János utasításának egyedi szándéka és tartalma leginkább a korábbi vizitációs szempontokkal összevetve tűnik ki.

Tóth Sipkovits János beiktatásakor (1742) az őt megválasztók részletesen megszabták feladatait,³⁰ s a szuperintendens megkezdve az egyházak látogatását (1745) maga is feljegyezte, mire fordít figyelmet.³¹ Tóth Sipkovits lényegében a hagyományos kérdéseket tartotta szem előtt: van-e ordinált lelkész, a papok és tanítók orthodoxiája, életvitele és szorgalma, továbbá híveik templomjárása, erkölcsi és áldozatkészsége, végül a gyülekezet vagyona és anyagi helyzete. A számára szóló utasítás ugyan többször a *vera pietas és sincera pietas* kifejezésekkel él, ám a szempontok hierarchiájában még nem fedezhető fel a pietizmus hatása. Bárány János utasításának már a létrejötte és a célja is más: nem testületi határozat, nem a szuperintendens „munkaköri leírása”, hanem saját kezdeményezésből íródott a munkatársak számára, s csak utólag tette azt magáévá az egyházkerületi gyűlés.

Az 1756-os *Instructio* rögtön az első mondatban szakít a hagyományos sorrenddel:

„Elsősorban az iskolákra kell ügyelni... melyek az egyháznak mintegy melegágyai.”

A tanítók olvasásra, imádkozásra, a kátéra, bibliai idézetekre és történetekre, továbbá korálokra tanítsák a gyermekeket, míg a tehetségesebbek már az írással, számolással és

a latinnal is ismerkedhetnek. Ne legyen család, ahol a gyermekek az alapvető ismeretek híján nőnek föl, ha nincs pénzük a tandíjra, segíteni kell nekik ebben. Aki nem törődik gyermeke taníttatásával, azt temetésén sem szabad tisztelettel említeni. Az utasítás mindenütt a konfirmációi oktatás bevezetésére sarkall, s erre a feladatra a böjti időszakot ajánlja.

A felnőttek oktatására a prédikáció, a templomi katechézis, a bibliamagyarázatok, a házi áhitatok és a könyvek szolgálnak. Az igehirdetésben a lelkészek fejték ki és alkalmazzák a teljes tanítást, úgy hogy a középpontba az Istenhez történő megtérés és a Krisztusban való hit kerüljön! Az istentisztelet során a felnőtteket is meg kell tanítani a kátéra, hogy otthon válaszolni tudjanak családjuk kérdéseire. A mindennapi folyamatos bibliamagyarázást vezessék be minden gyülekezetben! Ösztönözni kell a híveket az egyéni bibliaolvasásra, s jó könyvek vételére. Ne legyen ház — vagy legalább templom — ima és énekeskönyv, káté és Újszövetség nélkül! A kegyességi könyvek segítségével tartsanak házi áhitatokat, ahol a templomban hallottakat is beszéljék meg! Még a mezei munkákat is lehet egyházi énekekkel és kegyes beszélgetéssel végezni.³²

Az utasítás élén tehát a katechetikai témák állnak, ezt követi a tradicionális szempontrendszer, majd néhány erkölcsi és egyházfegyelmi pont, melyek szintén a pietizmus programjából származnak: a nagy menyegzők, aranylakodalmak, pasztták, torok, az iskolai Balázs-járás tilalma, s hogy a lelkészek évente kétszer gyűljenek egybe közös úrvacsorára, egységük és kölcsönös szeretetük kifejezésekképpen.

Az *Instructio* felveti azt a kérdést, hogy ideális vagy valós állapotot tükröz, azaz kívánalomnak vagy követelménynek kell tekintenünk. Bárány György imént idézett halotti búcsúztatójából kiderül, hogy egyes helyeken ezek az újítások már megvalósultak, csak az nem becsülhető föl pontosan, hogy milyen széles körben terjedtek el. Ugyanez a kérdés más oldalról úgy fogalmazható meg: kissé elkésett reformprogramként vagy a pietizmus vívmányainak összegzéseként értelmezhetjük és értékelhetjük-e a szöveget. Ez azért sem mindegy, mert másfél évvel a dokumentum megfogalmazása után mind Sartoris János és Bárány György, e reformok fő szorgalmazói, mind Bárány János, e sorok papírra vetője halottak. Az első esetben ugyanis lehet ez a szuperintendens eszmei hagyatéka, támogathatta az egyházkerületi gyűlés, mégis sok esélye arra, hogy több lesz pium desideriumnál. Ha viszont már kivívott eredményekről vet számot, akkor a végrendelet végrehajtható.

A század második felének egyháztörténete az utóbbi felvetést tűnik igazolni. Bárány János szuperintendens-utódai, Balog Ádám, Perlaki Gábor, Hrabovszky Sámuel, Nagy István valóban örökségüknek tekintették a pietisták által meghonosított újításokat.³³ A Dunántúlon betelni látszott a pozsonyi Friedrich Wilhelm Beer jövődölése:

„de egyre hiszem, hogy az egész külsődleges kultusz meg fog nálunk szűnni, és akkor ezek a cseh és magyar könyvek a pincékben és kamrákban jobban fognak prédikálni, mint most a lelkészek.”³⁴

Csepregi Zoltán

²⁷ Payr 1910. 364. 54–56. strófa.

²⁸ Payr 1910. 369. 8.j.

²⁹ Evangélikus Országos Levéltár (továbbiakban: EOL) I.a.15.12.32:23–24.

³⁰ Szövegközlés: Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár 3 (1904) 125–134.

³¹ EOL I.a.15.12.27:19.

³² Erasmus *Paracletisének* (1516) gondolata visszhangzik itt: „Bárcsak ebből dalolna valamit az eke nyomán a földműves, ebből dűdölne a vetelő ütemére a takács, efféle történetekkel üznél el unalmát az utas! Ebből merítené beszélgetése tárgyát minden keresztény!”

³³ Payr 1898. 168; Szent-Iványi 1935. 332–333.

³⁴ Friedrich Wilhelm Beer levele Gotthilf August Franckének. 1740.VIII.1. SBPK-FN Kapsel 27. 8:38–39.

AZ EMBER-ÜGY¹

A TÉMA AZ UTCÁN HEVER...

Az ember befejezetlen lény. Történelme küzdelmek sorozata. Lényéhez tartozik a változás. Engesztelhetetlenül tartani vél valahová, s néha emiatt úgy érzi, tudnia kell azt is, honnan jön. Önnön befejezetlenségét sokféleképpen magyarázza. Ezek egyike a bibliai-keresztény hagyomány.

A 20. században végérvényesen szétvált egymástól a világi rend és az egyház. Ez az önmagában örvendetes tény azonban magával hozta, hogy - a még mindig a régi paradigmák szerint gondolkodó emberek számára - szétvált egymástól a kultusz és a profán világ is. A vallás folklórrá devalválódott, a világ pedig megszűnt számukra Isten teremtett világa lenni.² Épp ezért fontos hangsúlyozni, hogy az Isten-kérdés nem egyházi belügy! Minden embernek joga van feltenni kínzó egzisztenciális kérdéseit. A teológianak, mint tudománynak pedig kötelessége megválaszolni azokat. Ám ha az emberek elidegenedtek, nem hajlandók kérdezni, vagy máshonnan várnak választ, akkor nyilvánvalóvá kell tennünk nekünk, teológusoknak, hogy igenis létezik egyetemes érvényű program az "ember-kérdés" megoldására. Ez a program egy minden embert érintő üzenet meghallása, megértése és továbbadása.³

AZ ÚGYNEVEZETT MEGIGAZULÁSTAN

A bibliai-keresztény terminológia az emberi egzisztencia roncsoltságát a *bűn* fogalmával írja le. A helyreállított állapotot, amely a Teremtő Istennel való harmonikus viszonyt jelent, *üdvösségnek* nevezi. A bűnös ember üdvözüléséhez vezető út a *megigazulás*. Ez a gyógyulás, amely az embert beállítja a Teremtő Isten által létrehozott rendbe. Ott nincs szenvedés, bizalmatlanság, félelem. Kérdés az, vajon ez az átalakulás kinek a munkája nyomán megy végbe? Mennyi az ember szerepe saját egzisztenciája helyreállításában? Ez a keresztény teológia fő kérdése: az úgynevezett *"megigazulástan"*. Ez volt a reformáció alapkérdése, és mindmáig az ekörül vita a legfontosabb témája a katolikus és protestáns egyházak egymáshoz való közeledésének. 1997-ben a Lutheránus Világszövetség és A Keresztények Egységének Pápai Tanácsa a Közös Bizottsága "Közös nyilatkozatot" adott ki, amelyben a megigazulásról szóló evangélikus és katolikus tanítások közös nevezőjét próbálták megtalálni.⁴ Ennek fényében némi óvatossággal és kritiká-

val kell olvasnunk Paul Tillich - egyébként rendkívül fontos - kijelentését:

*"Ez a tanítás vagy hittétel nem egy a többi tantétel között, hanem princípium is, mégpedig azért, mert ez a protestáns princípium első és alapvető kifejezése."*⁵

Ha ugyanis a megigazulástan valóban csupán protestáns princípium, akkor nehezzé válik az egyetemes kereszténység bármilyen értelemben vett egységéről is beszélnünk, hiszen - mint láttuk - ez a tanítás éppenséggel a kereszténység alapja és koronája. Helyesebb inkább épp ezért "egyetemes keresztény princípiumról" beszélni. Az Ágostai Hitvallás IV. cikkében ezt olvashatjuk a megigazulásról szóló tanításról:

*"Tanítják továbbá, hogy az emberek nem igazulhatnak meg Isten színe előtt a saját erejükből, tulajdon érdemeik vagy cselekedetük alapján, hanem ingyen, Krisztusért, hit által igazulnak meg, ha hiszik, hogy Isten kegyelmébe fogadja őket és megbocsátja bűneiket Krisztusért, ki halálával elégtételt adott bűneinkért. Ezt a hitet számítja be Isten, előtte érvényes igazságul. Római levél 3. és 4. fejezete."*⁶

Öt évszázad távlatából, vajon a mai ember számára mennyiben megszólító erejű ez a szöveg? A továbbiakban erre szeretném összpontosítani a figyelmet. A megigazulás lényegét olyan fogalmakkal kívánom ellenpontosítani, egyben azóktól elhatárolni, amelyek a különféle korokban más-más intézményes, vagy mozgalmi kereteket öltve, ugyanazon lélektani minőségeket jelenítették meg, s amelyek mindmáig hatnak, félreértéseket konzerválnak.

ÜDVÖSSÉGES BIZONYOSSÁG, VAGY ERDEMSZERZŐ ÖNKÖPKÖDÉS?

"Hogyan találom meg a kegyelmes Istent?" - Luther egzisztenciális kérdésfelvetése - csakúgy, mint a reá adott válasz - arra utal, hogy a világot rengető reformatori felismerés nem steril laboratóriumi körülmények között, hűvös számítások és precízen aprólékos bibliatanulmányozás eredményeként fogalmazódott meg, hanem személyes érintettségéből fakadó lázas kérdésés nyomán. Luther bűnösnek és méltatlannak tudta magát. Jámborsága, intellektuális becsületessége és istenhite természetes hozományként adta a mély és őszinte félelmet, amelyből fakadt a fent idézett kérdés. A felelet pedig - mint tudjuk - megrengette fél Európát, és az akkori katolikus egyházat.

A reformáció mai örökösének az a nemes küldetésük, hogy ezt a megtalált kincset felragyogtassák embertársaik felé. Mivel azonban ma nem úgy teszük föl kérdéseiket az emberek, mint a XVI. században, meg kell tanulnunk a tartalom sértetlensége mellett újrafogalmazni az üzenetet. Ez azonban fáradtságos, veszélyes teológiai tevékenység. Tényleges kérdésfelvetések, konkrét tétellel bíró, megharcolt válaszok hiányában mi sem kézenfekvőbb, mint a rendelkezésre álló régi megfogalmazást *instantizálni*. Hogy azonban fogyasztásra alkalmassá váljon, ahhoz egyszerűbb megoldásnak kínálkozik az emberek *preparálása*. Hogyan válhat örömhírré a kegyelemből való megigazulás azok számára, akiknek sem a kegyelem, sem a megigazulás nem sokat jelent, és személyes fő problémájuk sem méltatlan, bűnös voltuk, az isteni ítélettel való rettegésük? A válasz magától adódik: Bűnösíteni kell! Ezt a kifejezést Milan Kunderától kölcsönöztem, aki Franz Kafka: "A per"-ének főhősével kapcsolatban magyarázza:

⁵ Tillich, Paul - Rendszeres teológia (Osiris Kiadó Budapest, 1996.) 529. oldal

⁶ In: Konkordia Könyv - Az Evangélikus Egyház Hitvallási Iratai I. kötet 23. oldal (Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály Budapest, 1957) A Confessio Augustana továbbiakban: C.A. (Kiemelés tőlem B.I.)

¹ Az alábbi szöveg "A megigazulástan aktuális kérdései" címmel, a Hajdú-Szabolcsi Evangélikus Egyházmegye Lelkészi Munkaközösségében elhangzott, 1997. januárjában készült előadás átdolgozott, rövidített változata.

² A huszadik századi protestáns teológia fontosabb kérdéseit tárgyalja: Heinz Zahrnt - Az Isten-kérdés című alapvető munkája. (Református Sajtóosztály 1997) A 20. század elején, az első világháborúval kapcsolatban jelentkezett vallási-egzisztenciális krízisre adott korszakalkotó jelentőségű válasz, Karl Barth "Römerbrief"-je - és hatása - ismertetésével kezdi munkáját. Mindmáig a Barth által hozott fordulat felismerései adják meg szinte minden teológiai munka alaphangját.

³ V.ö.: Tomka Miklós - A mai magyar kereszténység két stílusa In: CREDO Evangélikus Műhely 1997. 3-4. szám 54. o. és: Bartha István - Lépj színre, teológia! In: NAPLÓ Közép-Dunántúli Napilap 1996. január 2. kedd 6.o.

⁴ Közli: Lelkipásztor - Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat 1997/7-8. 275. oldal

"K. nem azért bűnös, mert bűnt követett el, hanem azért, mert megvádolták... Egykor a "bűnösnek lenni" és a "bűnösnek érezni magát" között egyszerű kapcsolatot láttak: az érzi bűnösnek magát, aki bűnös. A bűnösített (culpabiliser) szó viszonylag új: Franciaországban 1966-ban használták először, hála a pszichoanalízis terminológiai újításainak: az ebből az igéből származó főnevet ("bűnösítés" - culpabilisation) két évvel később, 1968-ban hozták létre, jöhet K. személyen és fejlődésének különböző szakaszain keresztül regényében Kafka már jóval előbb bemutatta, leírta, kifejtette a bűnösítés eladdig feltáratlan helyzetét.⁷

Mielőtt tehát az ember elfogadhatná az evangéliumot, rettegnie kell Isten ítéletétől. Ha nem így van, meg kell győznie róla. Eképp toladott az Isten által reánk bízott jó hír elébe az ember bűnösségéről szóló tan. Egyik módszeresen fásított textusa e halálos lélektani játéknak Jézusnak a farizeusról és a vámszedőről szóló példázata. (Lk 18, 10-14)

Mi a jézusi példázat olvasata a reformatori igazságot instantizáló, "bűnösítő" teológia szerint? Íme: Meg akarsz igazulni? Fel akarsz magasztaltatni? Mondd szépen utánam: *Isten, hálat adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember: öntelt, álszent, gőgös, vagy mint a farizeusok. Bűnösnek tudom magam, méltatlan vagyok kegyelmedre, irgalmaz nekem!*

A személyes érintettséget nélkülöző, irreális és egyetemes ön-bűnösítés - a "doktriner bűnösség" - természetes következménye, hogy az ember érzéketlenné és közömbössé válik a tényleges erkölcsi vétségei iránt.

ÜDVÖSSÉGES BIZONYOSSÁG, VAGY SZEKTÁS EXKLUZIVITÁS?

A tan következetes kibontakoztatása, a bűnösségről alkotott vélemény vízválasztóvá lesz az emberek között. Aki nem válik fogyasztójává éme instantizált kegyelem-tannak, az a gőgös, kárhözatra méltó. Ha pedig még a bűnösítési eljárásnak is ellenáll, akkor tanújelét adta istentelenségének. S mivel a bűnösséggel preparálható emberek köre mindig meglehetősen behatárolt - ti. őket többnyire már maga az élethelyzet preparálja: válófélben lévő asszonyok, kiábrándult kalandorok, gyógyulni vágyó alkoholisták,... - viszonylag könnyűnek tűnik úgy látni a világot, mint amelyben az Istentől választottak köre rohamosan szűkül. Akik fogékonyak, kevesen vannak, viszont sokan állnak ellent, vagy maradnak közönyösek. Érthető hát, hogy a bűnösített kör szívesen veszi magára a "megtérő maradék" keresztjét. Így a Biblia sarkalatos üzenetének reformációkorabeli interpretációja egyfajta "Sibbole"-t⁸ lesz a beavatók és e világ fiai közti határ meghúzásakor. A kulcs mindvégig a körön belüli kis csapat kezében marad. Az evangélizációs traktátusokból ismert metodika⁹ híven adja vissza azt az általános élethalakulást, amely a megigazulás lényegével találkozó emberben végbemegy. Normatívaként megfogalmazva viszont banálisan hat. Nem beszélve arról, hogy e felfogás teljesen süket maradhat a világban élő emberek létkérdéseinek lényegretörő és intelligens megfogalmazására. A nem helyes retorikával föltett kérdések megválaszolásra méltatlanoknak nyilvánítottak. A külvilág csupán megtérítendő bűnösök sokasága, amely elveszti a jogát arra, hogy bármilyen pozitív erkölcsi elbírálásban is

részesüljön. Jól példázta ezt a lélektani helyzetet Jézus tanítványainak az ismeretlen ördögűzővel szembeni magatartása, és a Mesternek erről mondott véleménye:

"Mert aki nincs ellenünk, az mellettünk van. Aki tmi ad nektek egy pohár vizet az én nevemben, mivel Krisztuséi vagytok, bizony mondom nektek: megkapja jutalmát."¹⁰

ÜDVÖSSÉGES BIZONYOSSÁG, VAGY ILLEGITIM ÜDV-AUTOMATIZMUS?

Részint az ember bűnösségének doktriner felfogásával és a megigazulás szektáriánus megélésével szembeni ellenszenv, részint a hagyományos humanista alapelvek - némi- leg ugyancsak instantizált - keleti misztikával fűszerezett egyvelegének térhódítása hozta felszínre az Isten univerzális kegyelméről szóló tanítást. Eszerint Isten végtelen szeretetével összeegyeztethetetlen, hogy előbb vagy utóbb, így vagy úgy, de minden embert ne üdvözítsen.

Az egyetemes üdvösség kérdésének tárgyalásánál nem mehetünk el süket fülekkel ama bibliai mondat mellett, amelyet Pál apostol fogalmazott meg, és így hangzik: *"(Isten) azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön, és eljusson az igazság megismerésére."¹¹* Isten üdvözítő akarata éppen a tőle elfordult és elidegenedett ember megmentése érdekében született meg. Amikor tehát az üdv-univerzalizmus gondolatával polemizálok, akkor nem feltétlenül annak végső igazságával vitatkozom. Tehát: a végkimenetel szempontjából vett tárgyi igazságot, hogy ti. Isten valóban minden embert üdvözíteni akar - és képes is! - semmiképpen sem vitatom. Ellenben elvetem azt az érvelési módot, amely ezt a kijelentést illegitim módon a kérygma szerves részével teszi. A bibliai kinyilatkoztatáson tájékozódva nincs felhatalmazásom más, többet mondani, mint hogy Isten, a tőle elidegenedett embert Krisztusra tekintettel elfogadja, és az örök élet részesévé teszi. Ez az evangélium lényege. A közös keresztyén meggyőződés szerint pedig ennek az üzenetnek hiteles megszólaltatása során Isten Lelke a hallgatókban hitet ébreszt - *"ahol és amikor Istennek tetszik"¹²*. Hogy miért nem mindig, mindenki és mindenütt történik ez meg, ahol az evangéliumot hirdetik, arra - azon a sajnálatos tényen kívül, hogy prédikáció gyanánt nem ritkán lapos közhelypufogatásokat lehet hallani - egyébként nincs magyarázat.

"Én magam is nem egyszer a kétségbeesés legmélyéig megbotránkoztam ettől, s bizony azt kívántam, bárcsak sohasem teremtettem volna emberré!"¹³ - írja Luther az Isten "kénykedvőnek" kiszolgáltatót emberi lélekkel kapcsolatban.

EXCURSUS

A Teremtő mindenhatóságával a mai kor finomkodó lelkű embere nem szívesen néz szembe. Inkább vallja, hogy Istenről nem tehetünk kijelentéseket a saját fogalomkészletünkkel. Ez a moralizáló agnoszticizmus azonban éppen azzal a ténnyel nem számol, hogy Isten az Isten, nekünk pedig ez a fogalmi rendszer áll rendelkezésünkre. Eszerint pedig kimondhatatlanul félelmetesnek tűnik Isten. Éppen ez bátorítja az embert, hogy megadóan elpihenjen végtelen ölelésében, és átadja magát neki. Illusztrációul álljon itt még néhány "horribile decretum"-ra vonatkozó idézet Luthertől:

¹⁰ Mk 9, 38-41

¹¹ 1 Tim 2,4

¹² C.A. V. cikk

¹³ Luther, Márton - A szolgálai akarat (Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium Sopron, 1996.) 141. oldal A témához: Béres Tamás - Luther és Erasmus vitája Luther szolgálai akaratáról szóló művében In: CREDO Evangélikus Műhely 1997. 3-4. szám 38. o. / Weltler Sándor: Luther törvényértelmezése a De servo arbitrio című munkájában és Véghelyi Antal: Luther istenképe a De servo arbitrio tükrében (mindkét dolgozat a Tanítványok c. Pröhle Károly tiszteletére megjelent tanulmánykötetben olvasható) Evangélikus Teológiai Akadémia Bp 1996.

⁷ Kundera, Milan - Elárult testamentumok (Európa Könyvkiadó Budapest, 1996.) 191-192. oldal

⁸ "Akkor azt mondták neki: Mondd, hogy "sibbole"! És ha az "sibbole"-t mondott - mert nem tudta helyesen kiejteni - akkor megragadták, és lemészárolták a Jordán gázlóinál." Bir 12,6

⁹ 1. Ismerd el, hogy bűnös vagy, és szükséged van Istenre 2. Valld meg imádságban bűneidet 3. Hívd be Jézust a szívedbe 4. Köszönd meg az Úrnak, amit érted tett 5. Olvasd naponta a Szentírást 6. Keresz magadnak egy hívő közösséget 7. Tégy bizonyosságot másoknak Jézusról

„nem akarja a bűnös halálát ígéje szerint, de akarja kiküldetését akarataival.”¹⁴

„Az istenteleneket ugyanis szükségyszerű következményként a pokol és Isten ítélete várja, mégha bűneikért erre a fizetésre nem is számítottak és egyáltalán nem kívánták azt, sőt, indulatosan még a gondolatát is elvetik...”¹⁵

„Dehát miért nem változtatja meg egyidejűleg gonosz akarataikat, ha Ő mozgatja őket? Ez az isteni fenség titkához tartozik. Ilyen kiküldetés nélküli az Ő ítéletei!...Ha mégoly sok istentelen botránkozik is meg ezen, és esik el hitében, a választottak mindezek ellenére mégis megmaradnak.”¹⁶

Látható, hogy Erasmusszal vitázva, Luther ugyanazokra a következtetésekre jutott, amelyekre később - nyilván az ő hatására - Kálvin. Erasmus tanítása más vonatkoztatási rendszerben fogalmazódott meg, mint Lutheré. Erasmus gyakorlat-orientált, prédikálható, tanítható szempontjai mellett Luther szolgai akarathoz történő makacs ragaszkodása merő spekulációnak, öncélú filozofálgatásnak tűnik. Teodiceai szépérzékkel megáldott modern humanisták szemében pedig Luther istenképe egyszerűen visszataszító, idegen, szadista despotát idéz. Pedig bátor kijelentéseivel reformátorunk olyan bölcséleti problémára keresett választ, amely minden korok embere számára kihívást jelent. Tragédiája, hogy csak nagyon kevesen merik igazán érteni - beleértve azokat is, akik magukat követőinek vallják. Pedig megérné a fáradságot. Végül annak illuzórállására, hogy valahol mélyen a két nagy gondolkodó rendszer közt megtalálható a közös nevező, álljon itt egy idézet Erasmustól is:

„...az ember egész üdvösségét köteles az isteni kegyelemnek tulajdonítani, minthogy nagyon csekély dolog az, amit e tekintetben a szabad akarat művel, s maga az is, amit tesz, az isteni kegyelem ajándéka, amely először megalkotta a szabad akaratot, majd felszabadította és meggyógyította.”¹⁷

+ + +

Visszatérve az egyetemes üdvözülés tanához: mintha azt mondaná, hogy Isten feltétlen kegyelmét csak abban az esetben áll jogomban elfogadni, ha ezzel egyidőben azt a meggyőződést is magamévá teszem, hogy Isten jósága nem enged egyetlen embert sem elkárhozni. Pedig a keresztyén hit egyik botránya éppen ez - mint Luther esetében is láthatuk.

„Hogyan fogadhatja el az ember, hogy Isten elfogadta őt: hogyan békülheti össze bűntudatát és vezeklésvágyát a megbocsátást kérő imádsággal, és mi teszi őt bizonyossá afelől, hogy megbocsátást kapott?”¹⁸

Kiegészíthetjük ezt a kérdést azzal is: hogyan fogadhatom el Isten jóságát akkor, amikor ki nem zárhatom a lehetőségét, hogy ezt némelyektől megvonja? Márpedig enélkül - a dialektikus arroganciával "önzőnek" mondható - elfogadás nélkül magam is híjával maradok annak az egzisztenciális tapasztalatnak, amely átforgatja az ember egészét, Istenhez való viszonyát. Ha ezt a lépést Luther nem tette volna meg, akkor aligha lett volna bármi mondanivalója is - az akár részben elkárhozó, akár egészében üdvözítő - világ számára. S hogy ezt a fontos lépést megtegye, nem túláradó humanizmusát kellett legyőznie, hogy helybe gögöt, lelki önzést ültessen.

„...aminek meg kell semmisülnie, hogy az újraegyesítő szeretet elérhesse célját...az a hübrisz, amely le akarja győzni ezt a gonoszt, és az ember jóakarata révén akarja elérni az Istennel való újraegyesülést.”¹⁹

¹⁴ Luther i.m. 99. oldal

¹⁵ Luther i.m. 109. oldal

¹⁶ Luther i.m. 133. oldal

¹⁷ Erasmus: Értekezés, avagy összeállítás a szabad akaratról (Kenéz Győző fordítása) In: Reneszánsz etikai antológia (Gondolat, Budapest 1984) 305. oldal

¹⁸ Tillich i.m. 530. oldal

¹⁹ Tillich u.o.

Végül érdemes felfigyelni a következőre is: az egyetemes üdvözülés tanának legszembetűnőbb önellentmondása, hogy míg egyfelől tárt karokkal minden embert átölel - mintegy "bekényszerít", akár akarata ellenére is az isteni kegyelembe - ugyanakkor egész magatartásában valami fennhéjázó beavatottság tudatot hordoz, kizárólagosság-igénye csak az előző fejezetben tárgyalt szektarianizmushoz mérhető.

ÜDVÖSSÉGES BIZONYOSSÁG, VAGY NYOMASZTÓ MORALIZMUS?

„A Krisztusban hívő ember cselekszi Isten akaratait. Enélkül senki sem üdvözülhet.”²⁰

A Konfirmációi Káté tízparancsolathoz fűzött magyarázata bevezetőjében olvashatjuk ezt a mondatot. Pár fejezetelőtte pedig ezt:

„Isten törvénye megmutatja Isten akaratait, hogy mit kíván tőlem. Azután megmutatja engedetlenségemet, hogy mennyire nem fogadok szót Neki. Végül megmutatja tehetetlenségemet, hogy Isten akaratait a magam erejéből nem tudom megtenni. Ezért elveszett és megüült ember vagyok. Isten haragja van rajtam.”²¹

Sajátos konzekvenciát vonhat le ezek alapján a gyerek: „Ha Krisztusban hiszek, akkor lesz elég erőm betartani a tízparancsolatot. Így azután akár üdvözülhetek is.” Hogyan is tiszteli meg Luther Erasmust, amikor arra kívánja irányítani figyelmét, hogy a szabad akaratral kapcsolatos fejtegetéseinek papírra vetésekor némi következtetlenségnek csúsztak gondolatmenetébe?

„...a Diátribe lebecsüli ezt a témát, amellyel foglalkozunk, s ezért ásit és horkol beszéd közben.”²²

Komolyra fordítva a szót: Isten akaratainak cselekvése, mint az üdvösséges hit megnyilvánulása egészen más, mint a civil erkölcsösség, amelynek - egyetemesnek mondható - normája a tízparancsolat. Ez olyan alapvető, amelyhez azért igyekszünk igazítani életünket, hogy az ne váljon pokollá itt a földön. De ennek semmi köze a megigazuláshoz.

Az ember a lelki üdvösség kérdésében is konvencionális etikai alapelveken tájékozódik. Ez a mércéje az egyetemes üdvösséget hirdető gnosztikusnak is, aki reinkarnációk sorozatától reméli a megjavulást, ez a mércéje a szektariánusnak és a vallással szemben szkeptikusnak is, aki éppen azért utasítja el a hitet, mert ellenszenvesnek találja azt a gondolatot, hogy valamilyen világnézet szolgai elfogadása alapján nyilváníthatnak az emberek örök életre méltóknak. De ugyanez a mércéje a "hit általi megigazulás" tanításának is, amennyiben a hit fogalma kettős torzulást szenved. Egyfelől visszaigazolást igényel az etika felől: azaz, nincs üdvözítő hit a nyárspolgári erkölcsnek való szolgai megfelelés nélkül. Másfelől, a hit objektummá válik, vagyis esz-közből céllá lesz. A hit, e funkciójában nem összekötő híd a kegyelemre szoruló ember és a hozzá kegyelmesen lehajoló Isten között, hanem éppenséggel, mint áthatolhatatlan, masszív válaszfal kerül kettejük közé: A hit feladattá válik.

Nem tartod be a tízparancsolatot? Nem fogadtál szót? Ez azt jelenti: nem hiszel eléggé! Ezzel a hittel bizony nem fogsz üdvözülni! Amíg tehát az erkölcsi törvény²³ a maga rigorozitásában is betöltötte funkcióját, hiszen az ember számára legalább konkrét feladatot jelentett, addig a hit egy

²⁰ Konfirmációi Káté (Evangélikus Sajtóosztály Budapest, 1993.) 43. oldal

²¹ Konfirmációi Káté 17. oldal

²² Luther i.m. 167. oldal

²³ Törvény alatt az ószövetségi törvény egyetemes érvényű normáit értjük e helyen, mint az evangéliumot megelőző isteni üzenetet, amellyel az ember útmutatást kap a helyes életfolytatásra vonatkozóan, s amely végül elvezet a megváltás szükségességének felismeréséhez, az evangélium iránti elfogadó magatartáshoz. A törvénynek ezt a fajta értelmezését Luther elsősorban Pál apostol rómbeliekhez, és a galatákhoz írott leveleiből vette át. Ez természetesen nem problémamentes, hiszen Izrael vallását nem lehet egyszerű törvényvallásként leírni, ám az ezzel kapcsolatos kérdésekre itt most nem térhetünk ki.

olyan sajátos új normává lesz, amely eleve kudarcra ítélt minden próbálkozást. Hozzákapcsolják ezért a látható funkciót: az erkölcsöt. Ezt valamilyen formában képes produkálni az ember. Az elvárások a nemzedékek során kifejeződtek, és az üdvösséges hit látható jegyeinek funkcióját veszik át. A hit általi megigazulás tehát ugyanarra a kaptafára épül, mint a cselekedetek jutalmául elnyerhető megigazulás tanítása. A különbség csupán annyi, hogy a törvény, zsolozsmázás, böjtölés helyét itt a hit veszi át. Azt mondja ez a tanítás: ahhoz, hogy üdvözülhess, hinned kell! Higgy tehát! - De a hit nehéz feladat, súlyos teher, megvalósíthatatlan norma, áthatolhatatlan fall - Sebjaj, hiszen tudod jól, hogy az igazi hitnek melyek az ismertetőjegyei: légy jó, igyekezz engedelmes lenni, tartsd meg a tízparancsolatot, és akkor majd csak megjön a hit is! Ez a farizeusi logika.

Amikor Walter Mostert - Luther hermeneutikai munkájának méltatásában²⁴ - arról ír, hogy azért örökérvényű a reformátor módszere, mert arra épül, hogy a szöveg és az olvasó közé önkényesen beférkőző sensus proprius²⁵ helyébe engedi a szöveg saját Lelkét, hogy az értelmezze az embert az Írásban kijelentett Ige által, akkor egymás mellé is állítja Luther és Erasmus diagnózisát:

*"Erasmus Lutherhez hasonlóan észlelte, hogy a skolasztikus dogmatizmus, institucionalizmus és jogpozitivizmus tönkreteszi a vallást életet. Ennek ellenére nem látta át azt, amit Luther igen, hogy az inkriminált tradicionalizmus teológiailag nézve csak úgy válik érthetővé, mint maga a bűn megjelenése, és nem elégséges mint történelmi rosszat felismerni."*²⁶

Nos, ez a kegyelmet gyakorló Isten és a kegyelemre szorult ember közé beállott "fides propria" - amelyet évszázadok szorgos munkájával, generációról generációra örökített a jámbor polgári vallásosság, - a fent idézett torzulásokhoz hasonlóan - **maga a bűn**. Mind Pál apostol, mind pedig a reformátorok megfogalmazásában ugyanis a hit - illetve a "hit által" formula - a megigazulásra vonatkozóan semmi egyebet nem jelent, mint azt, hogy nem a törvény, nem a cselekedetek által, hanem Isten kegyelméből, ingyen, Krisztusért van üdvössége az embernek.

*"Tehát a "megigazulás hit által" kifejezést teljesen fel kell függesztenünk, és helyette a teljes formulát kell használnunk: "megigazulás hit által kegyelemből". Minden lelkésznek komolyan igyekeznie kell arra, hogy ígéhirdetésében és tanítói munkájában orvosolja a keresztyén "jó hír" eme súlyos eltorzulását."*²⁷

*"A lutheránus protestantizmusban a "megigazulás hit által" kifejezés az egyik oka annak, hogy a tanítás (dogma) az önműködés eszközevé züllött."*²⁸

A jobb érthetőség kedvéért lássunk néhány verbeli evangéliumi csemegét Luther megfogalmazásában:

*"Ha az ideigvaló dolgok kimenetele nincsen hatalmunkban, amelyek felett pedig az embert úrrá tették (1 Móz 1,18) kérve kérek, akkor hogyan lehetne a mi kezünkben egy mennyei dolog, az Isten kegyelme, amely egyedül az Ő akaratától függ?"²⁹ Ugyan mire adatott nekünk az Isten kegyelme? Talán arra, hogy az önmaga erejében tetszelgő szabad akarattól megittasulva Isten kegyelmét, mint valamilyen felesleges farsangi ékszer kezeljük és bohóckodjunk vele?"³⁰ "Azt tartjuk, hogy az ember hit által igazul meg, a törvény cselekedetei nélkül...ez a bizonyos "nélkül" szócica feleslegessé teszi az erkölcsös cselekedetet, feleslegessé teszi az erkölcsi igazságot, feleslegessé teszi a kegyelemért való aggodást."*³¹

Vannak, akik az előző négy kérdés körüli hercehurcát megspórolva, sokkal rövidebb úton jutnak el arra, hogy felesleges dolog a kegyelemért aggodni. Nemes egyszerűséggel vállat vonnak, és azt mondják, nekik nincs különösebb félnivalójuk: jóban vannak a "fönökkel". Míg a keresztyén ígéhirdetők kiteszik a lelküket a szószéken azért, hogy bebizonyítsák, milyen óriási jelentősége van annak, hogy Jézus az ünnepélyes és kultikus *abi*, illetve *abínu* (atyám, atyánk) helyett merészen az arám köznyelvben ismeretes *abbá* kifejezést használja Isten megszólításakor, így mi is, példáján felbuzdulva nevezhetjük "Édesapánknak" az Istent,³² addig némely világias figurák nemes egyszerűséggel állítják, hogy ők mindent megbeszélnek az "Öreggel". Megelőztek volna minket? Nincs szükség az Isten iránti bizalom megteremtődéséhez az evangélium üzenetére? Feleslegesen halt meg Krisztus? Kár a gőzért?

A dolce vita kultuszát buja élvezettel hajszoló életművészek körében gyakori jelenség, hogy igényt tartanak az isteni legitimitációra. Aki mindig minden gyümölcsöt leszakít, ami útjába kerül, az "megkapta jutalmát". Csakúgy, mint a farizeus, aki arra törekszik, hogy másoktól elismerést kapjon.³³ Itt már nincs szükség az evangéliumra - a jó hírre. Nincs szükség azonban "bűnösítésre" sem. Jézus nem bízta apostolaira a kárhözvitás szolgálatát, ám arra sincs felhatalmazásunk, hogy elhallgassuk: Isten a jó dolgokat helyesli, a rossz dolgokat pedig ellenzi. Maga Jézus tette ezt a meglehetősen pelagíanus-gyanús kijelentést, tehát kénytelenek vagyunk tudomást venni róla:

*"Aki a jót tették, az életre támadnak fel, akik pedig a rosszat cselekedték, az életre támadnak fel."*³⁴

Ha ezt a kijelentést nem tévesztjük össze a szellemtelen, konvencionista valláserkölcsei törvényeskedéssel, akkor bevallhatjuk önmagunknak: egyikünk sem szeretne olyan "menyországban" élni, ahová bárki bejuthat a jelenlegi tulajdonságaival együtt - a gonosz indulatokkal, a démoni szándékokkal. Ez ugyanis maga volna a pokol.

Az Isten és ember közti viszony megromlott. Helyreállításában Isten a kezdeményező és aktív. Ha az ember megpróbálja őt megelőzni ebben, annak ugyanaz a mozgatórugója, mint ami a vallásos moralizmusnak, vagy bármilyen önműködési kísérletnek. Az Istennel való bratyizó bizalmaskodásnál nem elsősorban az erkölcsi szabadságban érhető tetten a bűn. Az csupán harsány tünet. Ami ebben igazán istentelen, az ugyanaz a lélektani mozzanat, amely a kegyelem moralizáló elutasításában, vagy a nyílt ateizmusban is megnyilvánul: az Istentől való elidegenedtség tényének tudomásul nem vétele. Ebben az esetben a hübrisz megnyilvánulása, hogy ön maga, vagy mások előtt próbálja meg igazolni az ember, életének értelmét, szépet, tartalmas voltát. Tragédiája, hogy egyedül ő nem tudja: élete - és mások élete - valóban drága, értékes kincs. Ezért bánik vele úgy, mint a szeméttel.

*"Az ember csak akkor hihet a bűnbocsánatban, ha az igazságosság fennáll, és a bűn nevén neveztetik. Isten Úr és Bíró marad, szeretetének újraegyesítő ereje ellenére is.. az Atya, aki csak Atya, mindig olyan tiszteletet vált ki, amely csakhamar függetlenségvágyba csap át, hiszen a szentimentális szeretet könnyen megvetéssé válhat, és a hála hamar válthat át tiszteletlenségbe, a naiv bizalom pedig nagyon hamar csalódáshoz vezethet."*³⁵ "A megigazulás az igazságosság szerkezeteinek feltétlen érvényességére utal, de ugyanakkor arra az isteni cselekvésre is, amely által a szeretet legyőzi az igazságosság megsértéséből fakadó közvetlen következményeket. A szeretet és az igazságosság ontológiai egysége a bűnös megigazításának végleges kijelen-

²⁴ Mostert, Walter: Az "önmagát értelmező Szentírás" - Luther hermeneutikájáról (Hermeneutikai Kutatóközpont Budapest, 1996.)

²⁵ A Luther által kritizált esetben ez az idegen értelem nem más, mint kora római egyházának gyakorlata.

²⁶ Mostert i.m. 37. oldal (kiemelés tőlem B.I.)

²⁷ Tillich i.m. 529. oldal

²⁸ Tillich i.m. 302. oldal

²⁹ Luther i.m. 175. oldal

³⁰ Luther i.m. 188. oldal

³¹ Luther i.m. 207. oldal

³² Dr Pröhle Károly: Lukács evangéliuma fordítás és magyarázat (Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály Budapest) 187. oldal

³³ V.ö. Mt 6, 1-6!

³⁴ Jn 5, 29

³⁵ Tillich i.m. 233. oldal

tésében válik nyilvánvalóvá. Az isteni szeretet az igazság nélkül való (bűnös) teremtmény iránt: kegyelem.³⁶

ÜDVÖSSÉGES BIZONYOSSÁG, VAGY VALLÁSI FANATIZMUS?

Mit tehet a keresztyén ember, vagy a lelkész, ha az üzenetét meghalló emberek nem tartják eléggé konkrétnek, kézzelfoghatóknak az ember örök egzisztenciális kérdésére adott válaszukat? Mi van akkor, ha konkrét életvezetési tanácsért fordul valaki az egyház felé? Van-e valamilyen ajánlható metodikája a közeledésnek - azon kívül, hogy az ember "kiteszi magát" az evangélium hatásának?

*"Isten azért rendelte az evangéliumhirdetésnek és szentségkiosztásnak szolgálatát, hogy erre a hitre eljussunk. Mert az igén és szentségeken mint közvetítő eszközökön keresztül kapjuk a Szentlélek ajándékát."*³⁷

Mi más tehetnénk, mint hogy odautasítjuk az embereket a kegyelmi eszközökhöz? A hit nem tanítható. Parancsra nem lehet hinni. Az Isten és ember közti viszony megfoghatatlan. Az ember márpedig konkrétumokra szeret kapaszkodni. Járunk hát templomba, éljünk az eucharistia szentségével, olvassuk sokat a Szentírást. Ennél okosabbat mondani nem lehet. Csakhogy ez sem problémamentes.

*"A bevett szertartások pusztá végrehajtása vagy a szakramentális cselekményben való egyszerű részesedés egyszer csak üdvözítő erőként tűnik fel. A szakramentum azonban ajándék, s mint ilyen, éppen az önüdvözítés elmentéje. Viszont a szakramentum használatának módja sarkig tárja a kaput az önüdvözítés vágya előtt. A szorongó győtrelem, hogy pontosan azt tettük-e, amit tenni kellett, vagy hogy a megfelelő módon jártunk-e el, és hogy helyes érülettel hajtottuk-e végre a cselekményt - nos, mindez jól mutatja, hogy mégsem következett be a szakramentumi cselekvés isteni forrásával való újraegyesülés."*³⁸

Járunk templomba, úrvacsorát veszünk, énekelünk, imádkozunk. Kellemes bennfentesség érzéssel tölt el, hogy tudjuk, mikor kell felállni, leülni. Iserjük a lelkészeket, jelen vagyunk minden létező alkalmon - legyen az bibliaóra, esti istentisztelet, szeretetvendégség, vagy koncert. A vallási alkalmak látogatása és az egyház körüli forgolódás éppúgy válhat valakinek az életelemévé, mint másnak a mozi, a kocsma, vagy a horgászás. Ez a megszokássá váló hitélet könnyen lehet védőoltás az evangélium tényleges hatásával szemben. Annak az őszinte lelkű embernek, aki konkrét életvezetési tanácsért fordul egy lelkészhez, és elég hamar feltűnik neki ez a visszajára fordult egyházi taposómalom, csak azt mondhatjuk, hogy ezzel nem szabad belsőleg azonosulnia. Nem tartom kötelezőnek, hogy e helyen a mündér becsületét védelmezzem. Sokan és sokféleképpen próbáltak már szembenézni ezzel a sajnálatos ténnyel.³⁹

Tény, hogy vannak, akiket "kiverni" sem lehet a templomból. Ugyanolyan lelkesen bólogatnak a lelkész dögunalmas, készületlen hablatyolására, mint amilyen álmatagon ülnek egy szakmailag és spirituálisan egyaránt kimunkált igehirdetés közben. Léteznek azonban olyanok is, akiknek nem minden mindegy. Lázasan keresnek, és nem elégti ki őket minden válasz. Konkrét kérdéseik vannak, amelyek valóságosan érintik őket. Lehet, hogy nem azt kérdezik, "Hogyan találok meg a kegyelmes Istent?", de fogalmazzanak bárhogyan is, a végső tartalom ugyanaz: Van-e megoldás az EMBER-ÜGYre? Az előző fejezetekben ezt a választ próbáltam megközelíteni, érthetővé tenni. Természetesen itt is óvatosságra kell intenem magamat, hiszen

"Isten, aki az igazság és az értelem forrása, nem ragadható meg sem intellektuális tevékenységgel, sem erkölcsi cselekvéssel. A kérdés (Hogyan győzhetem le a radikális

*kétkedést és az értelmetlenség érzését?) nem válaszolható meg, hiszen minden válasz visszautgazolja a kérdést, mely eleve azt implikálja, hogy tennünk kell valamit."*⁴⁰

Érdeemes itt - a Tillich terminológiájával élve "misztikus önüdvözítéssel" gyanúsítható, ám ezen a ponton hallatlanul merészen és világosan fogalmazó - Pascal jóismert világosító mondatait idézni:

*"Nem keresnél engem, ha nem bírnál. Ne nyugtalanodjál hát."*⁴¹

ÜDVÖSSÉGES BIZONYOSSÁG, VAGY SZENTSÉGTELEN KÉTELY?

A fejezetcímekben makacsul visszacsengő "bizonyosság" kifejezés sejtet valamit, és - legalábbis végül, de nem utolsósorban - magyarázatot kíván.

Az Istentől történt egzisztenciális elidegenedtség sajnálatos tény. A megoldás csak Isten felől jöhet. Ennek pedig semmiféle feltétele nincs, hiszen épp azért volt szükség-megoldásra, mert az ember tehetetlenné vált saját elidegenedtségével szemben. Végzetesen félremagyaráznánk azonban az evangélium lényegét, ha ebből azt a következtetést vonnánk le, hogy miközben a legmegátalkodottabb gazember is a mennybe juthat "jézusi protekcióval", addig egy példamutató életet élő, áldozatkész ember is elkárhozik, mert nem helyes hitet vall. Ahogyan korábban azt mondtam, hogy nem szeretnék olyan mennysországban élni, ahová bárki bejuthat a gonosz indulataival együtt, most azt mondom, olyan mennysországban sem szeretnék élni, amelyből bárki is azért rekedhet ki, mert nem helyes retorikával fogalmazta meg az igazságot. A helyreállítás, az üdvösség mindazonáltal ajándék. Éppen ezért nem lehet esetleges, bizonytalan. Az üzenet mindenkihez egyaránt szól. Egyetlen módon beszélhetünk bizonytalanságról az üdvösséggel kapcsolatban, ahogyan Tillich fogalmazza meg:

*"A hit a benne foglalt kétkedési elemtől megfosztva már nem hit, hanem misztikus egyesülés"*⁴²

Ez azonban nem jelent mást, mint az ember végességének alázatos elismerését. Lemondást arról, hogy akár a dogmatikai törvényeknek való behódolás, akár valamilyen erkölcsi normarendszerhez történő igazodás, vagy érzelmi elragadottság révén megfogjam, kezemben tudjam a végső igazságot. Ez ugyanis épp annak mondana ismét ellent, ami a megigazulás lényege. Megigazíttatásom, elfogadattásom Isten szuverén munkája. Ezt pedig nem valami szűk beavatott kör felé gyakorolja, hanem Krisztusban egyetemesen, az egész világ felé. Az ezt megragadó hit, az új életben tapasztalt megszentelődés során is tartalmazza a kétkedési elemet. A bizonytalanság azonban éppúgy nem tartozik hozzá a kérygmához, mint ahogyan a mindenkit egyetemlegesen felmentő üdv-automatizmus sem.⁴³

*"Van olyan kétkedés is, mely a bűn elkerülhetetlen következménye, lévén, hogy mind a bűn, mind a kétkedés az elidegenedés kifejeződése"*⁴⁴

Ezért nem beszélhetünk az üdvösséggel kapcsolatban másról, mint bizonyosságról. Ennek felismerése nélkül értelmét veszti a keresztyén prédikáció. Ezt a tautologikusnak tűnő tételt azért hangsúlyozom ennyire, mert a keresztyén közgondolkodásra és az igehirdetések egy jelentős részére is jellemző egyfajta moralizáló alázatoskodás: *"Igyekezz jó keresztyén lenni, de nem tudhatod, Isten hogyan üel majd felőled. Reménykedj, hogy talán üdvözülhetsz."* Nos, egy ilyen üzenet továbbításáért szöszékre menni nem csak felesleges, de tisztelatlenség is Istenrel szemben. Hogy ölni, lopni, csalni, hazudni, házasságot törni rossz dolog, s hogy

⁴⁰ Tillich i.m. 531. oldal

⁴¹ Pascal, Blaise: Gondolatok (Gondolat Kiadó Budapest 1983.) 264. oldal

⁴² Tillich i.m. 539. oldal

⁴³ V.ö.: "Üdvösséges bizonyosság, vagy illegitim üdv-automatizmus?" című fejezettel!

⁴⁴ Tillich i.m. 539. oldal

³⁶ Tillich i.m. 231. oldal

³⁷ C.A.: V. cikk

³⁸ Tillich i.m. 301. oldal

³⁹ V.ö.: Hafensch Károly ifj.: Protestánsok egyház nélkül? In: Lelkipásztor 1997/1. 30. oldal

másokon segíteni, másokkal jól tenni helyénvaló, ezt már Jézus előtt és után - más kulturális, vallási viszonyok között is - nagyon sokan és nagyon szépen megfogalmazták. Minden ép elméjű ember felismeri és magáévá teszi ezeket az alapvető erkölcsi elveket vallásalapítók nélkül is, és igyekszik azok szerint élni. Életünk végső, égető kérdései tekintetében azonban ez nem ad megnyugtató feleletet. Azért, hogy bizonytalanságban és kételyek közt élhessünk, felesleges hinni. Egy ilyen evangélium meghirdetéséhez még az ujját is kár megvágni valakinek. Ha erről szólna a keresztyén üzenet, értelmetlen volt Istennek emberré lennie, értelmetlen volt Krisztusnak meghalnia a kereszten. De a keresztyén üzenet - hála Istennek, mint láttuk - egészen másról szól.

Úgy tűnhet, hét maszkot pofoztunk le a megigazulástánról, s most tisztán, a maga valójában tart-

hatjuk kezünkben a kulcsot. De a kezünk olyan üres, mint a húsvéti sír. *"Mit kerestek a holtak között az előtt?"*⁴⁵ S mivel nálunk semmi sincs, hanem minden Istennél van, ezért nincs semmi esetleges elem a megigazulásban. Lehet, hogy érzéketlenek vagyunk a bűneinkre, lehet, hogy bűnösítjük magunkat? Lehet, hogy vallásos fanatizmusba, vagy szektás exkluzivitásba menekülünk? Lehet, hogy szertelen természetünket nyomasztó moralizmussal regulázzuk? Lehet, hogy felelőtlen üdv-automatizmus reményében bizalmaskodunk a leghatalmasabb Úrral, s végül bizonytalanságban maradunk? Mindez ne maradjon így! De egy valami bizonyos: Krisztusért az Isten elfogadott. És ez így is marad.

⁴⁵ Lk 24, 5

Megjegyzések a magyarországi Melanchthon-kutatáshoz

Jubileumi események az egyházban a teológiai kutatáson belül is mindig alkalmat adnak nemcsak a jubilált személyiség életére és munkásságára való visszatekintésre, hanem hatástörténetének vizsgálatára is. Az 1997. évi Melanchthon-év ilyen jellegű. Melanchthon teológiai hatása a Szepesség-től Brassóig, ugyanúgy, mint Lutheré, a Wittenbergben tanuló diákok keresztyén, de az ő nemzedékük után is - nyomtatott munkái révén - maradandó lett, olyannyira, hogy leginkább nem lutheránus (evangélikus) egyházzal, hanem lutheránus-melanchthoniánus (evangélikus) egyházzal kellene beszélnünk még akkor is, ha Luther kikérte magának, hogy a reformáció hívei magukat őrá nevezék el.

Melanchthon magyarországi és erdélyi hatásáról sokat tudunk, de ennek kutatása és elemzése mind a mai napig a Luther-kutatás mellett háttérbe szorult. Mintha mindkét protestáns egyház köztudatában a reformációt és a reformátorokat a konfesszionalizmus értelmezte volna az elmúlt századok alatt, vállalva azt a veszélyt, amelyet maga a reformáció akart kiküszöbölni: a hitvallási iratok egy személyhez kötött teológiai zsinórmértéket jelentenek. Így Luther és Kálvin, illetve Zwingli válhattak olyan központi személyiségekké, akik mellett a többi reformátor elhomályosult. Például Melanchthon és Bucer munkásságáról és hatásáról természetesen a teológia művelői tudnak, mégis mintha hiányozna a mélyebb tudatosításuk. Elegendő-e Melanchthonról annyit tudni, hogy a Confessio Augustana szerzője és mint nagy tudású humanista a közművelődés átszervezője volt? Elegendő-e, ha Luther és Melanchthon szobra vagy képe több templom oltárterében bal, illetve jobboldalt látható, mintegy a reformáció „szentjei”?

Nem elmarasztaló megállapítás, hanem egyszerűen „helyzet-jelentés” ez. Súlyom Jenő egyháztörténész az 1960-ban Münsterben elhangzott, de nem általa elmondott előadásában, hiszen személyesen nem vehetett részt, megállapította, hogy Magyarországon nincsen teológiai Melanchthon-kutatás.¹ A Melanchthon-ismeretek szerinte más kutatások melléktermékei.² Borzsák István választanulmányában kifogásolta a Melanchthon-kutatók egyházi és világi táborba való osztását.³ Mindkettőjüknek igazat kell adnunk. Irodalomtörténészek, nyelvtörténészek és neveléstörténettel foglalkozók mindmáig nagyobb figyelmet szentelnek

Melanchthonnak, mint az egyháztörténészek.⁴ Különösen is megjegyzendő, hogy az első Melanchthon-tanulmány egy katolikus tudós tollából származik.⁵ Csak jelesebb Melanchthon-évfordulókkor jelentek meg megemlékezések, illetve tanulmányok protestáns részről.⁶

A Melanchthon-kutatás szorgalmazása segítené a reformáció és a rákövetkező nemzedékek teológiai gondolkodásának megismerését. Gondoljunk csak a magyarországi protestantizmusnak a helvét irányhoz való csatlakozására, amelyben Melanchthon teológiájának is szerepe lehetett, mint ahogyan ezt Súlyom Jenő idézett előadásában említette.⁷ Mennyiben hatott Melanchthon történetiszemlélete tekintettel az általa kiadott és Károli Gáspár által is ismert „Chronicon Carionis” magyarországi variánsai a protestáns történetiszemlélet kialakulására? Ezeknek a kérdéseknek további megvizsgálásához szükséges a felsőmagyarországi hitvallási iratok kutatása. Az egyházi rendtartások és istentiszteleti rendek ekkleziológiája visszavezethető-e Melanchthonra? Továbbá: Milyen hatással volt Melanchthon a lutheri orthodoxiára főleg Felsőmagyarországon és Erdélyben?

A fenti vázlatos problémafelvetés alapján talán érthető, hogy Melanchthon, mint a wittenbergi reformáció felismerések rendszerezője, de egyéni teológusa nemcsak az ún. profán történészek kutatási területe lehet, még akkor sem, ha úgy látjuk, hogy a magyarországi és az erdélyi protestantizmus erejét az ellenreformációtól kezdődően a közelmúltig az állandó önvédelem kötötte le.

Főnyad Pál

⁴ Ld. Borzsák István im. és többek között a Szegedi József Attila Tudományegyetem kiadványai, valamint Főnyad Pál: Die Melanchthonforschung in Ungarn im Lichte der Orthodoxie- und Pietismusforschung. Bemerkungen zur Forschungsgeschichte. A „III. Internationales Symposium zur Lutherischen Orthodoxie” alkalmával 1996. december 8-án Wittenbergben tartott előadás.

⁵ Frankl (Fraknói) Vilmos: Melanchthon és magyarországi barátai. In: Századok 1874/3. 149–184.

⁶ pl. Pokoly József: Melanchthon és a magyarországi reformáció. In: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 4. évf. 1897. 117–121.; Stropm László: Magyarország és Melanchthon. In: Ösvény 20/1917. 97–114.; Wiczián Dezső: Melanchthon és Magyarország. In: Harangszó 1947.; Reuss András: Az ismeretlen és aktuális Philipp Melanchthon (1297–1560). Születésének 500. évfordulóján. In: Credo 3–4/1997. 21–28.

⁷ Súlyom Jenő im. 180. Súlyom két idevonatkozó véleményt idéz: „Melanchthon kriptokálvinista irányzata oka annak, hogy a magyar református egyház eredetét nem Genfben vagy Zürichben, hanem Wittenbergben találjuk.”, illetve „Melanchthon nem irányította tanítványait „a svájci irányzat felé, de nem is tartotta őket vissza.”, uo.; ld. Botta István: Dévai Máttyás, a magyar Luther. Budapest, 1990.

¹ Súlyom Jenő: Melanchthonforschung in Ungarn. In: Vajta Vilmos (szerk.): Luther und Melanchthon. Göttingen 1961. 178–188, itt: 178. uo.

³ Borzsák István: A magyarországi Melanchthon-recepció kérdéséhez. In: Irodalomtörténeti Közlemények 69. (1965) 4. 433–446, itt: 433.

K I T E K I N T É S



NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

IX. évfolyam 9. szám

— 1998. június–augusztus —

„Az Ökumené a katasztrófa felé vezető úton” — ezzel a riasztó címmel ír a német protestáns sajtószolgálat (epd) a legújabb fejleményekről a világ egyházaiban. Két komoly veszélyről van szó.

Az egyik a már régebbi idő óta kialakult feszültség egyfelől a keleti ortodox egyházak és az Egyházak Világtanácsa, másrészt a Vatikán között. Ennek a feszültségnek egyik legújabb fejleményeként — amint erről legutóbb hírt adtunk — az Egyházak Világtanácsa ortodox tagegyházai májusban, Thesszalonikiban bejelentették: radikális változásokat kívánnak az EVT teológiai irányvonalában és ortodox tagegyházai iránti magatartásában. Másfelől a kelet-európai ortodox egyházak és a Vatikán között is tovább tartanak a viták: újabb halasztást szenvend II. János Pál pápa és II. Alexszij pátriárka múlt évre tervezett találkozására.

A másik, nem kis meglepetést keltő fordulat júniusban történt, a Vatikán és az Evangélikus Világszövetség (LVSZ) viszonyában. Mint ismeretes, a két egyház több mint 25 év óta működő dialógus-bizottsága az elmúlt években kidolgozta Közös Nyilatkozatát a megigazulás-tan centrális teológiai kérdésekben létrejött, lényeges egyetértésről. A tervezetet mindkét fél teológusai jóváhagyták és annak aláírását javasolták, együtt a 16. század óta meglévő, kölcsönös teológiai elítélő nyilatkozatok egyidejű visszavonásával. Az evangélikus egyházak világszövetségének legfőbb testülete — 124 tagegyháza megkérdezése után — a Közös Nyilatkozatot egyhangúlag elfogadta és aláírásra javasolta. Röviddel ezután azonban a Vatikán váratlanul teológiai főntartásokat jelentett be és ezek tisztázásáig visszavonta készségét a történelmi elítélő nyilatkozatok, főleg a 16. századbeli Tridentinum ilyen határozatai visszavonására.

Emiatt az újabb ökumenikus „krízis-helyzet” miatt nyári híreink nagy részét ezek az események foglalták le. Bár még sok érdekes és jelentős eseményről számolhatnánk be az öt világrész egyházaiból is, ezekről a helyszűke miatt, sajnos ezúttal csak rövidebben szólhatunk.

(A híranyag lezárása: 1998. augusztus 15.)

I. Az Egyházi Világszervezetek

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

(A Közös Nyilatkozat — a remélt fordulat a két egyház viszonyában)

A reformáció egyházainak Isten igéjén alapuló hite és centrális tanítása az, hogy Isten megbocsátó és életújító szeretetét egyedül Krisztusért, a hit által, nem pedig saját közreműködésünkkel, jócselekedeteink érdemeiért nyerhetjük

el Isten színe előtt. Sola gratia, sola fide, solus Christus!

Az újkor kezdetén ebben a centrális teológiai kérdésben került szembe egymással Róma egyháza és az egyház reformációja. „Ökumenikus évszázadunkban” ez a négy évszázados teológiai ellentét a megigazulás kérdésében oldódni kezdett. A Világszövetség és a Vatikán közötti hosszú és mélyreható teológiai dialógus után 1997 elejére elkészült egy Közös Nyilatkozat végleges szövege, amely kijelenti: *ma már „egyetértés van a megigazulás-tan alapvető igazsá-*

gaiban a római katolikusok és evangélikusok között”; *következik ebből, hogy a többévszázados, kölcsönös elítélő nyilatkozatok a mai két egyházra már nem érvényesek.* A két egyház szakértői által elfogadott, közös dokumentumot a tervek szerint 1998 második felében kellett volna a két egyház vezetőinek aláírniuk.

(A Lutheránus Világszövetség végső, jóváhagyó döntése)

A Világszövetség mind a 124 tagegyházát a megegyezés teológiai értékelésére és válaszára

hívta föl május elejéig. A határidőig 89 tagedyház válasza érkezett meg Genfbe. Közülük a döntő többség, 80 egyház — köztük hazai egyházunk is — egyértelmű igennel válaszolt; 5 tagedyház nemet mondott és 4 tagedyház bizonyos fönntartásokat hangoztatott. A határidő után még 4 tagedyház igenlő válasza érkezett meg. Az igennel válaszoló tagedyházak az LVSZ 60 millió egyháztagnak 95 százalékát képviselték.

A tagedyházak döntő többségének igenlő válasza alapján az LVSZ legfőbb vezető testülete a következő *egyhangú határozatot* hozta: „A Tanács elhatározta, hogy a megigazulástanra vonatkozó és a Közös Nyilatkozatban összefoglalt megegyezéseket megerősíti, és *kinyilvánítja, hogy e megegyezések alapján az evangélikus (lutheri) hitvallási iratokban a megigazulás kérdésében kimondott teológiai elítélések a római katolikus egyház tanítására — amint az a Közös Nyilatkozatban kifejezésre jut — nem vonatkoznak*” (37). A Tanács határozata ugyanakkor kijelenti: „...az egyházak válaszaiban kifejezett kommentárok és kívánságok alapján *további közös vizsgálódásra van szükség e tanítás konzekvenciáira nézve, mind az egyház tanításának, mind gyakorlatának bizonyos területein és a tárgyalási folyamat során fölmerült, vitatott kérdésekben*” (39).

Dr. Ishmael Noko főtitkár a Tanács egyhangú határozatáról így nyilatkozott: „Ez az, amiért imádkoztunk és amit a római katolikus egyházzal folytatott 30 évi teológiai dialógus után reméltünk. Ezt, mint történelmi pillanatot kell ünnepelelnünk mindkét egyházban, és mint fontos eseményt az evangélikusok közti egység kifejeződésében”. Az LVSZ elnöke, Christian Krause német püspök, arról szólt, hogy reméljük, „a római katolikus egyház hasonló szellemben válaszol majd, mint amit mi éltünk át ezekben a napokban”. Msgr. John Radano, a Vatikán képviselője az ülésen ugyancsak méltatta és melegen köszöntötte a Tanács egyhangú határozatát.

(A Vatikán hivatalos válasza)

A Vatikán válasza a Közös Nyilatkozat elfogadása kérdésében hamarosan megérkezett. A Vatikán Hittani Kongregációja (Ratzinger bíboros) és a Keresztyének Egysé-

gének Pápai Tanácsa nevében ez utóbbi elnöke, Edward J. Cassidy bíboros, június 25-én, egy Rómában tartott sajtókonferencián ismertette a római katolikus egyház válaszát.

A hivatalos válasz három részből áll. A bevezetés megállapítja: „a megigazulás alapvető igazságai-*ban egyetértés áll fön*n; a Közös Nyilatkozat jelentős előrelépés és közeledés a dialógus résztvevői között”. Ugyanakkor a katolikus egyház meggyőződése szerint nem lehet „olyan messzemenő egyetértésről, konszenzusról beszélni, amely minden különbséget megszüntetne a katolikusok és a lutheránusok között”.

A Vatikán válaszána legnagyob része a „Pontosítások” című alatt a még meglévő, legfontosabb különbségeket sorolja föl. (1) Katolikus részről a legnagyobb nehézségeket „a lutheránus *simul iustus et peccator*’ (egyszerre igaz és bűnös) tézis okozza”. Ez ellenkezik a „belső ember” megigazulásáról és megszenteléséről szóló, a Tridentinumban kifejezett tanítással. (2) Míg a lutheránusok számára a megigazulástan centrális dogmatikai tanítás, addig a katolikus egyház ezt más lényeges dogmatikai tanításokkal együtt tudja csak értelmezni. (3) Katolikus értelmezés szerint a megigazult és megszentelt hívó ember az isteni kegyelem segítségével „képes együttműködni Isten kegyelmével”; képes nemcsak visszautasítani, hanem elfogadni is Isten kegyelmét. Ezért *joggal lehet szólni a megszentelt, új emberi akarattal együttműködéséről (cooperatio) Isten kegyelmével, Isten Szentlelkével*. Az örökélet ezért *egyszerre Isten kegyelme és jutalom az emberi együttműködésért Isten kegyelmével a jócselekedetekben*. (4) *A bűnbánat szentsége — amely különbözik a keresztség szentségétől — arra való, hogy a bűnöst „újból megigazítsa” (rursus iustificari), hogy elveszített igazságát újból visszanyerhesse*.

E pontosításokból következők: 1. a különbségek a megigazulástanban a két fél között nemcsak nyelvi vagy hangsúlybeli, hanem tartalmi különbségek is; 2. ezek nem számíthatók a már elért, alapvető megegyezések közé; 3. így ezek *továbbra is a Tridenti Zsinat elítélés alá esnek*. Ez első sorban a „simul iustus et peccator” tanítására vonatkozik. Végül: 4. a

Vatikán elismeri ugyan a Lutheránus Világszövetség erőfeszítéseit az egyházi zsinatok egyetértésének elérésére, de „mindenesetre *kérdéses marad egy ilyen zsinati konszenzus ma és a jövőben, a lutheránus közösség életében*”.

A Vatikán válaszána harmadik része ezt a címet viseli: „*Perspektívák a jövőbeli teendőkre nézve*”. Benne kifejezi azt a várakozását, hogy „erre a fontos lépésre még további stúdiumok következnek majd, a még meglévő különbségek kielégítő tisztázására”, főleg a „bibliai megalapozás elmélyítésével, amely katolikusok és lutheránusok számára a megigazulástan közös alapja”. Együtt kell fáradozni azon is, hogy a megigazulástan igazságait a mai ember számára is érthetővé tegyék.

(A Világszövetség ideiglenes állásfoglalása)

A Vatikán hivatalos nyilatkozatára még aznap, Genfben tartott nemzetközi sajtókonferencián válaszolt a Lutheránus Világszövetség főtitkára. Ishmael Noko kijelentette: „A Vatikán a reformáció óta első ízben ismerte el, hogy a hitünk szerint centrális megigazulás-tanban az evangélikus és a katolikus egyház között az alapvető igazságokban egyetértés van”. Mindenesetre egyes lényeges pontokon fenntartásait jelentette be s ezek tisztázásáig „a kölcsönös történelmi elítélő nyilatkozatok visszavonása bizonytalanná vált”. A Világszövetség ennek ellenére megmarad a Közös Nyilatkozatról hozott döntése és a közös fáradozások folytatása mellett.

A Világszövetsége elnöke, Christian Krause püspök, szerint a Vatikán válaszát gondosan tanulmányozni kell, mielőtt a Közös Nyilatkozat aláírásra kerülhet. Ez az analízis mutatja majd meg, „van-e olyan híd” a két egyház között, amely annak aláírását lehetővé teszi.

A Vatikán meglepő, nem várt nyilatkozata nagyszámú kritikainegatív megnyilatkozást váltott ki a reformáció egyházaiban. II. János Pál pápa ugyanakkor június 28-án Rómában úgy nyilatkozott, hogy a Lutheránus Világszövetség egyháza és a katolikus egyház egy, évszázadokon át rendkívül sokat vitatott kérdésben, a megigazulás kérdésében, „az egyetértés magas fokára jutott el” s ez „örvendetes ökumenikus eredmény”. A legje-

lentősebb értékelésekre a következőkben még visszatérünk.

Iwi de — ENI — epd-w

(A Világszövetség Tanácsa júniusi ülése Genfben)

Az Evangélikus Világszövetség tavaly nyáron Hongkongban megválasztott új vezető testülete június 8. és 10. között Genfben tartotta első ülését. A tanácskozás középpontjában természetesen a Közös Nyilatkozat megvitatása, majd egyhangú elfogadása állt. A tárgyalat, más legfontosabb témákról röviden a következőkben számolunk be.

Christian Krause püspök elnöki megnyitó beszédében a globalizáció és a neoliberalizmus kritikus kihatásairól szolt a mai világban. A súlyos szociális gondokat főleg a világ szegény országaiban, mint a keresztyén hit súlyos kihívásait jelölte meg egyházaink számára az ezredfordulón. **Ishmael Noko** főtitkár és az egyes osztályok évi jelentései számot adtak az LVSZ széleskörű tevékenységéről

124 tagegyházunkban, a világ minden részében. A *Tanács* fölhívta valamennyi tagegyházát: segítsék a legszegényebb országokat fojtogató, súlyos adósságok elengedésére indult világmozgalmat a maguk területén.

A *Teológiai Osztály* megbízást kapott arra, hogy világméretű, közös teológiai munkát végezzen egyfelől a keresztyén misszió mai kihívásairól, másfelől a keresztyén szociáletikai új feladataira nézve, mind az egyházi struktúrák, mind az egyház mai élete vonatkozásában.

Iwi de — ENI — epd-w

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

(Növekvő feszültségek a Világtanács és ortodox tagegyházai között)

Mint többször is hírül adtuk, súlyos krízis veszélye árnyékolja be az 50 éves Világtanács decemberre összehívott, jubileumi világyűlésének előkészületeit.

A 330 ortodox, protestáns és anglikán tagegyházat és a több mint 400 millió egyháztagot átfogó

ökumenikus világszervezet legfőbb célja a világ keresztyén egyházainak teológiai közeledése és gyakorlati együttműködése. A legutóbbi két évtizedben azonban egyre erősödő feszültségek alakultak ki az ökumenikus világmozgalmában. Az ortodox tagegyházak úgy érezték, nem kapnak megfelelő súlyt az Egyházak Világtanácsa életében. Erős kritikával illették a nyugati protestáns egyházak „uralmát” a világszervezetben, a liberális teológiai nézetek erősödését, a nők lelkészi ordinációjának bevezetését, a homoszexuálisok „megtűrését” az egyházak életében, valamint az „újprotestáns szekták rohamát” az ortodox egyházak ellen Kelet-Európában, a kommunizmus összeomlása után.

A grúz ortodox egyház után júliusban *Bulgária ortodox tagegyházának zsinata* hivatalosan is bejelentette kilépését az ökumenikus világszervezetből, mivel az „nem ért el kielégítő eredményeket az egyházak teológiai dialógusában, a tagegyházak életéhez való viszonyulásában és más ügyekben sem”. *Lengyelország ortodox egyháza* (570 ezer hívő) nevében *Jeremias* érsek cáfolta, hogy kilépni készülnek a Világtanácsból. De ő is hangsúlyozta: az EVT gyökeres reformjára van szükség, mind a teológiai dialógusban, mind a tagegyházai életéhez való viszonyulásban.

ENI

(A protestáns-ortodox Teológiai Bizottság megalakulása halasztást szenved)

Az ortodox tagegyházakkal támadt feszültségek föloldására ortodox-protestáns Teológiai Bizottság föllállítását határozta el az EVT vezetősége. Ennek előkészítésére június második felére hívott össze egy közös tanácskozást. *I. Bartolomeus* konstantinápolyi ökumenikus pátriárka azonban ennek elhalasztását kérte, mivel — mint kijelentette — az ortodox egyházaknak több időre van szükségük a megfelelő fölkészüléshez.

ENI — epd-w

VATIKÁN

(Közös ökumenikus tervek az évezredfordulóra Európában)

Ezidén a Vatikánban tartotta meg évenkénti tanácskozását az Európai Egyházak Konferenciájának és az Európai Katolikus Püspöki Konferenciák Tanácsának (CCEE) Közös Bizottsága. Ez az *összekötő ökumenikus „csúcstalálkozó”* már több mint két évtized óta működik Európában és végez — amint ezt magam is tanúsíthatom genfi éveimből — rendkívül jelentős munkát az EEK 120 tagegyháza és Európa római katolikus püspökeinek szervezete között. Ez a Közös Bizottság rendezte meg régebben a két szervezet közös teológiai találkozóit, újabban pedig a két emlékezetes „európai ökumenikus csúcstalálkozót” Bázelen és a múlt nyáron Grazban.

A pápa külön találkozott a két nagy európai egyházi szervezet legfőbb vezetőivel a Vatikánban. Hozzájuk intézett beszédében hangsúlyozta: *az évezred-forduló előtt különösen nagy szükség van a további ökumenikus dialógusra és az egyházak nyitottságára egymás iránt a megosztott európai kontinensen.*

Vatikáni ülésén a két európai egyházszerzet vezetői elhatározták egy közös *Ökumenikus Charta kidolgozását, amelyet valamennyi európai egyháznak az új évezred első évében kellene majd aláírnia.* Lényeges tartalma az lenne, hogy tanúsítsa az egyházak ökumenikus egységét sokszínű kontinensünkön. A Charta aláírása előkészítésére tervezi a Közös Bizottság *egy újabb, ökumenikus „csúcstalálkozó” összehívását 2001 Húsvétjára, amelyet ebben az évben valamennyi keresztyén egyház egyidőben ünnepel majd, ezzel a fő témával: „Jézus Krisztus tegnap és ma és örökké ugyanaz”.* Európa egyházainak első nagy találkozójára a harmadik keresztyén évezredben az egyházak vezetői mellett elsősorban az egyházak ifjúságát, a „jövő egyházát” kívánják meghívni.

CEC Monitor — epd-w

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

(Az új EEK-elnökség ülése Kréta szigetén)

Húsz évvel az európai ökumenikus egyházszerzet *Kréta szigetén* tartott, emlékezetes, a „Szentlélek teológiáját” ortodoxok

és a reformáció egyházai részéről együtt megvitató nagygyűlése (1978) után, ugyancsak az Ortodox Teológiai Akadémián tartotta első ülését az új elnökség.

Keith Clements, az új főtitkár első jelentésében az „*európai ökumené*” két nagy feladatára hívta föl az egyházak figyelmét. Egyfelől az európai egyházak teológiai és gyakorlati közeledésének elkötelezett vállalására az új évezred kapujában. Másfelől Európa egyházai és az országok kormányai közötti viszony újjáformálására, a vallásszabadságra és az egyházak etikai szolgálatára, főleg Európa keleti felében.

Az elnökség megvitatta a közeledő millennium közös egyházi megünneplésének a terveit, támogatta egy *Európai Ökumenikus Charta* kidolgozását és elfogadását, valamint egy összeurópai egyházi találkozó összehívását az új évezred első, közös Húsvét-ünnepére.

CEC Monitor — CEC News

II. A Világ Egyházai

NÉMETORSZÁG

(A VELKD félévszázados jubileuma)

Eisenachban, Luther városában, ünnepelte főnállásának 50 éves jubileumát a VELKD (Egyesült Német Evangélikus Egyházszövetség). Nyolc tartományi egyházához, amelyek nem uniált, hanem tisztán evangélikus, hitvallásos egyházak, 11 millió gyülekezeti tag tartozik Németországban. Az ünnepi istentiszteleten *Horst Hirschler* hannoveri püspök, a VELKD elnöke, az evangélikus-lutheri identitás megőrzésének föltétlen szükségességére, de az ettől elválaszthatatlan evangélikus-ökumenikus elkötelezettségre is fölhívta a reformáció hazájának gyülekezeteit.

lwi de — epd-w

(Bóra Katalin emlékezete)

A reformáció ünnepén, októberben kezdődik Németországban az az egyházi emlékév, amelyen az evangélikus gyülekezetek nagyszámú rendezvényel emlékeznek meg Luther Márton hűséges házastársáról, „Kata asszonyról”, és a

reformátor példát adó keresztyén családi életéről, Bóra Katalin születésének közeledő 500 éves évfordulója (1499. január 29.) alkalmából.

ZdZ (LM)

(A Lüdemann-ügy)

Alsó-Szászország Evangélikus Egyházszövetsége hivatalosan is fölszólította a Krisztus-hitet nyilvánosan megtagadó és az egyházból való kilépését bejelentő *Gerd Lüdemann* teológiai professzort (Göttingeni Egyetem) újszövetségi katedrájának elhagyására. Lüdemann — mint már ismételtlen beszámoltunk róla — könyveivel és nyilatkozataival („nem vagyok többé keresztyén”) súlyos botránkozást okozott egyházában. Az állami egyetem a hitehagyott professzort ugyan jogilag nem távolíthatta el katedrájáról, de gondoskodott róla, hogy a teológiai fakultáson más vegye át a tanszék vezetését.

ZdZ — epd-w

(Bensheim tiltakozik)

A neves német Felekezettudományi Kutatóintézet ismertette állásfoglalását *II. János Pál* pápa nemrég közzétett teológiai nyilatkozatáról: „A hit megőrzéséről”. A pápai irat az egyháztörténet során később létrejött dogmatikai-egyházszervezeti döntéseket — így például a coelibátus vagy a nők lelkészi ordinációja kérdéseiben — a „megváltozhatatlan egyházi dogmák szintjére” kívánja emelni s erre szólít föl. A pápa ezzel bizonyos, vitatott kérdéseket ki akar vonni az egész egyházban történő, mélyreható teológiai megvitatás alól. Ezzel pedig súlyos akadályokat emel az ezredforduló előtt megnyilvánuló, világméretű ökumenikus törekvések útján — hangzik a német protestáns teológiai kutatóintézmény legújabb nyilatkozatában.

ZdZ

NÉMETORSZÁG – SKANDINÁVIA

(Közös teológiai tanácskozás Helsinkiben a püspöki hivatal föladatairól)

Széleskörű nemzetközi teológiai konferenciát rendeztek május hónapban a finn fővárosban, az Egyesült Német Evangélikus Egyház és Skandinávia evangélikus egyházai püspökeinek és neves teológiai professzorainak részvételével. A Lutheránus Világszövetség és az Amerikai Evangélikus Egyház (ELCA) megfigyelőként szintén részt vett a tudományos-teológiai tanácskozáson.

A központi téma a püspöki hivatal (Amt) lényege és feladata volt. Részlet a közösen elfogadott zárónyilatkozatból: „Az egyház a hívők közössége az ige és a szentségek által. Az „*episkopé*” az egyházban és a gyülekezetekben a lelki vezetés és a felügyelet érdekében szükséges... Az ordinációban továbbadott (püspöki) hivatal az ige és a szentségek által történő folyamatos és nyilvános igehirdetés szolgálatában áll... Az „*episkopé*” különböző alakban és formában valósul meg az egyházban”.

lwi de

NORVÉGIA

(Oslo új püspökének beiktatása)

Rendkívüli egyházi ünnepség és istentisztelet keretében iktatták be tisztsége május végén *Dr. Gunnar Stålsettet*, Oslo újonnan megválasztott, kinevezett püspökét. A norvég királyi pár, *Dr. Ishmael Noko*, az LVSZ genfi főtitkára, Skandinávia evangélikus egyházainak vezetői, valamint számos más evangélikus, református, anglikán és ortodox egyházi vezető jelent meg Európából és más kontinensekről is az ünnepi szertartáson. A beiktató szolgálatot *Stålset* püspök elődje, *Andreas Aarflot* püspök végezte, aki előzőleg 20 éven át töltötte be a „*primus inter pares*” püspöki tisztséget a Norvég Egyházban.

lwi de — ENI

NAGY-BRITANNIA

(A 20. század keresztyén vértanúi a Westminsterben)

II. Erzsébet királynő és az egész világról érkezett több mint 800 egyházi személyiség jelenlétében leplezték le a londoni Westminster

székesegyházban a 20. század legismertebb tíz keresztyén vértanújának szobrait az angol történelem nagyjai mellett.

A mészköből készült tíz szobor azoknak állít emléket, akik Hitler, Sztálin és más diktátorok uralma alatt, Európában és a világ más részeiben Krisztus-hitükért haltak meg vértanúként. Közöttük van az evangélikus Dietrich Bonhoeffer, az ortodox orosz Erzsébet hercegnő a cári családból, a római katolikus pap, Maximilian Kolbe, Martin Luther King fekete lelkész Észak-Amerikából, Oscar Romero érsek Salvadorból és Luvumi érsek Ugandából, a kínai Wang Zhi-Ming lelkész Kínából, Lucian Tapiedi pápua mártír és Manche Masemola, egy fiatal leány Dél-Afrikából.

Őrizze a Westminster tíz szobra annak a többszáz ezer keresztyén mártírnak az emlékét egyházainkban, akik ebben a „fölvilágosultnak” csúfolt, de legvéresebb 20. évszázadunkban a legdrágábbal, életükkel tettek tanúságot szeretetükről Isten és az emberek iránt — mondta Anthony Harvey, a székesegyház dékánja, az emlékszoborokat felavató beszédében.

ENI — epd-w

AUSZTRIA

(II. János Pál pápa ausztriai látogatása)

A sajtó és az elektronikus média bőségesen tudósított II. János Pál pápa pásztori látogatásáról a 6 milliós osztrák római katolikus egyházban. Az idős pápa 83. külföldi útja volt ez a látogatás, és talán az egyik legnehezebb minden útja között — ez volt a tudósítók általános véleménye.

Ausztria tradicionálisan Vatikán-hű egyházát két súlyos válság rázta meg a legutóbbi években. Az egyik az 1995-ben indult „Mi vagyunk az egyház” katolikus laikus mozgalom, amelynek kiáltványát félmillió katolikus hívő írta alá. Legfőbb követelése a papi cölibátus eltörlése, a női ordinációja és a laikusok nagyobb szerepe az egyház egész életében. A másik nehéz helyzetet a Groer bécsi bíboros-érsek körül kirobbant erkölcsi botrány okozta, amely ugyan az érsek lemondásával járt, de hullámai ma sem ülték el.

A pápai látogatásnak nyilvánvalóan egyik legfontosabb célja volt a megosztott katolikus hívek egységének és belső békéjének a helyreállítása.

A pápa Salzburgban, Sankt-Pöltenben és végül Bécsben pontifikált misét; találkozott az osztrák államfővel, valamint a diplomáciai karral. Beszédeiben többek között szót emelt Európa egysége, tradicionális keresztyén lelkületének megőrzése és az Európai Unió bővítése mellett.

epd / ö

A pápai látogatás előtt a bécsi egyetem evangélikus teológiai fakultása teológiai konferenciát hívott össze a pápai primátus kérdésének megvitatására. A kiadott közös protestáns állásfoglalás szerint a pápaság igénye a tanításban való tévedhetetlenségre és az egyházjogi primátusra akadály az egyházak egységének útjában. „Evangéliumi meggyőződésünk szerint az egyházban csak konciliáris (zsinati) struktúrák tezik lehetővé az egységet” — hangzik a teológiai tanácskozás nyilatkozatában.

Iwi de

OROSZORSZÁG

(Viták a meggyilkolt cári család temetése körül)

Július 16–17. Emlékezetes napok az orosz nép életében. Ezelőtt 80 évvel ekkor gyilkolták meg Lenin titkos parancsára az egész cári családot, öt gyermekükkel és négy szolgájukkal együtt, az urali Jekaterinburgban, ahol száműzetésben éltek. A titokban eltemetett holttestek egy részét a hatvanas évek végén egy orosz történész találta meg; a trónörökös és egyik nővére holtteste nem került elő. Azóta is viták vannak a holttestek hitelessége körül, főleg az ortodox egyházban. A maradványok kétségtelen hitelességére a vértanú cári család 2000-re tervezett ortodox szentté avatása miatt volna szükség.

Július 16-án Jekaterinburg városa vett búcsút a cári családtól. Kivégzésük után lakóházuk titokban búcsújáráhellyé lett, míg azt 1977-ben a városi vezetőség, élén Jelcin akkori párttitkár parancsára

le nem rombolták. A város vezetői most az ortodox egyházzal együtt emléktemplomot akarnak építeni a cári család utolsó lakóhelyén.

Július 17-én a kilenc koporsót különgep vitte Szentpétervárra, ahol a székesegyházban a halotti maradványokat a helyi ortodox egyház által végzett gyászszertartás keretében búcsúztatták el. Boris Jelcin elnök, aki az utolsó pillanatban mégis rászánta magát a részvételre, a koporsók előtt bűnbánatot tartott a kegyetlen gyilkosság miatt az orosz nép képviselőjében. „Történelmi nap ez a mai, amikor eltemetjük a meggyilkolt ártatlanok maradványait — mondta — bűnbánatot tartva elődeink bűnei miatt. A jekaterinburgi tragédia áldozatainak temetése az emberi igazságszolgáltatás aktusa, Oroszország egységének jelképe és bünbocsánat vétkeinkre.”

II. Alekszij pátriárka egy Moszkva melletti kolostorban tartott gyászistentiszteleten emlékezett a meggyilkolt Romanov cári családra, július 17-ét országos böjt és bűnbánat napjává nyilvánítva Oroszországban. Jekaterinburgban még folytatják a kutatást Alekszij trónörökös és Mária nővére maradványai után és a már megtalált maradványok hitelességéről.

ENI

SZENTFÖLD

(Ökumenikus karácsonyi ünnep terve Betlehemben)

Jeruzsálem ortodox, római katolikus és protestáns egyházi vezetői eddig egyedülálló, közös ökumenikus istentiszteletet terveznek 1999. december 4-én Betlehemben, a Szent Születés templomában és a város ezelőtt fekvő főterén. Ez az istentisztelet lesz a kezdete a tervezett millenniumi ökumenikus istentiszteleteknek és megemlékezéseknek, amelyek 2001-ig tartanak majd — mondta Munib Younan szentföldi evangélikus püspök. A 2000. esztendőben 5–10 millió keresztyén zarándok érkezését várják Jeruzsálemben és a Szentföldre a világ egyházaiból.

ENI

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

(Kongresszusi viták az iskolai imádság újrabevetése körül)

Az Egyesült Államokban a hatvanas évek elején *törvény útján tiltották meg* az addig hagyományos rövid imádságot az iskolai tanítás kezdetén. Ezzel próbálta az állam megvalósítani az állami iskolákban a „*vallási semlegességet*”. A „hivatalos imádságok” helyett az egyéni vagy kisebb csoportban, külön tartott imádságok ezután sem voltak tilosak az állami iskolákban.

„*Isten száműzése az iskolákból*” volt az egyik fő oka a vallásos és erkölcsi értékek eltűnésének az amerikai gyermekek nevelésében — hangoztatják azóta is a polgári-konzervatív pártok és a vallási szervezetek. Ezek most új törvénytervezetet nyújtottak be a kongresszushoz az iskolai kezdő-imádság tilalmának föloldása érdekében. Clinton elnök rádióbeszédében e törvényjavaslat ellen foglalt állást. A konzervatív pártok javaslatát a kongresszusnak kétharmados többséggel kellene elfogadnia és azt a legtöbb szövetségi állam törvényhozásának is meg kellene majd erősítenie.

epd-w

BRAZÍLIA

(Kubai főtitkár a latin-amerikai Egyháztanács élén)

Latin-Amerika egyháztanácsa (CLAI), amelyhez 150 kisebb protestáns egyház és egyházszervezet tartozik, Izrael Batista (55) kubai metodista lelkész választotta új főtitkárává, a brazíliai Sao Leopoldoban tartott ülésén. Kubában a legutóbbi években jelentősen megerősödtek az egyházak, amint ezt II. János Pál pápa látogatása is bizonyította a szigetországban.

epd-w

HAITI

(Egyházi „agro-ökológiai segély-program” a szegények szigetén)

Képekkel illusztrált, részletes beszámolót közöl a Lutheránus Világszövetség angol és német nyelvű sajtószolgálat *egy új „agro-ökológiai projektről”* ebben a sokat szenvedett, nyomorúságban élő Karib-tengeri szigetországban.

Haiti a nagy sziget keleti felén elterülő, diktátorai és katonai kormányai által kifosztott, nagyon szegény ország. Régebben területe 98 százalékát állat- és növényvilágban gazdag őserdők borították. Ma területe nagyrésze kopár, sivatagos és ezért terméketlen. A leszegényedett lakosság ugyanis hosszú ideig az erdők kiirtásából, faszén-termelésből és főzéshez

való feltüzeléséből élt. Az erdők lassan eltűntek; a talajt elmosták az esők, a termőföld kiszikkadt és terméketlenné vált.

A sziget újraerdősítése és új termelési módszerek bevezetése — ez lenne a megoldás útja a jövő számára. Ehhez azonban hiányoznak a legszükségesebb ismeretek és anyagi eszközök is. A Világszövetség Haiti egyik legszegényebb részében, Thiotte közelében, indított agro-ökonómiai segély-programja ebben a kettőben — az indulás anyagi eszközeiben és a szükséges ismeretekben — kíván segítséget nyújtani az ott élő, nélkülöző családok ezreinek. Ebben a segítő szolgálatban a Világszövetség — hasonlóan más ökumenikus szervezetekhez — csaknem ötven év hasonló lelki-anyagi segély-programjainak tapasztalataira támaszkodhat a világ legszegényebb országaiban, közöttük Haiti szigetén is.

lwi de

JEGYZET

Az egyházi híryanagok forrásai között ettől a számtól kezdve új a *ZdZ* megjelölés, amely az eddigi LM megjelölést váltja föl. A nyár elejétől kezdve ugyanis a többször is idézett „*Lutherische Monatshefte*” folyóirat a régi-új „*Zeichen der Zeit*” (Az idők jelei) címmel jelenik meg.

Ami ötven évvel ezelőtt Amszterdamban történt

Részben a korabeli evangélikus sajtó tükrében

Sok minden történt 50 évvel ezelőtt egyének és közösségek életében. Olyan egyháztörténeti eseményről szeretnénk írni, ami a Magyarországi Evangélikus Egyház számára fontos lépést jelentett: mint alapító tag csatlakozott az 1948. augusztus 23-án megalakult Egyházak Világtanácsához, amelynek tagjai közé akkor 148 protestáns és görög keleti egyház kérte felvételét.

Mint minden történelmi eseménynek, az Egyházak Világtanácsa megalakulásának is volt előtörténete. Ezek ismertetésére most nem tudunk kitérni, csak azt szeretném ezen a helyen kiemelni, hogy az ökumenikus mozgalmak kezdete óta a két magyarországi történelmi protestáns egyház, tehát az evangélikus egyház is, fontos szerepet vállalt a keresztyén egyházak közötti egység érdekében végzett munkában. Jó áttekintést nyújt a Nagy Barna református teológiai tanár

kiadásában, még az amszterdami nagygyűlés előtt megjelent, 12 oldalas kis kiadvány, amely „Az Egyházak Világtanácsa” címet viseli.

Egyházunk vezetői és népének túlnyomó többsége megértette, hogy a múlt öröksége az Egyházak Világtanácsához való csatlakozást kívánja tőlünk és ezért — amint azt D. Ordass Lajos püspök, az amszterdami alakuló gyűlésre kiküldendő magyar delegáció vezetője, az „ÚJ HARANGSZÓ” augusztus 23-i számában is megemlítette, azokban az időkben sokak imája ez volt: „Legyen Amszterdam Isten áldott Szentlelkének műhelyévé!”

„*Imádkozó milliókkal együtt magyar evangélikus-ságunk is Amszterdam felé tekint ezekben a napokban. Azt kérjük mi is Istentől, hogy az egybegyűlekezőkre árássa Szentlelkét és általa tegye őket szívvel-lellekkel eggyé. Mutassa meg az egyház mai szószólóinak leplezetlen valóságában az Istentől elszakadó*

világ nyomorát. Rendítse meg őket szívük mélyéig, amikor számbaveszik, hová juttatja a világot az ember bűne. Indítsa őket komoly lelkiismereti vizsgálódásra, hogy megérthessék, mennyi felelősség van magán az egyházon mindazért, amit ma a világban keserű panasszal látunk. Mi magyar evangélikusok is azért könyörgünk, hogy széthúzó erőkkal szemben adja meg Isten éppen az egyház szolgálatában azt a mentő hatalmat, mely az egymással ellenségesen szembenálló nemzeteket, társadalmakat, világnézeteket békességben kötözi össze. Akik ma már egymás szavát is alig-alig tudják megérteni, láthassák meg az egyházban munkálkodó ébresztő Szentlélek csodáját és tanulják meg újra a Lélek szeretetének szavát.

Bízó imádsággal kérjük Istentől, hogy az amszterdami világgyűlést áldja meg úgy, hogy az egyház felismert feladatainak szolgálatába szegődjenek oda az egyháznak azok a tagjai is, akik ma még hiányoznak onnan.

A világgyűlés minden áldását hálás szívvel fogadjuk el Istentől és készek akarunk lenni arra, hogy a szeretet által munkálkodó hitünkkel az egyház szolgálatából részünket kivegyűk.

Legyen Amszterdam Isten áldott Szentlelkének műhelye!”

Az amszterdami alakuló közgyűlés 1848. augusztus 22-én megkezdte munkáját, de a magyar püspök nélkül. Az akkori magyar kormány nem járult hozzá ahhoz, hogy külföldre utazhasson, így helyét a korábban már „helyettes delegátus”-i feladatra felkért Vajta Vilmos, doktorátusra való készülése érdekében Svédországban élő magyarországi evangélikus lelkész vette át, míg a két „helyettes delegátus”-i helyre Leskó Béla és e sorok írója kapott kinevezést. Mi ketten szintén külföldön tanulmányokat folytató magyarországi lelkészek voltunk. A Magyarországi Református Egyház delegátusairól és az evangélikus egyház küldöttségének megváltozott összetételéről az „ÚJ HARANGSZÓ” említett száma egyik belső oldalán a következőket közli:

„Magyarországról a református egyház kiküldöttéi időben elindultak. A magyar református egyházat Ravasz László nyug. püspök, Vasady Béla, Pap László és Nagy Barna teológiai tanárok képviselik. Pótképviselőik: Victor János, Bokody Richárd lelkészek, Pákozdy László teol. tanár és Makkai László, a Kelet-európai Tudományos Intézet tanára, Makkai volt erdélyi püspök fia. A magyarországi ökumenikus bizottságot Bereczky Albert református püspök, az ifjúságot Szabó Éva ref. leánytitkár képviseli.

Sajnálatos, hogy evangélikus egyházunk egyetlen hazai képviselőjének: D. Ordass Lajos püspöknek, a Lutheránus Világszövetség alelnökének kijutása nem sikerült. Egyházunk mindent elkövetett ennek érdekében, de csak aug. 12-én vált véglegesen nyilvánvalóvá, hogy kiutazása elé leküzdhetetlen akadályok hárulnak. Ekkor már, az utolsó órában, nem lehetett arra sem gondolni, hogy helyette más kiküldésével próbálkozzék meg egyházunk. Ordass püspök lett volna a legalkalmasabb személy egyházunk képviselésére. Tavalyi félesztendő világútja alkalmával jelentős nevet szerzett magának és nagy megbecsülést kicsiny evangélikus egyházunknak. Lutheránus Világszövetségi alelnöki tisztségénél fogva is a világgyűlés tanácskozó asztalánál lett volna a helye. Így most egyházunkat Amszterdamban csupán az egyébként is kül-

földön tartózkodó genfi egyházi megbízottunk és három külföldi tanulmányúton levő fiatal lelkészünk: Vajta Vilmos, Pósfay György, Leskó Béla képviseli. Fájdalmas ez a magyar evangélikus egyházra, különösen, ha meggondoljuk, hogy ugyanakkor a magyar református egyház legjobb erői vonulhatnak fel az egyetemes keresztyénség nagy találkozóján.”

Erről az „ÚJ HARANGSZÓ” 1848. szeptember 5-i száma „Az első hírek Amszterdamból” címmel tudósít, majd az első napok eseményeinek leírásakor közöl egy mondatot, amely sorok között olvasni tudó emberek számára utal arra a nagy megdöbbenésre, amit Ordass Lajos püspök kiutazásának a lehetetlenné tétele okozott.

„Augusztus 22-től szeptember 4-ig tart az egyházaknak világgyűlése Amszterdamban. Lapunk tudósítói, Pósfay György és Leskó Béla lelkészek, akik Vajta Vilmos lelkéssel együtt alkotják hazai egyházunk lelkészi képviselőit, az alábbi rövid beszámolókat küldték eddig:

AUGUSZTUS 23.

A királyi palota melletti hatalmas templomban nyílt meg tegnap a konferencia. Legalább 2000 ember van együtt. Sok a világhírű ember. Itt van például a 84 éves Mott János mint tevékeny résztvevő és Söderblom evangélikus érseknek özvegye is, akinek az ura annakidején megindította a világ keresztyénségének testvéri közeledését. Mi kicsit egyedül érezzük magunkat, s mindenki Ordass püspököt kérdezi tőlünk, akinek az egyik istentiszteletet kellett volna tartania, mint a világ lutheránizmusának képviselőjének. A magyar reformátusok teljes létszámmal vannak itt. Ravasz nyug. püspök is eljött. Ma délelőtt alakult meg hivatalosan az egyházak világtanácsa 150 tagegyházzal. Római katolikus megfigyelők is vannak. Számunkra nagy élmény a sok tavalyi lundí (ott volt a világ lutheránizmusának találkozója) és oslói (itt pedig a világ keresztyén ifjúságának hatalmas konferenciája volt) ismerőssel találkozni. Szlovákoktól az indiaiakig találunk ismerősöket. Hol egy cseh, hol egy indiai borul nyakunkba. Szeretettel köszöntjük az Új Harangszó minden olvasóját, s hisszük, hogy sokan imádkoznak ezekért a napokért. A közeli viszontlátásig: Leskó Béla, Pósfay György, Vajta Vilmos

AUGUSZTUS 25.

A világkonferencia minden reggeli istentisztelete egy-egy nagy egyházat képvisel. A ma reggeli istentisztelet a világ lutheránus keresztyénségének jutott. A Lutheránus Világszövetség javaslata alapján a világ lutheránizmusát D. Ordass Lajos magyar evangélikus püspöknek kellett volna ezen az istentiszteleten képviselnie. Az ő sajnálatos elmaradása miatt az istentiszteletet másnak kellett megtartania. A szolgálatot egyik ittlévő külföldi evangélikus püspök sem vette át, hanem a magyar evangélikus egyházunk fiatal képviselőjére hárult. A reggeli istentiszteletet Vajta Vilmos lelkész tartotta meg a Győri megjelent régi lutheri „Reggeli dicséret” alapján.” Igehirdetésének alapigéje: I. Péter 3, 12-18. volt.

Ha az Egyházak Világtanácsának az amszterdami első gyűlésen elvégzendő (és nagy vonásokban el is végzett) munkáját valaki tanulmányozni akarja, akkor ajánlom, hogy olvassa el „LELKIPÁSZTOR” 1948 július–augusztus számában, dr. Nagy Gyula professzor tollából megjelent cikket, amelynek címe: „Az amszterdami világgyűlés tárgyalási anyaga”. Ebben a

szerző, aki az említett folyóiratnak ötven évvel később is aktív munkatársa maradt, tömören ismertette az Egyházak Világtanácsa hivatalos megalakulását követő első közgyűlésének kitűzött feladatait.

Ugyancsak ajánlom mindenkinek, aki az ökumenikus mozgalomnak a második világháborút követő történetével meg akar ismerkedni, hogy olvassa el a Lelkipásztor 1948. október–novemberi számában (429–436. old.) az amszterdami világggyűlés elvégzett munkájáról szóló beszámolót, amelyet a szerző csak a rendelkezésére álló sajtótudósítások alapján és más a sajtóban — különösen a magyarországi reformátusság egyik lapjában — megjelent cikkek felhasználásával állított össze, hiszen ő maga nem volt jelen az amszterdami gyűlésen. Az ő cikkéből tudhatta meg lelkeskarunk, hogy Ordass Lajost — távolléte ellenére — beválasztották a Világtanács 90 tagú kormányzó szervébe, amely 1954-ig az USA-beli Evanstonban tartott, második közgyűlésig, az Amszterdamban megalakított szervezet munkáját irányította. Persze, annak évente megtartott gyűléseire az azokra mindig meghívott magyar püspök sohasem tudott eljutni.

Az imént idézett beszámolón kívül — tudommal — az „ÚJ HARANGSZÓ” 1948. november hó 14-i számának első oldalán Groó Gyula lelkész közölt — főleg egyes előadások szövegéből idézett vagy az amszterdami világggyűlésen részt vettek valahol megjelent benyomásairól elmondott — részleteket. Cikkének főcíme „Amszterdami morzsák” volt.

Az amszterdami keresztyén világggyűlésen résztvevők záróülése egy „nyilatkozat”-ot, azaz egy minden egyházhoz szóló üzenetet fogadott el. Ennek a teljes szövegét az akkor újrainduló „EVANGÉLIKUS ÉLET” 1948. november 20-i száma közölte.

Két a magyar egyháztörténet számára jelentős, egymástól teljesen függetlennek látszó, alapjában mégis egymással összefüggő, amszterdami eseményt szeretnék még megemlíteni, mert ezekről a magyarországi evangélikus sajtó nem számolt be.

A világggyűlés második részében üzenetet kaptunk mi, magyarországi evangélikus résztvevők a Magyarországi Református Egyház delegátusaitól, hogy egy bizonyos időpontban mi is jelenjünk meg egy kis ünnepségen, amelyet ők De Ruyter Mihály németalföldi admirális, a gályarab lelkészek kiszabadítójának sírjánál készülnek — meghívott vendégek jelenlétében — megtartani. Mivel a holland admirális által kiszabadítottak közel egynegyede evangélikus lelkész volt, természetesen mi, evangélikusok is elmentünk erre az ünnepségre, amely felől azt reméltük, hogy egyben a magyar protestáns történelmi egyházak egységéről is bizonyosságot fog tenni.

Ebbéli várakozásunkban nem is csalódtunk. Az ünnepi beszédet dr. Pap László budapesti református teológiai tanár mondta holland és magyar nyelven és a magyarországi protestantizmus szenvedésének az ismertetése mellett arról szólt, hogy a szenvedőkön való segítség keresztyén felelősségünk része, és ennek tudata is hozzájárult mindenkor ahhoz, hogy a távol-ságokat is áthidalni tudó egység és a felebarát iránti szeretetünk, amiért a Megváltó imádkozott, valamilyen látható módon is megvalósuljon.

A másik esemény a záróistentisztelettel volt kapcsolatban.

Püspököm, Ordass Lajos és más evangélikus vezetők őrizetbevételéről, a náluk tartott házkutatásról és

egyéb velük kapcsolatos hatósági intézkedésekről szeptember első napjaiban értesültem, amikor is a reggeli istentisztelet után Szabó Éva, a budapesti református teológia végzett hallgatónöje, külföldön tanuló ösztöndíjas diák, a budapesti református esperes, Szabó Imre leánya, aki a református kiküldöttek között az ifjúságot képviselte, elmondta nekem, hogy előző nap egy levelet kapott édesapjától, aki ezt abban megírta neki. Azonnal szóltam delegátus kollégáimnak és úgy döntöttünk, hogy ezt a hírt közöljük Dr. Visser't Hooft főtitkárral, akitől megtudtuk, hogy közben a világi hírközlő irodák is beszámoltak ezekről az eseményekről és az Amszterdamban egybegyűlt egyházi vezetők közül egyesek már javasolták, hogy az egész világggyűlés tiltakozzon a magyar püspököt és még két magyar egyházi vezetőt sújtó eljárások ellen. Ő és mások azonban célravezetőbbnek tartják azt, ha a Központi Bizottság foglalkozik az ügygel és kér tájékoztatást az Ordass Lajos ellen megtett lépések felől. Ez meg is történt, de csak szeptember 4-e után, amikor a közgyűlést bezáró istentiszteletet követő napon összeült a Központi Bizottság, és mindjárt a gyűlés kezdetén a főtitkár által előterjesztett javaslattal foglalkozott. A javaslatot elfogadták, így az érdeklődő táviratot Dr. George Bell chichesteri anglikán püspök, a Központi Bizottság elnöke írta alá, akinek a címére azután Dinnyés Lajos magyar miniszterelnök egy választ is küldött, amelyben közölte, hogy Ordass Lajos nem fosztották meg személyes szabadságától, csak egy valutaügyben hallgatták ki, és — a kihallgatás befejezése óta — szabadon végezheti püspöki munkáját. Ez az említett napokban, legalábbis Ordass esetében, megfelelt a tényeknek. Ezen a helyen érdekes azt is megemlíteni, hogy Hromádka prágai professzor, központi bizottsági tag, helyeselte a felvilágosítást kéri távirat elküldését.

Lehet, hogy ugyanazon a napon, amikor eljutott hozzánk az első hír Ordass előállítására felől, de lehet, hogy csak a következőn, Budapestről egy távirat és egy levél érkezett címemre. Az egyiket édesapám, a másikat püspököm egy bizalmi embere küldte. Egyikben sem volt egy szó sem azokról a dolgokról, amelyek Ordass Lajossal történtek, de mindegyikben volt valamilyen utalás arra, ami a Szabó Éva által közölt híreket megerősítette. Ezeket a tájékoztatásokat összevetve Ordass 1948 március elején, Svájcban nekünk, svédországi ösztöndíjasoknak írt levele tartalmával, nyilvánvaló lett, hogy az akkor még csak sejtett szomorú esemény egyházunk és annak egyik püspöke életében 1948 augusztus végétől kezdve a megvalósulás szakaszába jutott.

Mindez bennünket arra indított, hogy azonnal felvegyük a kapcsolatot dr. Michelfelderrel, a Lutheránus Világszövetség főtitkárával, aki ezután bennünket is meghívott e Világszövetség Amszterdamban maradt vezetőinek egy „ad hoc” gyűlésére, amelyet a szervezet elnöke, dr. Anders Nygren professzor vezetett. Azon a főtitkár tájékoztatta a megjelenteket a magyarországi események, valamint az Egyházak Világtanácsa főtitkárával folytatott tanácskozásai felől, majd megkért minket a hozzánk érkezett hírek ismertetésére, illetőleg azok értelmezésére. Az „ad hoc” értekezlet azt határozta, hogy az elnök és a főtitkár megteheti a szükséges lépéseket. Ennek az lett a következménye, hogy még a chichesteri püspök érdeklődő távirata előtt a magyar kormány Nygren professzortól,

a Lutheránus Világszövetség elnökétől és annak főtítkárától, dr. Michelfeldertől tiltakozó táviratokat kapott.

Mindettől függetlenül, az Egyházak Világtanácsa első közgyűlésének záró napjaiban az Ordass Lajossal és más evangélikus vezetőkkel történt események, valamint a magyarországi egyházi helyzet alakulása fontos beszédtema lett a Világgyűlés résztvevői között. Sokan fordultak hozzánk újabb hírekért (amikkel nem rendelkezünk!), mások a magyarországi protestantizmus történelmére és jelenlegi életére vonatkozó kérdésekkel halmoztak el minket. Különösen érdeklődtek az iránt, hogy sejtjük-e, hogyan fognak ezután alakulni Magyarországon a dolgok, és mindez mit jelent saját, jövőbeni szolgálatunk számára. Sokan feltették a kérdést: „Mit tehetünk mi a Magyarországi Evangélikus Egyházért és annak nehéz helyzetbe került vezetőiért?”. Mi csak egyet tudtunk ilyeneknek mondani: „Imádkozzatok Ordass püspökért, annak letartóztatott társaiért, az egyház többi vezetőiért és annak népéért!”. Hiszem, hogy ezt többen meg is tették.

Így nem csoda, hogy a záróistentiszteleten, amelynek a keretében több igehirdetés hangzott el és amelynek a liturgiai szolgálatát több lelkipásztor vagy laikus vezető végezte szinte mindegyik szólott a Magyarországi Evangélikus Egyház nehéz helyzetéről. Emlékezetem szerint egy indiai püspök, aki az első igehirdető volt, majd Dibelius berlin-brandenburgi püspök említette meg Ordass Lajos nevét és szólt hitvalló magatartásáról. A záróistentiszteleten elhangzott legtöbb imádságban voltak mondatok, amelyekben az imádkozó a magyar püspök számára isteni segítséget kért. A záróistentisztelet után többen fordultak hozzánk, magyar evangélikus delegátusokhoz, és kifejezték velünk való együttérzésüket.

Ezzel véget ért az Egyházak Világtanácsa megalakulásának eseménye. De nem ért véget, hanem inkább azt mondhatjuk, hogy felismerhetővé vált a Magyarországi Evangélikus Egyház számára egy új időszak kezdete, amely annak igen sok vezetője, szinte minden gyülekezete, lelkipásztora és tagja számára sok szenvedést hozott magával. A Központi Bizottság érdeklődése, majd tiltakozó táviratok elküldése, hatástalannak látszott az 1948-at követő időszakban.

De Isten malmai lassan őrölnek! 8 évvel később, éppen az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottsága Galyatetőn megtartandó gyűlésének a terve indított el egy folyamatot, mely az akkori magyar kormányt arra kényszerítette, hogy bevallja: Ordass Lajos és több más egyházi vezető bebörtönzése és hivatalából való elmozdítása, valamint minden egyházi szolgálattól való eltiltása hamis vádak alapján, az akkori kormány elhatározásából és nem egy független bíróság ítélete alapján, tehát törvénytelen intézkedés révén jött létre és szükségesnek látszik ennek és egyéb, az egyház és az állam viszonyára árnyékot vető problémának a rendezése, még a külföldi delegátusok megérkezése előtt.

Erről a 42 évvel ezelőtti eseményről való beszámoló nem tartozik mostani feladataim közé, így arról most

többet nem írok. De megemlítem még egy egyháztörténetinek mondható eseményt, valamint pár mondatot arról, hogy mit jelentettek számomra és két Amszterdamba eljutott lelkésztestvérem számára a fentebb leírt két hét során történt események.

Egyháztörténeti eseménynek az mondható, hogy először fordult elő németországi kezdeményezésektől eltekintve — hogy a skandináviai evangélikus egyházak egyike, a Svéd Egyház felelősséget érzett az országba került magyar protestánsok lelkigondozásáért és hármunkat hivatalosan azzal bízta meg, hogy 1948 őszétől kezdve — tanulmányaink folytatása mellett — végezzünk lelkipásztori szolgálatokat az országba került honfitársaink között.

Akkor még kevesen gondoltak arra, hogy svédországi magyar lelkési szolgálatok fenntartására hosszú ideig szükség lesz. A dolgok azonban másként alakultak, bár voltak idők, amikor ez a munka, csak leszűkített keretek között és csupán önkéntes vállalkozók segítségével folytatódott, de 1956 őszétől kezdve ismét a Svéd Egyház egyik illetékes szervének a feladatává vált annak újjászervezése és anyagi fenntartása. Azóta ez a munka, teljesidejű szolgálatot végző lelkipásztorok munkába állításával folyik. Tehát elmondhatjuk, hogy 1998-ban ez a szolgálatot is félszázados fennállását ünnepli.

Mint aki egyike voltam azoknak, akik ilyen szolgálat végzésére hivatalos felhatalmazást kaptak, én sem gondoltam arra, hogy az ebbe való bekapcsolódásom hosszú ideig fog tartani. De arra még kevésbé, hogy ez lesz kezdete további szolgálataimnak, amelyet — szinte kizárólagosan — külföldön élő magyarok között fogok végezni. Svédország után az Egyesült Államokban, majd Venezuelában folytattam lelkipásztori munkámat, sőt a Lutheránus Világszövetségénnél 15 éven át végzett szolgálatom keretei között is lehetőségem volt ilyesmire, hiszen hivatalos utak során eljutottam az Európában, Észak- és Dél-Amerikában, sőt Ausztráliában szolgáló magyar nyelvű gyülekezetek többségébe. Főleg nyugdíjbavonuláson túl kezdve pedig a genfi és lausanne-i magyar gyülekezetek „beszolgáló lelkipásztoraként” szolgálhatom az Urat. Ezt az első hat év során párhuzamosan végezhettem a Monte Carlo-i rádió által sugárzott magyar keresztyén műsorok szerkesztésével.

Magyarországon 18 év távollét után tettem először látogatást és Svédországba való útnak indulásom előtt, 1946-ban tartott utolsó igehirdetésem után, csak egy negyedszázad elmúltával léphettem újból magyarországi szöszékre. Így elmondhatom, hogy az 1948-as esztendő nem csak a Magyarországi Evangélikus Egyház és a skandináviai országokba került magyarok közt ma is folyó munka számára jelentett fontos mérföldkövet, hanem az én lelkési szolgálatom kialakulása számára is. Ezért visszaemlékezésem befejezésekképpen elmondhatom, hogy az említett esztendő és az azt követő fél évszázad sok aggodalmat okozó eseménye ellenére, nekem elsősorban az engem mindenkor és mindenhová elkísérő Isten szeretetéről tesz bizonyosságot.

Pósfay György

F I G Y E L Ő



A Római levél Scholz László szerint

Scholz László: Az evangélium Pál szerint. A római levél a szószéken. Budapest, 1948–1952, Budapest, 1998.

A Római levél magyarázata ritkaság számba megy, olyan jelenség, amire oda kell figyelni. Teológus koromnak legnagyobb lelki és irodalmi élménye Karner Károly, Isten igazsága című, e levélhez írott kommentárjának hónapokig tartó elemzése volt. Hitem alapjait ekkor értettem meg igazán. Teológus egzisztenciánk alapjait későbbben is a Római levél magyarázatának hallgatása során ragadtuk meg, melyet az 1947–50-es években Varga Zsigmond professzor tartott. Mint a Nemzetközi Theologiai Könyv szerkesztője örömmel jelentettem meg 1996-ban Martin Hubacher berni református lelkész 36 igehirdetését tartalmazó művét „Az igaz ember hitből él” címmel, mely a Római levelet magyarázza. Ezzel összefüggésben kaptam a felkérést Scholz László könyvének ismertetésére. Örömmel teszek eleget e kérésnek, mert e műben szellemi gyönyörűséget leltem, egy lelkileg és teológiailag igényes ember küzdelméből született tartalmas sorozatot vehettem a kezembe.

1. A mű alaphangját Pálnál a levél 1,1–17 üzenete adja meg és e könyvben a magyarázat alapkövei szintén itt találhatóak meg. Mielőtt a részletes elemzésre rátérnék, erről szeretnék szólni.

Ezt írja a szerző: „Mindennapi kenyér, újjászületés és a megnyílt Paradicsom rejteznek súlyos szavai mögött, akárcsak kincs a kövek alatt. Neki kell vágni a munkának” (10). Arról van tehát e mondatban szó, hogy ezt a levelet fel kell fedezni. Jézus mondta, hogy Isten országa olyan, mint a szántóföldben elrejtett kincs, melyet az embernek meg kell találni.

A Római levélben az egyháztörténet kezdődik el. Az evangélium értelmét Pál feltárja és kibontja, vagyis Krisztus keresztyén és feltámadása után újra fogalmazza azt, amit Jézus a földön elmondott. Ha nem vette volna Pál ezt a fáradságot, milyen szegények lennénk ma, összes levelei együtt sem pótolnák azt a kincset, mely ebben a levélben van. Hogy mi az evangélium ebben az új értelemben, azt ez a levél kifejti. Ezt a kincset az ősegyház felfedezte és ezért a kincsért kész volt életét is odaadni. Pál úgy indul Rómába, hogy azt vallja meg: az evangélium az életénél is nagyobb (ApCsel 20,24). Ezt az evangéliumot fedezte fel Luther a Római levélben, amikor így vallott; „Ez a levél az Újszövetség igazi fődarabja és a legtisztább evangélium! Valójában méltó s becses arra,

hogy a keresztyén ember ne csak betéve tudja, hanem naponta éljen vele, mint a lélek mindennapi kenyérével” (5). Luther ezzel a felfedezésével sarkából fordította ki az akkori egyházat és magát az európai történelmet is új irányba indította el.

A Római levél megértésében és magyarázatában tehát az egyháztörténet megy tovább. A szerzőnek a vállalkozása tehát egyháztörténeti értékű. Ezt írja erről: „Fölsímerem, hogy a Római levél evangéliumának is hangzania kell teljes egészében az ígére vágyó hívek között. Nem elegendő, hogy neves teológus asztalán mindig ott volt. Magvas, súlyos mondanivalói vannak, kétségtelen, de ha egyszer a „legtisztább evangélium”, nem rettenhetünk vissza az esetleges nehézségektől.” Egy-egy században egy-két ilyen vállalkozás születik. Szegény lenne a protestáns egyház e magyarázat nélkül.

2. A szerző dilemma elé is kerül egyúttal. A levél mondanivalója teológia, de szinte már sűrítmény. Ugyanakkor ezt a teológiát az első keresztyének kenyérként fogyasztották. Tehát kenyérként kell élni vele, mondja Luther, kenyérként kell adni az igehirdetésben, mondja Scholz László. De hogyan lehet ezt megvalósítani, hiszen a mai gyülekezet azért sok szempontból nem azonos a Római levél akkori olvasótáborával. „Vagyis két szándék viaskodott bennem szakadatlan. Az egyik az, hogy prédikációmá könnyítsem a levél súlyos teológiáját, emészthetővé tegyem a kemény eledelt, folyamatossá az éles fordulatokban bővülő gondolatmenetet, érthetőbbé, sőt szemléletesebbé a sokszázados fogalmakat. Nem kommentárt akartam írni, hanem az ígét hirdetni. Ugyanakkor a másik szándék is kérlelhetetlenül pórázon tartott: valóban Pál apostolt követni, csakugyan a Római levelet magyarázni. S ha arra nem vállalkozhattam is, hogy minden mondatát számba vegyem, arra nagyon igyekeztem, hogy legalább minden gondolatát tolmácsoljam. Néha a két szándék összeütközött. Ilyenkor Pál apostolt hagytam diadalmaskodni. Inkább legyen nagyon nehézkes, mint hamis az üzenet” (5–6).

A probléma tehát ott van, hogy e levél fogalmai: bűn, kegyelem, igazság, megigazulás, törvény, megváltás, testlélek-Lélek ízes gyümölcsök voltak kezdetben, de később megszáradtak, ortodox tantételekké lettek zamatukat veszítve. Hasonlaltal élve: mint a dióbél idővel a csonthéj mögött megszárad és zörgő, ízetlen, alig élvez-

hető gyümölcs lesz, ez történt a teológia legszentebb szavaival, melyek éppen a Római levélben fordulnak elő, különösen az 1–8. fejezetben. Lehet-e megtölteni újra e zörgő-száraz fogalmakat étellel, és le lehet-e a mai ember számára fordítani? Hiszen például Isten igazsága-megigazulás nem teológiai elmélet, hanem az emberi egzisztencia leghatalmasabb kérdésének isteni megoldása, vagyis az élet újra megtalálása Jézusban. Goethe azt írja: „Ha az embert olyannak vesszük, mint amilyen, tulajdonképpen rosszabbá tesszük őt, amivé lehetne”. Isten igazságában erről van szó: Krisztusban az ember belső átalakulásának nagyszerű lehetősége tárul fel. A testi, a szarkikus ember, lelki-pneumatikus ember lehet. Krisztusban az lehetek, aki nem vagyok, de aki benne új létemhez juthatok el. Ez maga az új teremtés csodája (2Kor 5,17). Ezért nem szégyelli Pál a Krisztus evangéliumát, mert amint mondja: dinamis van benne (Róm 1,16). Isten igazsága, mint a dinamit hatol be az emberi életbe, hogy átalakulást végezzen: lerombolja a régít az alapokig és megteremtse az újat. Az igazság-megigazulás nem száraz fogalom többé, hanem élethatalom. A szerző merész vállalkozása tehát nemcsak abban áll, hogy a Római levelet újra felfedezi és felfedeztet, hanem üzenetét ugyanakkor egy új kor emberének a nyelvére lefordítja. Minden igehirdetése tulajdonképpen bibliafordítás is és nem tér ki ez alól az emberfeletten nehéz feladat alól. Nem adja olcsóbban az üzenetet, ez a mértéke. Amit végez, az nem csupán ortodoxia vagyis a régi hitigazság átmentése, hanem reformáció, a hit újként való megszületése.

Mindezt az 1–8 részről írott igehirdetéseinek az alapján lehet leginkább elmondani, mely ezt a címet viseli: Az életnek megigazulása (7–65). Legklasszikusabban az 5,1–11 és a 6,1–14 részek alapján írt prédikációk összefüggésében tudom bemutatni azt, amit az Isten igazsága igazság-megigazulás értelméről az előzőekben elmondtam. Ezt írja a szerző: „...Isten üdvözítő ereje és Isten igazsága tartalmilag egyet jelent. Mind a kettő ugyanazt az evangéliumot, a Krisztusról való üzenetet ragadja meg és fejezi ki szavakban... A hit által való megigazulás nehézkes jogi fogalomnak látszhatik, bár nem az. Semmiképpen nem árt tehát annak megbizonyítása, hogy ez az igazság — élet és erő, az Istennek üdvözítő hatalma... Nos lássátok, ilyen új viszonyba kerülünk Istennel, amikor megigazítottunk, mikor a Jézus Krisztus által lett kiengesztelést hit által elfogadjuk... Békességünk van az Istennel. Oh ez sokkalta több annál, hogy néhanapján jóleső érzés, lelki boldogság, vallásos hangulat tölt el bennünket. Ez állandó realitás. Új frigykötés. Nyitott ajtó, szabad bemenet. A mi Urunk Jézus Krisztus által” (33).

A szerző a megigazulás nehéz kérdését az emberi élet realitásává teszi, a hétköznapi tapasztalat átélhető bizonyosságává. Ezzel a Római levél kulcsszavát lefordította, maivá tette, az emberi élet összefüggésében aktualizálta.

3. A mű középső része ezt a címet viseli: A hit beszéde. Ez a levél 9–11 fejezetéről szól, melyek az írásmagyarázóknak már olyan sok fejtörést okoztak. Igen jól sikerültnek és jól használhatónak érzem azt a 9 igehirdetést, melyek itt találhatók. Miért vélekedem így? Hármass feleletet adok erre. *Először* is a szerző átéli Pál fájdalmát és szenvedését, vívódását és lelki-teológiai küzdelmét belső empátiával, amikor Izráel sorsára választ keres. Ezt írja: „Mint egy magasba szárnyaló, nap közelségében járó sasmadár kezd zuhanni, ha vadász fegyvere teliben találta, úgy bukik le az apostol is Istent dicsőítő himnu-

szának magasságából a lelki gyötrelem mélységébe. Az imént még a megváltás boldog énekét énekelte, most pedig egyszerre kiönti szívének örömmel keserűbb panaszát... Bánatának oka Izráel... Közte Pál apostol és az atyjafiai, test és vér szerint való rokonai közt beállott a törés. Pedig ő is izráelita. Rettenetes még kiejteni is: Krisztus választja el őket Izráel Messiása... Belenyugodhat ő abba, hogy előkészületlen pogány lelkek szinte egycsapásra elnyerik a Krisztusban való üdvösséget, a Választott nép pedig, melyet Isten századokon át vezetett, nevelgetett az idők teljességére a döntő órában csüörtököt mond?” (67).

Másodszor: A szerző ezt írja: „Könyörülök, akin könyörülök. Kemény szó ez — mondja Luther — a büszkéknek és okosoknak, de édes és örömmel fogadott a szelídeknek s alázatosoknak, mert ők magukon kétségbe esnek. Éppen azért fogadja el őket az Úr.” *Ez a jó: magunkon kétségbeesni s az Istennek magunkat életre-halálra kiszolgáltatóknak.* Mennél inkább kétségbeesünk magunk felett, annál közelebb vagyunk a kegyelemhez” (76). A szerző ezt a három fejezeten át tartó hatalmas kiáltást és küzdelmet nagyon jól felhasználja arra, hogy a gyülekezet és bármely ember öngazságát lerombolja. A Pál küzdelméből született gondolatokat felhasználta arra, hogy a gyülekezet lelki egészségét munkálja, alázatra és a kegyelem iránti mérhetetlen hálára építse. Beszédei nem elvontak, talán e fejezetben éri el a telitalálatot. Ezt írja: „Mit tanulhat ebből a mai gyülekezet, az Isten drága Siona?... Bizony hány olyan buzgó hívünk akadhat itt közöttünk is, akik hosszú évek szorgalmas igehallgatása után még mindig homályosan látnak az üdvösség és a hit döntő kérdéseiben. Nem ismerték fel még a vagy-vagyot: vagy a magunk cselekedeteire támaszkodunk és akkor elvesztünk vagy a Krisztus érdemében bízunk és akkor megmentetünk. Kérj Istentől világos látást a buzgóság mellé, vagy ha kell annak ellenére” (78)... Higgyetek Jézus Krisztusnak. Izráel mai napig nagyobb részében nem hitt és mennyi pogány nép megelőzte. Mélyen vallásosak és tisztességes erkölcsi igyekezetű emberek és kiművelt fők és maguk igazságát kergetők — oh hányan lemaradnak, de te, ha most e percben hiszel, mindent megkaptál azonnal” (79).

Harmadszor: A maradék kérdését is Isten egyházának mai tagjaira alkalmazza és ezzel ezek a nehéz kérdések gyakorlati segítségé válnak önmagunk helyes felismerése és a hit igazi megélése vonatkozásában. Ezt írja: „Most is van maradék. Ebben a mi időnkben is van Istennek szent maradék népe. ... Csak az kérdés, hogy te meg én a maradékhoz tartozunk-e? S nem a „többiekhez” a megkeményedettekhez, kikben a bódulat lelke van, látván nem látnak és hallván nem hallanak mind a mai napig?” (89). A szerző ennek a három fejezetnek a magyarázatában a legteljesebben magára talál. Itt nem érzi Pál gondolatainak a nehézkességét és nem látja kérdésesnek az alkalmazás módját. Sehol ilyen mélyen a kegyelem gondolatait nem szólaltatja meg, mint itt és sehol nagyobb alázatra nem hív, mint e fejtegetésekben.

Ugyanaz a szenvedélyesség, mely Pálban van, a szerzőben is nyomon követhető és ennél többet alig mondhatunk el az igehirdetőről.

4. A kötet utolsó része ezt a címet viseli: A mindennapi keresztyénség (97–142). Viszonylag ez a leghosszabb része a műnek. Vajon miért? A szerző az üdv megtalálásának az örömét mondja el az első részben, majd az üdv megtartásának drámai küzdelmébe vezet a második rész-

ben. A feszültség most már elcsendesedett és az üdv iránti hálának a tág terére jutunk ebben a szakaszban. A folyó zúgó áradása elnyeléssel fenyegetett, de újabb szakasza már lankásabb tájakra vezet, és a Római levél harmadik részének a magyarázatát oldottabbá teszi.

A szerző helyesen ragadja meg a harmadik rész szívét, amikor ezt írja: „...a mi áldozatunk immár élő áldozat... Amazok egy élő állatot megöltek... Nem csekély értékű tulajdonát semmisítette meg ezzel az áldozó ember. De éppen így vélt jogot nyerni arra, hogy minden egyéb tulajdonával, legfőképpen saját testével szabadon rendelkezessék. Ehelyett az apostol azt kívánja a keresztyén embertől, hogy önmagát bocsássa Isten rendelkezésére, eleven testét: élő áldozat legyen az övé. Istennek mi nemcsak javaink egy részével, hanem magunkkal, személyünkkel testestől-lelkestől-mindenestől tartozunk” (100). Valóban ez a harmadik rész üzenete. Ez bomlik részekre, hogy átfogja az ember minden életmegnyilvánulását. Mindez azonban ismét az akkori gyülekezet és akkori társadalom legégetőbb kérdéseinek a körébe vezet vagyis olyan izgalmas összefüggésekbe, melynek a mai megfelelőit meg kell keresni. A szerző nem marad adósunk ezzel.

A világ Pál korában elvadult volt és a keresztyénekre támadt, de a mai világ hasonlóan elvadult, sőt itt már mindenki mindenki ellen támad. Mit tanácsolt Pál akkor és hogyan értelmezi ezt Scholz L. ma? „Mesebeszéd az, hogy a keresztyén szelídségben nincsen erő. Nagyobb ereje van, mint a bosszúnak, a kardnak, és az erőszaknak együttvéve. Bosszúval, karddal, erőszakkal ugyan már sok embert meghódítottak, leigáztak, de még egyetlenegy sem térítettek meg az Istenhez. A keresztyén embernek pedig az a célja, hogy mindenek Istenhez térjenek, és az ő egykori ellenségeivel együtt dicsőíthesse az Isten végtelen irgalmát és bocsánatát. A keresztyén ember nem azzal a titkos vággyal hagyja Istenre az ítéletet, hogy majd az Isten öhelyette ellenségén méltó bosszút áll. A keresztyén ember, amikor Istenre hagyja az ítéletet, egyúttal könyörög Istenhez ellenségének megtéréséért és jót tesz vele, hogy a jótétemény parazsa bűnbánatra indítsa. Rajta hát! Ellenségeskedéssel telve a világ, vagyis

telve a jócselekvés szent alkalmával is. Ismertessenek fel a világban a keresztyének! Kik azok? Akik jóval győzik meg a gonoszt!” (115). Igen szép és aktuális magyarázat.

Az olvasó azt kérdezhetné, hogy a recenziót író szolgatárs egyetlen ponton sem lát a műben tévedést, amit korrigálni szeretne? Tévedést nem, de azért találtam egy mondatot, ahova én kérdőjelet tennék. A 117. oldalon ez áll: „Ebből folyik, hogy keresztyén lázadó nincsen. A keresztyén ember tudja, hogy lázadásában Istennel találja magát szemközt”. Tudom, hogy ez részben politikai kérdés, melyet ki kellene fejteni és itt erre nincs lehetőség, de mégis e két mondat után kérdőjelet teszek. Valóban így van ez minden esetben? És akkor hogyan ítéljük meg Bonhoeffert, Schneider lelkészt és még sok keresztyént, akik a Gonosz ellen lázadtak, amikor a történelemben az igazságtalanság ellen szót emeltek és ez konkrétan emberek ellen való lázadás is volt? És vajon a magyar történelemben hova helyezhető akkor 1848 és 1956 történelmi eseménye, melyben nemcsak politikusok, de keresztyének is lázadtak? Úgy gondolom, hogy a lázadóknak és az eretnekeknek is megvan a maguk igazsága. Maga Pál is lázadt a nagy tanács törvénytelen ítélete ellen, és a császárhoz fellebbezett. Ez azonban bonyolult, összetett kérdés mind teológiai, mind politikailag, ezért itt a vélemények eltérnek. A kérdőjelt meghagyom, de ez az egész mű értékén semmit nem változtat.

Mindent összevéve: A mű egyháztörténelmi értékű, és haszna felmérhetetlenül nagy. Az igehirdetések akár olvasmányként is használhatóak a Római levél megértését keresve, de használhatók továbbmondásra is. Nem abban az értelemben, hogy ezeket bárki egy az egyben felolvassa vagy megtanulva elmondja. Ez nem lenne jó megoldás. De értékes szellemi építőkövek vannak benne, melyből kinek-kinek új házat, egyéni stílusú lelki otthont lehet és kell építeni. Az üzenetet mindig újra kell fogalmazni magunkra és gyülekezetünkre alkalmazva, ahogyan Scholz László tette. Dicsőség Istennek és köszönet a szerzőnek.

Szathmáry Sándor

Apokrif Iratok

Könyvismertetés

Az 1993-ban alakult Telosz Kiadó célul tűzte ki az úgynevezett humán tudományok (történelem, irodalom, filozófia, teológia) legfrissebb eredményeinek közkinccsé tételét. Egyik legjelentősebb vállalkozása az apokrif iratok magyar nyelven való megjelentetése. E sorozatból három kötet látott napvilágot, elsőként Az apostolok csodálatos cselekedetei (1996), ezt követte ugyanabban az évben a Csodás evangéliumok, végül 1997-ben az Apokalipszisek című kötet. 1996-ig magyar nyelven csak az apokrif evangéliumok, valamint Pál cselekedetei (aktája) volt hozzáférhető. Raffay Sándor két kötetben közölt magyar nyelven újszövetségi apokrif iratokat 1905-ben, illetve 1912-ben. A következő válogatásra csaknem hetven évet kellett várni, 1980-ban jelent meg Vanyó László válogatása Apokrifek címmel, e kötet ó- és újszövetségi apokrifeket egyaránt tartalmaz. Az apokrif iratok iránti fokozott érdeklődést jelzi egy

újabb kötet megjelenése 1990-ben: Hubai Péter, Pröhle Károly, Rugási Gyula: Jézus rejtett szavai címmel.

Korunkban az apokrifek újra felfedezéséről szoktunk beszélni, e terminust azért használjuk, mert az újszövetségi apokrifek a kései ókorban és a középkor egyes századaiban nagyobb hatást gyakoroltak a keresztyénekre, mint a kanonikus iratok. A XIX. század végén és századunkban számos apokrif töredék került elő — főként Felső-Egyiptomban —, ezen iratok felfedezése újabb és újabb állásfoglalásra készítette a kutatókat. A kutatásban már messzemenően nemcsak a teológusok vesznek részt, az iratok tanulmányozását fontosnak tartják az irodalomtörténészek, filozófusok, néprajzkutatók, pszichológusok, történészek.

Véleményem szerint a most megjelent három kötet közül legizgalmasabb és legtöbb kérdést felvető Az apostolok csodálatos cselekedetei. Ebben megtalálható az úgynevezett öt

nagy apostolakta: János, Péter, Pál, András és Tamás cselekedetei. Lukács a kanonikus Apostolok cselekedeteiben leírja az evangélium terjedésének útját Jeruzsálemtől Rómáig. Művének középpontjában Péter és Pál apostolok tevékenysége áll, továbbá egy rövid epizód erejéig Fülöp apostolt is szerepelteti. Számos olyan kérdésről nem szól e mű, ami bizonyára komolyan foglalkoztatta az olvasót, többek között Péter és Pál halála. Minden apokrif akta egy-egy apostol működését és halálának körülményeit írja le. Rosa Söder e téma kiváló kutatója 1932-ben megjelent művében az apostolaktáknak öt fő motívumát jelölte meg: utazás, aretológia (az apostol erényei), teratológia (az apostol csodái), tendenciózus keresztény igehirdetés és erotikus (szerelmi) motívum. Ezek alapján az apostolaktákat a regényes irodalomhoz sorolja és az antik regénnyel rokonítja, ebből azonban jórészt hiányzik az aretológia, a teratológia és természetesen teljes egészében az igehirdetés. Az antik irodalommal foglalkozó kutatók kísérletet tettek az akták műfajának meghatározására — mivel ezen alkotások középpontjában egy személy áll, az ő életük van részletesen leírva, — legcélszerűbbnek a biográfia (életrajz) meghatározás látszott. Ezek az életrajzok szép számmal tartalmaznak az antik regényből vett motívumokat (vándorlás, ruhacseré, a feleség helyett az úr ágyába küldött rabszolganő, szerelem, kalandok), ezért műfajuk nem egyszerűen biográfia, hanem regényes biográfia. Az aktákra jellemző az enkratiztikus szemlélet, a testi szerelmet még a házasságon belül is elítélik, ilyen furcsa módon van jelen bennük a szerelmi motívum. Feminista amerikai kutatók azt állítják, hogy a nők fellázadtak az őket gúzsbakötő tradíciók ellen. Ezen tudósok csak arról a „csekélyeségről” feledkeznek meg, hogy a férfiak is — elsősorban az apostolok — önmegtartóztató életet éltek, a nők ebben csak őket követték. Az viszont kétségtelen, hogy az akták jórésztben fontos szerepet játszanak a nők (Pál, András és Tamás akta), előkelő asszonyok a apostolok első követői, akik a börtönben is meglátogatják a fogoly igehirdetőket. A hatóságok a családi élet szétzilálásával vádolják az apostolokat, ilyen jellegű konfliktusok miatt haltak mártírhálalt András és Tamás. Az akták enkratiztikus szemlélete hatással volt St. Jeromos remete-életrajzaira. Az apokrif akták célja egyértelműen az olvasók szórakoztatása volt, szerzőik ezen kívül fontosnak tartották, hogy viszonylag széles tömegek kezébe építő jellegű és hitmélyítő írásokat adjanak.

Az egyszerű keresztény embereket sok olyan kérdés foglalkoztatta, amelyre nem kaptak választ a kanonikus evangéliumokban: Kik voltak Jézus nagyszülei? Hogyan született és nevelkedett a Megváltó édesanyja? Hogyan nevelkedett a gyermek Jézus? Milyen volt kapcsolata anyjával és nevelőapjával, Józseffel? Ezekre a kérdésekre ad választ az apokrif evangéliumok egy része. A Csodás evangéliumok című kötetben minden ilyen jellegű irat megtalálható: Jakab prótoevangéliuma, Tamásnak, a zsidó filozófusnak beszámolója az Úr gyermekkoráról, A Megváltó gyermekségének arab evangéliuma, Pszeudo-Máté evangéliuma, valamint Józsefnek, az ácsnak a története. Jakab prótoevangéliuma beszámol Mária születéséről, nevelkedéséről, Józseffel való házasságáról és Jézus születéséről. E mű leírása szerint Mária a templomban nevelkedett, tudjuk, hogy ez történeti lehetetlenség, zsidó lányokat ugyanis nem neveltek templomban. Ennek az iratnak fontos célja volt, hogy Mária szüzességét bizonyítsa. Tamásnak, a zsidó filozófusnak beszámolójában Jézus kissé nagyképzű, öntudatos és rossz gyermekként áll előttünk, kioktatja tanítóit, ártó csodákat is tesz, amelyeknek helye lenne a mesékben, de semmiképpen sem az evangéliumokban. A megváltó gyermekségének arab evangéliuma erősen támaszkodik Jakab prótoevangéliumára és Tamás beszámolójára, tartalmaz ezen kívül a kutatók által keleti eredetűnek ítélt történeteket. E mű hangsúlyozza leginkább Mária közvetítő szerepét Jézus csodáiban; a gyógyulni vágyók Mária segítségét kérik, ad nekik a kis Jézus fürdővizéből, hogy locsolják magukra, vagy fürdőjenek benne, ennek hatására meggyógyulnak. A nyugati egyházban legnagyobb hatása a Pszeudo-Máté evangéliumnak

volt. Az apokrif evangéliumok közül ez keletkezett a legkésőbb, a tudományos közfelfogás szerint a Krisztus utáni VIII–IX. században. Ismeretlen szerzője a mű elején közli Chromatius és Heliódorus püspökök fiktív levélváltását St. Jeromossal, és az egész irat szerzőjeül St. Jeromost tünteti fel, ezzel kívánt művének tekintélyt szerezní. Ebben az evangéliumban megfigyelhető Jakab prótoevangéliumának és Tamás beszámolójának hatása, az ezekben leírt csodákon a szerző sokat finomított, mert ez a két apokrif irat „gyanús” számított a nyugati egyházban túlzó csodái és történeti hiteltelensége miatt. A Józsefnek, az ácsnak a története érdekes irat, mert benne a feltámadt Krisztus mesél tanítványainak az Olajfák hegyén nevelőapjáról, ez az egyetlen mű, amelynek középpontjában József személye áll.

Ezek az úgynevezett gyermekség evangéliumokon kívül az apokrif evangéliumoknak még két csoportja van: gnosztikus evangéliumok, valamint a szinoptikusokat — különösen Mátét és Márkot — követő evangéliumok. A Csodás evangéliumok című kötetben két gnosztikus evangélium található: Fülöp evangéliuma és Az Igazság evangéliuma, az előbbi elsősorban olvasható magyarul. Mindkét szöveg kopt nyelven maradt fenn, 1945–46-ban találták Egyiptomban. A gnosztikusok állítják, hogy sajátos tudás (gnózis) birtokában vannak és ez a szikra a test börtönébe van zárva. Számukra fő kérdés a világ és a rossz eredete, mivel az anyagi világ alapvetően rossz, nem lehet köze hozzá a legfőbb istenségnek, az ő funkciója a megváltás, ebből következik, hogy más a teremtő és a megváltó istenség. Fülöp evangéliuma rövid gnosztikus szövegek antológiájának tűnik, míg Az Igazság evangéliuma egyetlen nagy beszéd, melyben a beavatott mester útmutatást ad a tanítványoknak az evangélium értelmezéséhez. A gnosztikus evangéliumok nem Jézus működéséről szólnak, hanem a „jó hírt” hirdetik, kedvelik az ellentétekre épülő paradox állításokat. E kötetben — a két gnosztikus evangélium után — megtalálható még: Péter evangéliuma, valamint Feljegyzés a mi urunkról Jézus Krisztusról, amely Pontius Pilátus idejében készült. Péter evangéliumának csak egy összefüggő része maradt fenn, Egyiptomban találták meg a múlt század végén. E részlet tartalmazza az Úr elítélését, szenvedéstörténetét, kereszthalálát, eltemetését, feltámadását és a feltámadást követő eseményeket. Megfigyelhető a szinoptikus evangéliumok és részben János evangéliumának hatása is. Jellegzetes vonása, hogy a szerző sem a Jézus nevet, sem a Krisztus megjelölést nem használja, helyettük mindig az Úr (görögül *kyrios*) szó áll, ez a szó-használat Krisztus istenségét, *messiás*-királyi méltóságát hangsúlyozza. Ez az irat a ténylegesnél sokkal nagyobb szerepet tulajdonít Heródesnek Jézus elítélésében, tudatosan vállalja a halálos ítéletért a felelősséget, s ő intézkedik az ítélet végrehajtásáról, sőt megszabja annak módját is. Ez azonban nem felel meg a történeti valóságnak. Krisztus perének idején Jeruzsálem és egész Júdea a Római Birodalom része, amelyet egy helytartó (prefectus), ez időben Pilátus kormányoz. A Péter evangéliumához tartozó, a fordító által összeállított Jegyzetek szinte önálló tanulmánynak tekinthető, felhívja a figyelmet a kanonikus evangéliumokkal való egyezésre és az azoktól való minden eltérésre. A Feljegyzés a mi Urunkról, Jézus Krisztusról, ... később még két címen vált ismeretessé: Pilátus-akta, Nikodémus evangéliuma. Szerzője azt állítja, hogy Nikodémus héber nyelven készült feljegyzéseit fordítja. A mű tartalmazza Jézus elítélését, kereszthalálát és részletesen szól a zsidó vezetők Jézus feltámadását követő zavarodottságáról. Ezt követi a szövegben egy későbbi betoldás, amely Jézus alvilágba való leszállásáról szól. Innen Ádámot, az ősatyákat és a mártírokat Jézus a Paradicsomba vezeti. Ez az irat Pilátust igen pozitívan ábrázolja, Jézust kétségbeesetten meg akarja menteni, megfeszítését a zsidók erőszakolják ki.

A sorozat harmadik kötete, amely az Apokalipszisek címet viseli a következő műveket tartalmazza: Mózes apokalipszise, Ezdrás negyedik könyve, Ézsaiás próféta felemelkedése, Jakab apokalipszise, szent Pál apostol látomása, Teológus Szent János apokalipszise, A Boldogságos Szűz Mária elköltözése. A. A

Boldogságos Szűz Mária elköltözése. B. Isten szószólója, Szent János beszámolója a szentséges Istenanya elszenderüléséről, Poimandrés, Sibylla-jóslatok. Az erythraei Sibylla az utolsó ítéletről. Adamik Tamásnak e kötethez írt utószava korszakos jelentőségű, összefoglalja az apokaliptikával kapcsolatos legfontosabb és legújabb eredményeket. Állásfoglalását röviden ismertetem: Ha az apokaliptika műfaját akarjuk meghatározni, első lépésben sorra kell vennünk az apokalipszis címen ránk maradt legfontosabb alkotásokat, és ezek jellemző jezeit részletesen kell vizsgálnunk, ennek alapján határozhatjuk meg az apokaliptikát, mint irodalmi műfajt. Az egyes apokalipszisek elemzése során a következő megállapításokat tehetjük: Az apokaliptika a kinyilatkoztatás-irodalom egyik fajtája, akárcsak a prófécia. Az apokaliptika és a prófécia rokon, mert mindkettő kinyilatkoztatáson alapul, fontos szerepet játszanak bennük a jóslatok, a jövődőlést a képek, szimbólumok nyelvén közlik, a próféciából azonban hiányzik az alvilági bolyongás, ami az apokaliptikának fontos jellemzője. A próféták látomásaikat sugalmazással, álom formájában, vagy hallással kapják, az apokalipszisek főszereplői víziók, vagy elragadtatás formájában. A próféciák célja különböző lehet, tanítás, figyelmeztetés, az apokalipszisek szerzői mindig a túlvilági büntetéssel való fenyegetés. Az apokalipszisek a végső időkről szóló jövődőlést tartalmaznak, mivel céljuk a bűntől való elrettentés, a bennük leírt büntetések is szörnyűek (apokaliptikusok). Az újabb kutatások megállapították, hogy a zsidó és keresztény apokaliptikára hatottak a pogány Sibylla-jóslatok az orfikus alvilág-járás, valamint az úgynevezett bölcsesség-irodalom, e hatások érzékeltetésére kapott helyet az Apokalipszisek kötet végén a következő három mű: Poimandrés, Sibylla-jóslatok (részletek), Az erythraei Sibylla az utolsó ítéletről. A zsidó apokaliptikára hatással voltak még az iráni apokaliptika ördöggel kapcsolatos elképzelései. Vannak olyan alkotások, amelyekben az apokaliptikának csak néhány műfaji kelleke található, ilyenek a kötetben közölt Mária haláláról szóló tudósítások.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy az apokrif iratok ismeretlen szerzői szüntelenül buzgólkodtak eszméik terjesztésén még olyan módon is, hogy alkotásaik címében nagy tekintélyű neveket szerepeltettek, ám igekezettük hiábavaló lett volna, ha az apokrifek nem tükrözték volna a széles körben elterjedt népi hagyományokat és olvasóik

ízlésvilágát. Ezekről az iratoktól a hivatalos egyház mindig elhatárolódott, az eretnek mozgalmak körében igen népszerűek voltak, csaknem minden alkotásban megfigyelhető a doketista hatás, ami szerint Jézusnak csak látszat teste volt, szenvedése is látszólagos (János-akta). E művekben egymást követik a valószínűtlen csodák, abból a célból, hogy a hitetleneket hívóvé tegyék. Az apostolok szinte kérkednek csodatevő képességükkel (Péter-akta). Minden hivatalos elhatárolódás ellenére hatottak, és véleményem szerint ma is hatnak a hívők vallásos meggyőződésére. Felbecsülhetetlen hatásuk volt a Mária-tisztelet kialakulására, és enkratisztikus szemléletük révén a szerzetesi életforma kialakulására és továbbélésére.

Mindhárom kötet végén Adamik Tamás lebilincselő stílusú, igényes utószava található. Ismerteti az apokrifekkel kapcsolatos legfrissebb tudományos eredményeket, felsorolja ezek mértékadó kritikai kiadásait. A kötetekben csak egészében fennmaradt művek, vagy olyan töredékek kaptak helyet, amelyek összefüggő eseményeket beszélnek el, amennyiben a nagyobb összefüggő szövegek helyenként töredékesek a fordítók megkísérelték kiegészítésüket a kritikai kiadások alapján. Az iratok jó része görög nyelven maradt ránk, népszerűségüket jelzi, hogy számos ókori nyelvre (kopt, szír, örmény, etióp, latin) lefordították és ahány fordítás keletkezett, az iratoknak annyiféle változata lett ismertté. Minden egyes irathoz jegyzetek tartoznak, ezek nélkül megértésük és feldolgozásuk lehetetlen a nagyközönség számára. Az apokrifek hatása a képzőművészetre és az irodalomra felbecsülhetetlen, e hatásokra az egyes kötetek utószava részletesen kitér. A kötetek fordítói között irodalmárok és teológusok egyaránt vannak, felekezeti nézve katolikusok és protestánsok, e nagyszabású vállalkozás ökumenikusnak tekinthető. Az apokrifek fordítói: Adamik Tamás, Bollók János, Bolyki János, Déri Balázs, Jelenits István, †Kapitánffy István, Kőrösi Imre, Pesthy Monika, Szepessy Tibor és Tóth Klára. A három kötet együttes bemutatója 1998. május 6-án volt a Hermeneutikai Kutató Központ szervezésében a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karán.

E könyvismertetéssel kívánok tisztelegni szeretett görög tanárom, Kapitánffy István áldott emlékének, aki 1997. decemberében távozott el közülünk.

Bódi Emese

Az evangélikus STÉBERL ANDRÁS

Ötödik gyermekként, 1888. szeptember 26-án született a Pozsony vármegyei Bazinban Stéberl Mihály szőlősgazda és Wavrinszky Zsuzsanna lengyel nemesi család leányának sarjaként. (Testvérei: *Mihály* — aki előtte érkezett később Gyulára, *Zsuzsanna* — aki gyülekezetünk egyik tagjának Badura Ilonának a nagyanyja, *Róza* — aki később Budapestre került és Katalin, aki *Bazinban* maradt). Stéberl András 1903. július 1-én Pozsonyban Pentz Lajos híres hentesmesterhez szegődött tanoncnak, hogy a már gépesített műhelyben új ismereteket birtokába jusson. 1906. augusztus 10-én kapott segédlevelet, de 3 évig mestere mellett maradt.

(Közben tekintsünk a gyulai eseményekre is: A Gyulai Evangélikus Egyházközség 1907-ben alakult meg, a békéscsabai fiókegyházközségeként.)

Majd katonai szolgálatának éveit következtek. Ezután Mihály bátyja meghívására Gyulára jött és a József szanatórium főgépésze lett. Majd Balogh József gyulai kolbászgyártó üzemében helyezkedett el. Itt megismerte a kézi kolbászgyártás műveleteit. Egy év múlva, 1913 végén iparigazolványt váltott, 1914. január 1-én nyitotta meg üzletét a Városház utca 19. sz.

alatt, bátyja házában. Az I. világháború idején behívták katonának. 1918-ig, távollétében üzletét a rokonság fenntartotta, de visszatértekor mégis mindent előlről kellett kezdenie. Ekkor jött az a szenzációs ötlete, hogy 10 akkori munkanélkülit felvett és foglalkoztatott. Budapestre küldte őket, hogy a legjobb üzletekben Stéberl árukat kérjenek. Természetesen ott nem tudtak még akkor ilyenekkel szolgálni, de ajánlottak más finom készítményeket. Azok azonban csak a Stéberl áruhoz ragaszkodtak. S ez ismétlődött napról-napra a 10 „reklámembernek” köszönhetően, míg csak az üzlet tulajdonosok megelégteltek, hogy ebből a egyszerű Stéberl áruból náluk semmi sem kapható. Így megindultak a megrendelések. Hentesáru Budapestre és más városok legjobb csemegeüzleteibe is elkerültek. Szorgalmas munkával anyagi helyzete rendeződött.

Békéscsabán 1919. július 6-án kötött házasságot Szák György békéscsabai földbirtokos 21 éves leányával. Házasságukból 2 leány és 1 fiú született: Zsuzsanna, Ilona és András. 1920-ban a Munkácsy út 23. sz. házában rendezte be lakását és műhelyét.

Gyülekezetünk első jegyzőkönyve 1923. ápr. 03-án kelteződött, mint az Ág. Hitv. Ev. Egyházközség egyháztanácsi

ülésén készülve, ahol dr. Vangyel Endre felügyelő, Süle József gondnok, Olofson Miksa pénztárnok mellett már *Stéberl András neve is szerepel, mint egyháztanácsí tag*. Ekkor jelenti be Süle József gondnok, hogy hajlandó imaház céljára a Népkert mellett levő háza utcai frontján a szükséges telket 20 évre, az egyházközösség rendelkezésére bocsátani, díjmentesen, olyan feltétellel, hogy amennyiben az egyházközösségnek megfelelő anyagi ereje lesz, az egyház tőle, vagy örököseitől megváltja, ha pedig arra időközben templom építése folytán szüksége nem lesz, tanítói vagy paplak céljára értékesítése. Ekkor már Mazurek Ferencné személyében vallásitanítója is van a gyülekezetnek (évi 5e Korona fizetéssel). Ekkor küldik ki Kuti Dezső lelkészt ügyintézőnek Gyulára. Majd ez év, tehát 1923. szeptember 11-én kerül sor a városháza dísztermében arra a közgyűlésre, melyen a gyulai főkegyház önállósításáról, lelkészi állás megszervezéséről és 10% feletti egyházi adó kivetéséről tanácskoztak. Többek között a 2 Stéberl testvér, Nagy Jenő, Dr. Paulinyi Gyula és Dr. Szórády István jelenlétében is aktív részvételével. A következő gyűlésen Dr. Szeberényi Lajos elnökölt, aki bejelentette, hogy Kemény Gábor ev. lelkész ünnepélyes beiktatása megtörtént, 1923. november 4-én elfoglalta állását. 1923. november 7-én volt az alakuló presbiteri gyűlés a Maróthy tér 1. sz. alatti főszolgabírói hivatalban. Stéberl Mihály és Stéberl András segédkezésével. 1923. november 10-én közgyűlésen határozták el, hogy telket kérnek a várostól templom és parókia építése céljára. Az egyházközösség 1924. augusztus 12-én alakult meg, ekkor még ingatlan vagyona nem volt. A gyülekezetépítés területén Stéberl András mind lelkileg, mind anyagilag élen járt. 1926-ban megvette dr. Bárdos Árhúr gyulai tisztiorvos házát a németvárosi Blánár utca sarkán. A presbiterium 1927. április 15-én, majd a közgyűlés 17-én kimondja, hogy a templomot megépítteti Gelróczy Gedeon budapesti műépítész tervei alapján egyelőre torony nélkül. A templomot 1927. december 18-án Raffay Sándor bányakerületi evangélikus püspök szenteli fel. (Ekkor Tátrai Mihály volt a gyulai evangélikus gyülekezet lelkésze.) 1929. április 21-én Stéberl András választja a gyülekezet gondnokává, (mely tisztelet 1932. május 8-ig tölt be.) 1930 nyarán felépül a parókia első, majd 1931 nyarán a második fele.

Közben a Stéberl család 1931-ben vásárolta meg Pfaff Ferenc építészttől a Béke sgt. 14. sz. alatti emeletes, sarki házat, ahol modern boltot alakított ki. Hűsfeldolgozásban 1940-ben az a fordulat történt, hogy megvásárolta a Szikra Magyar Gyűjtőgyárak Rt. Béke sgt. 50. alatti üzemen kívül helyezett gyárat, gépesített stb. a család pedig beköltözött az üzem melletti szecessziós Reismer-villába. Legrangosabb eredménye, hogy a brüsszeli vilákiállítás aranyérmét nyert. 1937-ben az Országos Iparegyesület aranykoszorúval tünteti ki. 1936-ban Kiss Sándor iparművésszel elkészített a gyár védjegyét, más felirattal, ma is ez használatos... Sikerei ellenére szerény ember maradt. Városszerte szerették, mindenkire jó volt, gyakran állt a boltja előtt, mindenkinek köszönt, volt olyan szegényebb ember, akit ilyenkor tepertővel bőven megajándékozott. A Kecskeméti utcában volt a lerakata, ahol Wolf úr volt az ágense. 1937-ben a szomszéd házak megvásárlásával modern raktárhelységeket, füstölőket épített, a földszinten nagyteljesítményű hűtőberendezéssel. Családtagok, rokonság és 70 alkalmazott dolgozott ebben az időben Stéberl Andrásnál.

1938-ban felépül a templom tornya. 1939. augusztusában Rohály Mihályt békéscsabai lelkésszé választják. Helyére 1939. szeptember 17-től Benkő István angyalföldi segédlelkészt választja meg a gyülekezetet. A lelkészalakást modernizálva átépítteti a lelkész apósa: Stéberl András presbiter. 1947. október 17-re elkészül a templomot tervező Gerlóczy Gedeon tervének megfelelően az oltár, carrarai márványból, Mogyoróssy Sándor kivitelezésében. Az oltárképet Faragó Zoltán festőművész készítette: Jézus lecsendesíti a háborgó tengert. A festőművész a tanítványok közé festette Stéberl András presbiter leányát, Zsuzsannát — akit fehér hajpánttal láthatunk a képén a 12 tanítvány között...

A II. világháború idején nagy közületeknek dolgozott: Hangya, Magyar Kőszénbányák, honvédség. A háború után a magyar állam komoly összeggel maradt adósa a családnak. Az infláció idején stagnált az üzem, majd 1947-ben a Magyar Élelmiszerzállító és Árukereskedelmi Rt-hez csatlakozott a cég.

1948. március 11-én volt az az utolsó presbiteri gyűlés, amin még Stéberl András részt vett, Benkő István evangélikus lelképásztor elnökle alatt.

1948. március 26-án államosították a gyárat. A család vagyon nélkül maradt. Az államosítás után az üzem új vezetői Stéberl András munkájára nem tartottak igényt, ez megrövidítette életét.

1948. május 26-án reggel 7 órakor szívroham nyomán, 59 éves korában, 29 évi boldog házasság után adta vissza lelkét Teremtőjének. Még ugyanazon a napon Lotz Tibor akkori gyulai evangélikus lelkész rendkívüli presbiteri gyűlést hívott össze, ahol:

- Tisztelettel emlékeztek meg Stéberl András alapító presbiteréről, volt gondnokról, másodfelügyelőről, az akkori jegyzőkönyv tanúsága szerint: egyházunk egyik leghűségesebb, legáldozatosabb, buzgó tagjáról
- Mélyen megindulva jegyzőkönyvben örökítették meg Stéberl András egyházszeretetét, rendkívüli érdemeit, áldozatos buzgóságát
- A presbitérium küldöttséget indított a gyászoló család felé, melynek tagja volt többek között: dr. Paulinyi Gyula is
- A presbitérium döntött a templomban történő felravatalozásról
- A temetésen, testületileg teljes létszámban vettek részt
- Dr. Szórády Istvánt kérték fel a sírnál búcsúbeszéd megtartására:

Búcsúbeszéd STÉBERL ANDRÁS sírja felett

Elmondta: Dr. Szórády István 1948. május 28-án...

A gyulai evangélikus egyházközösség és egyháztanács nevében fájó szívvel búcsúzom Tőled kedves hittestvérem, presbiteri társam és barátom — Stéberl András! A nagy író örök szép gondolata jut eszembe, kinek sírjára ez a gondolat van írva: „Csak a teste!” Igen, Neked is csak földi porsátorodtól veszünk búcsút, mert halhatatlan lelked már ott áll fehér tógába öltözötten trónszéke előtt annak a Krisztusnak, akinek útját követtél földi életedben.

De itt maradt nekünk emléked és példád, mely a hűség, szorgalom, tisztesség, becsület és szerénység példájaként áll előttünk. Szakmabeli nagy tudásod, becsületos iparkodásod méltatását más hivatottabb szónokokra bízom, — én csak meghitt csendes beszélgetésekre gondolok most és csendes órákra, amikor együtt térdeltünk az Úr színe előtt, amikor megismertem lelkedet, a családodért, egyházadért s a közösségért égő nemes lelkedet, s amikor láttam, hogy életed az Isten-kereső, bölcs, jóságos ember élete, egy olyan élet, amelyre azt mondják: áldozatos keresztyén élet.

Még egyszer megszorítom képzeletben minden egyes egyháztag és barát nevében kihűlt kezedet azután fájó sóhajjal és imádságos szívvel így búcsúzom Tőled:

„András testvér, emlékedet híven megőrizzük!

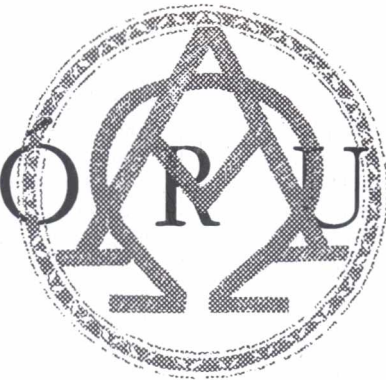
Isten veled, viszontlátásra!”

- (Ezen a presbiteri gyűlésen tiltakozott a presbitérium az egyházi iskolák államosítása ellen...)

• Itt jelentették be azt is, hogy 1948. május 30-án de 1/2 10-kor kerül sor a református gyülekezetben Nagy Sándor és Kósa Ferenc református lelképásztorok beiktatására.

Temetése 1948. május 28-án volt 1/2 5-kor az új református temetőben. A gyászszertartást D. Ordass Lajos bányakerületi evangélikus püspök és Rohály Mihály arad-békés megyei evangélikus főesperes végezte. Németvárosi háza előtti utcát nevezték el róla.

Liptákné Gajdács Mária



Hazugságértékű tévedések

Nem hiszek. Nem tudok hinni. Nem-hihetek egy olyan Istenben, aki soha semmit sem tilt és soha semmit sem parancsol. Végképp nem hiszek egy olyan Istenben, aki nem tiltja a hazugságot. Egy ilyen Isten a Biblia alapján csak bálvány lehet... Olyan ez, mint a vicc, ahol párttitkár és lelkész sakkoznak. Egyszer csak megszólal a párttitkár: *Tudja, én nem hiszek Istenben.* Mire a lelkész: *Tudja, abban az istenben, akit maga ismer, és sem hiszek. Viszont azt az Istent, akiben én hiszek, maga nem ismeri.* Sajnos ezt — ha más formában is — sokszor nemcsak a 'párttitkárnak' vagyunk kénytelenek elmondani

MOTIVÁCIÓ

Az készítetett arra, hogy megragadjam számítógépem billentyűzetét, hogy egyre több olyan téves információval szembesültem TV-műsorokban, és sajnos gyülekezetben is, melyek alapvetők, és épp ezért megengedhetetlenek. Számomra az első ilyen irányú méltatlankodásból-felháborodásból származó lökést POPPER PÉTER: *Istenek órája* című sorozata adta, melyben nem a tárgyi tévedések, hanem a műsorvezető szándéka keltett ellenérzést, amikor maga mondta el, mi volt a célja: mindig zavarta, amikor a vallások az ember számára érthetetlen jelenségeket túlvilági behatásokkal magyarázzák. Tisztázni akarta a kérdést, hogy ne Istenre hivatkozzunk, hanem találjuk meg a természetes magyarázatot.

Más hatásokat pedig a gyülekezeti szolgálatból nyertem. Jegyes oktatáskor meg szoktam kérdezni, mit tartanak a keresztyénség lényegének. Igaz, hogy nem hivatalos tanítás szerinti, hanem szubjektív választ várok, a saját véleményüket, mégis elszomorító, hogy — akár konfirmáltakról legyen is szó — legjobb esetben is a Tízparancsolatot említik, vagy azt, hogy az embernek szüksége van valamiféle hitre, és ebben egy lehetőség a keresztyénség. A végső impulzust pedig HANKISS ELEMÉR: *Találjuk ki Magyarországot!* című sorozatának 1997. június 25-i, *Ábrándok, hazugságok, önámítások* című műsora adta, mely ezáltal az első példává is vált elmélkedésemben, és indíttatást adott arra, hogy ezután kritikusan figyeljek a keresztyénségre vonatkozó állításokra.

Egyelőre csak a 'tényfeltárás' a szándékom — ha eddig talán nem is figyeltünk tudatosan e jelenségre, ezután legyünk rá érzékenyek. Természetes, hogy gyülekezeti lelkészként nincs akkora lehetőségünk nyilvános fórumon hangot adni helyreigazító véleménynek, ám legalább portánkon tegyük meg — erre nagy szükség van, mert sajnos még az istentiszteleteket rendszeresen

látogatók körében is sok kérdésben tájékozatlanság tapasztalható. Ez a tájékozatlanság (vagy nemtörődöm-ség?) pedig a jelek szerint egyes embereknél olyan kijelentéseket szül, melyet magam részéről inkább tartok hazugságnak, mint tévedésnek. A szándékos csúsztatásokról pedig ne is beszéljünk... Akkor, amikor a keresztyénség alapvető tételeit nem ismerve követnek el ilyen hibát, amely nem is igényel különösebben mély, speciálisabb ismereteket, nem tudok egyszerű kis tévedésről beszélni. A helyreigazítás formája nem feltétlen vita kell legyen, nem szükséges mindig kifejezésre juttatni, mely véleménnyel vagy mely személlyel szemben fogalmazzuk meg a keresztyén tanítást; már önmagában az is helyreigazítás, ha egyszerűen az emberi okoskodások helyett a krisztusi tanítást hirdetjük meg — tapasztalatom szerint ez gyülekezeti tagjaink körében sem annyira ismert, mint helyénvaló lenne. Mondhatni hasonló helyzetben érzem sokszor magamat, mint amikor LUTHER szembesült gyülekezelátogatásai alkalmával a tudatlanság nagy mértékével. Nekünk is szükségünk van folyamatosan arra, hogy Krisztus Urunk igéjét hirdessük, és tanítását ismertessük újra és újra, még ha egyesek ezt unalmasnak is találják — tudásuk mégsem igazolja ezt...

HAZUGSÁG ÉS TÉVEDÉS

Ugyan a Hegyi beszédről szóló bibliaórai sorozatban Mt 5,33–37 kapcsán azt mondtam, Jézus szava nem az objektív igazmondásra szólít fel, hiszen az igazság nincs a kezünkben, hanem a szubjektív igazmondásra, amely nem feltétlen mentes tévedésektől. Azt mondtam, nem tekintendő hazugságnak az, ha valaki tévedésből állít a valósággal ellenkezőt. Most a fentiek alapján kénytelen vagyok azt mondani, hogy létezik olyan eset, amikor a tévedés egyben hazugság is — mégpedig a leírtak alapján az olyan tévedésekre gondolok, ahol egy kis hozzáértés, tájékozódás kiküszöbölhette volna a tévedést; olyan esetben, amikor a felszínesség alapvető tévedéshez vezet. *Ad absurdum* elképzelhetnénk, hogy egy tudományos ismeretet igénylő kérdés kivizsgálását bízzuk olyanra, aki nem rendelkezik a szükséges képzettséggel — ha ennek ellenére merészel véleményt mondani hivatalos fórumon, akkor igenis hazugságértékű a tévedése! Sajnos erre is sok példát lehetne sorolni, fizikusként sokszor bosszant, hogy pl. a 'tudományos ismeretterjesztő' műfajt azzal gyalázzák meg, hogy nem egyszerűen laikusoknak is érthető formában mondanak el valamit, hanem a tudományos elméleteket eltorzítva. Legutóbbi élményem egy rádióműsor, amelynek hallgatásába belecsöppentem, és a modern fizikával kapcsol-

latban olyan drasztikus egyszerűsítéseket tettek (legnagyobb sajnálatomra egy fizikus is volt a beszélgetők között), amely már a fizikai elméletek meghamisítása.

A TÍZPARANCSOLAT „HAZUGTALANSÁGA”

Most pedig térjünk vissza HANKISS ELEMÉR műsorára! Ennek bevezetőjében hangzott el az az elmélkedés, hogy talán a Tízparancsolat azért nem tiltja a hazugságot, mert az nem olyan romboló, mint pl. a gyilkosság. Erre a mondatra nem lehetett nem fölkapnom a fejem! Csúsztassuk el a kérdés igazi oldalát, előbb képzeljük bele magunkat abba a helyzetbe, hogy mint gondolkodó, de nem keresztyén emberek töprengünk e kijelentésen. Azt gondolom, már itt nem lehet egyetérteni. Igaz, egy ilyen általános kijelentésben nem szabad speciális szempontokból vizsgálódnunk, ezért már most megjegyzem, hogy mint általános kijelentés — értve alatta azt is, hogy *’átlagolt’, ’átlagos’* kijelentés — valóban nem okoz olyan sérelmeket egy hazugság, mint mondjuk a gyilkosság. Ám nem véletlen a mondás, hogy a szavakkal is lehet ölni — sokszor nagyobb sérelmeket lehet okozni a szó bűne révén, mint az élet kioltása által. Még szó szerint is lehet igaz: egy bírósági tárgyaláson tett hazugság adott esetben akár emberek életébe is kerülhet! Hazugsággal el lehet lopni a másik becsületét, vagy akár valamilyen tulajdonát.

És máris megérkeztünk a központi kérdéshez, ha már tárgyalásról van szó, és hamis tanúskodásról: HANKISS ELEMÉR úgy látszik *’elfeledkezik’* a 8. parancsolatról! De akkor miért hivatkozik a Tízparancsolatra, ha ennyire nem ismeri? Rá lehetne fogni, hogy mindez csak értelmezés kérdése? Mert mit mond a parancsolat? *’Ne tanúskodj hamisan a felebarátod ellen!’* Lehet ezt úgy értelmezni, hogy nem tiltja a hazugságot? Igaz, a hazugság szó nem szerepel benne, de akkor ilyen erővel a gyilkosságot sem tiltja a törvény, mert *csak* annyit mond: *’Ne ölj!’* El lehet erről feledkezni? Főleg egy olyan embernek, aki az ország nyilvánossága előtt, az embereket tanítani akarva fejt ki gondolatait? Lehet, hogy sokan legyintünk erre, és azt mondjuk: ez nem olyan fontos kérdés. Mégis, ha már a *’szellemi vezetők’* körében ilyen létezhet, akkor mégiscsak úgy vélem, e kis felszíni jel valami mélyebb, a gyökerektől induló betegség tanúja, ezért igenis fel kell(ene) szólalni ellene, és igazán hirdetni Isten parancsát, mely tiltja a hazugságot! Tiltja már a *’hazugtalansággal’* vádolt Tízparancsolat is, és végképp tiltja Jézus Krisztus pl. a Hegyi beszédben (Mt 5,33–37).

GYÜLEKEZETBELI TÉVEDÉSEK, CSÚSZTATÁSOK, FÉLREHALLÁSOK

Azt hiszem, kifogyhatatlanok a példák a gyülekezet körében is. Látszólag apróságokról van szó, de maga a jelenség egyáltalán nem apróság. Lehet, hogy a diák csak egy egyszerű kis matekfeladat megoldását tudja hibásan — de mi van akkor, ha már építésszé lett, és emiatt a kis hiba miatt összedől az épület?! Hadd soroljak fel csak röviden példákat.

Kórházba menetelem előtt értesítettem a temetkezési vállalatot, hogy műtéten leszek, ezért ha temetés adódna, irányítsák a szomszéd lelkészhez. Erre már kórházba menetelem napján azzal állítottak be a szomszédba, hogy azért küldték őket ide, mert én szabadságra mentem! Máskor hirdettem, hogy Gyenesdiásra ifjúsági konferenciát vezetni megyek; erre a templomból kifele egyik leg-

szorgalmasabb gyülekezeti tagunk — a lehető legjobb szándékkal! — úgy búcsúzik, hogy jó nyaralást! Tanul-ság: még a *’megbízható’* emberekben sem lehet megbízni...

Sajnos némely viták is emberi apróságokon alapulnak, és amikor nem vagyunk hajlandók a lényegre tartani a lényegnek, szintén ilyen hazugságértékű tévedés áll elő... Ilyen vitáknak az oka sokszor az a háttér, hogy szolgáltatóiparnak (egyik oldala az *’5000 Ft-ot fizettem érte!’* felkiáltás, a másik, amikor mindenáron fizetni akarnak halottról megemlékező imádságért), kívánságműsornak hiszik az egyházat — természetesen az *’árszínvonal’* tekintetében már nem kerül elő a szolgáltatóipar...

Számomra ide tartozik a *’Ne ítéljetelek, hogy ne ítéltesetek!’* (Mt 7,1) egyoldalú értelmezése is: mintha ez azt jelentené, hogy a gyülekezetben minden szabad, mint eddig el kell tűrni a másiktól. Elfeledkeztünk Mt 18,15kk-ról, 1Kor 5,1–8-ról! Tulajdonképpen törvény és evangélium a kérdés: az evangélium a lelki embernek, a megtérőnek szól — a testinek, bűnében megátalkodottnak a törvény! A kettő tulajdonképpen ugyanaz — az üdvösséget szolgálják, ahogyan Pál szavaiból is kiviláglik (1Kor 5,5). Tehát gyülekezeti szinten nem tiltott az ítélethozatal, akár kizárás sem. Az persze már nem mindegy, hogyan adjuk tudtára, és biztosítjuk-e, hogy megtérése, bűnbánata esetén visszafogadjuk! Az úrvacsorai liturgiában is az szerepel Jézus szavaiból: akinek bűneit megbocsátjátok, megbocsátatnak, akikéit megtartjátok, megtartatnak...

Mennyire befogadó közösség a keresztyénség? Teljesen, mindenkit? Nem! Az ágak is letörttek! (Rm 11,17–24). Csak a megtérőknek befogadó, beoltó közösség a keresztyénség! Mi köze lenne pl. a bálványokhoz?! STOTT is hangsúlyozza: *’Jézus sohasem titkolta, hogy hívei számára nemcsak nyújt valamit, hanem követeléseket is támaszt. Ajánlata hallatlanul nagy és teljesen ingyenes, ám igényt tart egész életünkre. Ő megváltást, tökéletes szabadítást kínál, de megköveteli az ember teljes odaadását. Jézus sohasem bátorította azokat, akik meggondolatlanul akartak tanítványai sorába lépni.’*¹

LELKÉSZI TÉVEDÉSEK

Természetesen szólnunk kell magunkról is. Az ígéhirdetők felelősségét, a lelkész mindenek felett való *’alkalmazkodási kötelességét’* valló álláspont is ilyen hazugságértékű, ha közben elfeledkeztünk az ígéhallgatók felelősségéről. Igaz, hogy Isten annyira alkalmazkodott hozzánk, hogy emberré lett — de annyira nem, hogy igéjéből bármit is elengedett volna! Lehet az ígéhirdetésben hangsúlyt helyezni arra, hogy *’maian’* szólaljon meg Isten üzenete, de *’moderneskedésünk’* nem válik-e sokszor az evangélium torzulásává? Az is hazugságértékű tévedés, ha a kegyelmet hangsúlyozzuk az ítélet rovására. A kettő nem játszható ki egymás ellen sem így, sem úgy! Mind a kettő Isten igéje! Jézus igencsak kemény tudott lenni! Előfordul, hogy panaszkodnak a lelkészre, hogy nem elég rugalmas (vagy akár vehetjük példának a bakonycsernyeie eseményeket: Lelkipásztor, 98. március); ám azt hiszem, ha Jézus lenne közöttünk, igazán csak Órá panaszkodnának, mennyire nem ismer megalkuvást! A szelíd és aláztos Jézus maró gúnnyal pellengérezte ki gyülekezeteink farizeusait, és csípős ostorcsapásokkal

¹ JOHN R. W. STOTT: Hinni Jézusban. A keresztyénség lényege (Harmat Kiadó, Budapest, 1991), 125. o.

veri az egyházat szolgáltatásnak, üzleti vállalkozásnak tekintő *'gyülekezeti kufárokat!* Farizeusok megbotránkoznak Jézus beszédén (Mt 15, 1kk), Jn 6-ban kemény beszéde miatt elfordulnak sokan, akik addig követték. Aki Isten igéjét hirdeti, annak számolnia kell azzal is, hogy ez sokaknak nem tetszik, sőt egyenesen megsértődnek! Csak azért, hogy finomkodjunk, szíven ne találjunk, nem lehet elhallgatni Isten üzenetét! Az persze baj, ha másért sértődnek meg, és nem azért, mert Krisztus igéjét mondjuk...

Temetesen épp ezért nemcsak vigasztalni lehet, sőt, áltatás, ha elhallgatom a bűnt és annak kárhozatos voltát! (Mielőtt ezekből valaki arra következtetne, hogy szavaim a Jó másik oldalára akarnak esni: épp egy öngyilkos temetése után hallottam visszajelzéseként, hogy milyen jó, hogy nem *'prédikáltam ki'*.) Az *'igyszerű bűnök felhántorgatása'* nem arra való, hogy jól leteremtünk valakit, hanem arra, hogy melléálljunk, mint akik mi magunk is ezekben a bűnökben fertőzödünk, és legfőképpen arra mutassunk rá általa, hogy van bűnbocsánata a megtérőnek (de nem a meg nem térőnek)! Fil 2,12: A kegyelem teológusa szájából furcsa a *μετα φοβου και τρομου* pedig ez az ÓSZben állandósult szópár írja le az Isten előtt álló ember lelkiállapotát. Ugyanígy furcsa az üdvösség *'maszek munkálása'*. De épp ennek megléte, sőt, páli megléte mutatja, hogy hazugságértékű tévedés csak a kegyelmet látni és az ítéletet, felelősséget elhallgatni! Előbb meg kell az embernek rettenni, amikor elveszett voltára rádöbben. Ez az üdvösség első lépése — a bűneikben nyugalomban levők kívül maradnak Noé bárkáján. Ezután jön a megbocsátás öröme, és a bűn elhagyása. Aztán az újabb megrettenés, amikor felismered, hogy még most sem vagy képes megtartani, amit Isten számon kér rajtad. Így mindig megmarad a félelemmel és remegéssel munkálkodás kötelezettsége.

Az alkalmazkodási igény gondolköze megjelenhet keresztelésnél a szülők felelősségében, majd hittanra, konfirmációra iratásban, később pedig a gyerek részéről a hittanon, konfirmáción való viselkedés, tanulás terén. Mit ér a hittan, ha annyira lealkudjuk a szintet, hogy a lelkész szigorúságára hivatkozva már azt sem várhatjuk el, hogy hetente egy bibliai történetet és egy aranymondást megtanuljanak a gyerekek? Ha már azt sem követelhetjük meg, hogy a konfirmandusok az alapokat megismerjék?! (Nem kitalált történet, ebben az évben valóban *'feljelentettek'* konfirmandusaim szülei, miután a gyerekek fél évi lustasága után rájuk mertem pírítani, és szigorú próbáltam lenni a tanulás tekintetében, levelet mérészeltem írni a szülőknek, melyben beszámoltam gyermekük eredményéről [pontosabban eredménytelenségéről], és kértem, hogy vegyék rá a tanulásra.) Pusztán a békességre hivatkozva nem lehet aláásni az egyház jövőjét! Lehet, hogy *'rugalmasságunkkal'* néhány tagot megnyerünk az emberi csoportnak — de hányat veszítünk el a krisztusi közösségnek?!

*„Jézus egész mást hirdetett. Ő sohasem csökkentette követelményei színvonalát és sohasem módosította követésének feltételeit azért, hogy hívását elfogadhatóbbá tegye.”*² — Akkor mi miért akarjuk?! Nem pusztán vonzóbbá kell tennünk a keresztyénséget a misszió érdekében! Egyetlen mód lehetséges: az Igét tisztán és igazán hirdetni. Az már nem a mi dolgunk, hogy hisznek-e benne, vagy sem: „Menj oda fogságban élő néped fia-

hoz, szólj hozzájuk, és mondd nekik: Így szól az én Uram, az Úr!... — akár hallgatnak rá, akár nem törődnek vele.” (Ez 3,11). Ez persze nem jelenti azt, hogy akkor engem nem érdekel, ki hisz és ki nem, de a felelősséget nem vállalhatjuk át.

Alkalmazkodnunk kell a mai ember felfogásához, színvonalához? Legfeljebb annyiban, mint az apostolok: Nem alkalmazkodtak a pogányok tudásához, hanem megtanították Európának a Bibliát, keresztyén ismereteket! Attól, hogy Pált kinevették az Areopagoszon, még nem változtatta meg a görögök elképzelésére az evangéliumot, nem formálta valamiféle bölcselletté — amely talán nagyon ékesen hangzik, de pusztá okoskodás —, hanem továbbra is hirdette Krisztus keresztyének és feltámadásának bolondságát, bűnösöknek megbocsátó irgalmát. Nekünk sem szabad alkalmazkodnunk ahhoz, hogy a legtöbb embernek alig van fogalma a keresztyénségről, hogy nem szeret hallani bűnről, halálról, kárhozzatról — sokszor üdvösségről, mennyről sem —, hanem igenis őket kell felhúzni, nem nekünk leereszkedni. Akinek így nem kell, az már az ő felelőssége, nem a miénk! Isten leereszkedése Jézus Krisztusban egészen más volt, mint amit sokszor mi alkalmazunk — ő azért ereszkedett le, hogy felemeljen, nem pedig azért, hogy maga is itt ragadjon.

Aggodalommal figyelem, hogy milyen gyakran igyekszünk az evangéliumból egy szalonképes üzenetet fabrikálni, gondosan ügyelve arra, hogy meg ne bántunk vele senkit, még csak véletlenül se beszéljünk bűnről, büntetésről, parancsról és tiltásról, hanem beszéljünk csak lehetőségeinkről, Isten mindent átölelő csak-szeretetéről. Talán mi is úgy vagyunk, mint egyik hittanosom, aki így kiáltott fel, amikor a kárhozzatról volt szó: *'Isten nem lehet olyan gonosz, hogy ilyet tegyen!'*? Igaz, hogy nem olyan gonosz, mégis megteszi, és nemcsak hiba, hanem bűn elhallgatnunk ezt! (És olyan gonosz lehet, hogy Fiát aszaltatja halálra?!)

Az egyházfigyelem hiánya is hazugságértékű tévedés, mert meghagy kárhozatos állapotában embereket abban a tudatban, hogy velük minden rendben, elvégre egyháztagok... Jobban meg kellene fontolnunk BONHOEFFER szavait: *„a szentek gyülekezetében csak ott hirdethetnek bűnbocsánatot, ahol bűnbánatot is hirdetnek, ahol az evangélium nem marad törvényhirdetés nélkül, ahol a bűnöket nemcsak és nem feltétel nélkül bocsátják meg, hanem adott esetben meg is tartják. Ezért maga az Úr akarja, hogy az evangélium szentélyét ne adják a kutyáknak, hogy azt csak a megtérésre hívó igehirdetés védelme alatt prédikálják. Az olyan gyülekezet, amely nem nevezi bűnnek a bűnt, ott sem található semmilyen hitelre, ahol bűnt akar megbocsátani. Vétkezik a szentély ellen az, aki az evangéliumhoz méltatlanul él. Istentelen gyülekezet az, mert elherdálja az Úr drága kegyelmét. ... Ha őszinte bűnbánatot gyakorol, nyilvánosan beismeri bűneit, akkor Isten nevében minden bűnre bocsánatot kap (2Kor 2,6kk). Ha viszont kitarat bűne mellett, akkor a gyülekezetnek Isten nevében meg kell tartania bűnét. Ez viszont azt jelenti, hogy a gyülekezettel való minden közösségből kizárják. ... A gyülekezetből történő kizárással azonban csak azt erősíti meg, ami már tény. Azt, hogy a bűnét meg nem bánó bűnös olyan személy, aki maga ítélte el magát' (Tit 3,10). Nem a gyülekezetet ítéli el, hanem ő maga mondta ki magára az ítéletet.”*³

² STOTT, 127. o.

³ DIETRICH BONHOEFFER: Követés (Sajtóosztály, 1996), 148kk.

Úgy vélem, nem kerülhetem el azt sem, hogy egyházi törvényeink hazugságértékű tévedéseit is megemlítssem. A félreértések elkerülése végett: nem jogosságát kérdőjelezem meg, de rá kell mutatni ellentmondásaira is. Első alkalommal nagy örömmel olvastam, hogy az egyháztag-ság feltétele a keresztség mellett a hitvallások elfogadása is. Aztán jött a kiábrándulás: jól a fejemre koppintának, ha ezt a törvényt alkalmaznám, és törölnék a gyülekezeti névsorból akár csak olyanokat, akik nyíltan tagadják hitvallásainkat (pontosabban azok állításait, mert hitvallásainkat közvetlenül nem ismerik)! Látogatásaim során előfordult, hogy valaki bejelentette, nem hisz a feltámadásban. Nem tudom, hogy lehet keresztyénnek tekinteni, aki a legalapvetőbb apostoli tudósítást elutasítja...

Számomra az is sérelmes, hogy a gyülekezetben továbbra sem kezelheti a pénzt az, aki teljes felelősséggel tartozik érte — a gyülekezetben ráadásul jogilag egyedül a lelkész kérhető számon! Kicsit olyannak tűnik, ha sántít is a hasonlat, mintha megtiltanánk egy cégtulajdonos-

nak, hogy kezelje — tulajdonos volta révén — saját pénzét. Nem tudom, világi pénzügyeknél mi a szokás, milyen szabályok vannak, mégis teljesen hibás törvénynek tartom ezt a kitétel, mert nyilvánvalóan arra kényszerít, hogy óránként megszegjem! (És ha volna is a kis gyülekezetnek módja arra, hogy külön pénztárost alkalmazzon, és minden pénzügyet kizárólag ő intézzen — ő mennyivel hivatottabb ennek végzésére?)

És még sorolhatnánk a törvény számomra kritikus pontjait. Mégsem teszem, elvégre egyrészt megtették ezt már nálam avatottabbak, másrészt nem vagyok abban a helyzetben, hogy beleszólásom legyen abba, amit a zsinat dönt.

VITÁRA LEZÁRVA

Gondolom, még számtalan egyéb példát is felsorakoztathatnánk. Nem lezárni szeretném e sorokat, hanem sokkal inkább elindítani egy vitát-együttgondolkodást: mi a teendő a fenti jelenségekkel? Orvosolhatok-e, és ha igen, hogyan? Esetleg a probléma csak mondvacsinált, jelentéktelen?

Pályám emlékezete

Mariann, kérted, jó lenne, ha írnék pályámról, ha az elmúlt évtizedekben végzett szolgálatomról megfogalmaznám gondolataimat. Erre soha nem gondoltam, mert évtizedekig mindig a periférián mozogtam és szolgálatom rendhagyó volt. Ahogy tudod, 60 éves koromban fogadott az egyház lelkészi kötelekibe: Harmati Béla volt a befogadó püspököm.

Életrajzot nem írok, csupán annyiban érintem a küldő eseményeket, amennyiben kialakult szemléletem megértéséhez szükségesek.

Édesapám eredetileg piarista paptanár volt, aki Sátorlajújhelyről az első kommun idején az akasztás elől menekült el. A rendből való kilépése után megházasodott. Szüleim mindketten Pozsony vidékéről származtak és úgy kerültek Kárpátaljára, Ungvárra, ahol édesapám a ruszin gimnáziumban a latin és görög nyelv tanára lett. Édesapám áttért édesanyánk hitére, az evangélikus hitre és az ungvári evangélikus gyülekezet gondnoka is lett. Életünk során, különösen a későbbi magyarországi tartózkodásunk idején édesapám zaklatásoknak volt kitéve áttérése miatt. Rá akarták venni arra, hogy hagyja el családját és vonuljon a Manrézába. A zaklatások a kommunista rendszer megerősödésekor szűntek meg. Mindehhez csak Reményik: „Egy téli tölgylevélre” című verséből szeretnék idézni: „Kellte a dér, a tél, a hóvihar, s a zúz-mara, a zordfényű palást, hogy egy KÉZ azt írhasa ránk, amit akar”. Isten térdre kényszerítette az egyházakat, hogy egymással kezét tudjanak fogni...

Ungváron testvéremmel együtt a ruszin görög katolikus elemibe jártunk, a magyar iskola római katolikus volt. A szülői otthon és a gyülekezet kisebbségi helyzetben biztosítani tudja a hit, nyelv, identitástudat megőrzését. Az idegen környezetben csak gazdagodtunk, igaz, az többnyire toleráns volt.

Ungvárról 1944-ben egy jóindulatú diák figyelmeztetésére és testvérem sürgető unszolására az utolsó pillanat-

ban menekültünk el három bőrönddel a bevonuló szovjet hadsereg elől. Édesapám több tanártársa nyugszik Szolván (közel a mostani ukrán határhoz) a tömegsírban. Robotmunkára hurcolták el az értelmiséget és legtöbben ottpusztultak.

A továbbiakban aztán sodródtunk, de itthon maradtunk és nem hagytuk el Magyarországot. Mindenesetre számomra lezárult egy világ. Ami azután következett, azt egy nagy földindulásnak érzékeltem, ahol minden kimozdult a helyéről. Tudtam, hogy valami egészen más, valami félelmetesen más kezdődik. Őrületségnek hatott 1948-ban, a háború befejezése után három évvel, de a külső kihívás és a válaszkérés miatt mentem a Teológiára, hogy hitem dolgában tisztán lássak. Tudat alatt éreztem, hogy a régi, szép nyugodt egyházi életnek — vége. Amikor Ungvárról konferenciára mentünk Tahiba — ahol egyébként nagyon jól éreztük magunkat — már hallani lehetett a Kárpátokon túl az ágyuk dörgését, a Deák téren pl, óvóhelyre menekültünk. Arról azonban, hogy mi van a világban, mi következhet, milyen válságba kerülhet a hitünk, mit jelent az egyetlen fontos őskeresztyén hitvallás: Kyrios Iesus Christos mindeneken át — nem esett szó. Inkább csak az egyéni hiten és megtérésen gondolkodtunk, történelmi távlatok nélkül.

Azután elkezdődött a kemény, módszeres, „tudományosan alátámasztott” ideológiai harc, amire senki nem volt felkészülve. Sokan megrendültek hitükben. Ennek az ideológiai harcnak — véleményem szerint — ma sincs vége, új felállásban, új kihívásokkal ma is folytatódik. Ezekre a kihívásokra fel kell készülni.

Sötét időszak következett. Az emberek esténként lefüggönyözött ablakok mellett a sötétben, teljesen lehaláltott rádió mellett hallgatták „Andrew Martin”-t a nyugati adóban. A zavaró állomások miatt néha alig lehetett valamit érteni a szövegből. Mindenki várta a megváltó Nyugat biztató üzenetét, hiszen az, ami lett, az nem lehet igaz — gondolták. Karosszékből, kényelmes ülésben

üzentek odaátrol, hogy „guggolva is kibírjuk”! Pedig az, ami lett, igaz volt és senki, de senki nem sietett a segítségünkre. Sanda alku áldozatai voltunk akkor már régen... Közben félelmetesen kiépült a „gépezet”, az új rend minden területen, kidolgozva mindent a legapróbb részletekig, kész forgatókönyvvel. A „szocializmus” volt a jelszó, ami önmagában sokak számára vonzó programnak látszott sok múltbeli bűn és igazságtalanság hátterén. Sokaknak valóban változást hozott az új világ. Felépült a Nagy Barlang (ÁEH), ahol nem magyar magyart beszéltek és nem a szentistváni erkölcs szerint gondolkodtak. Tisztesség azoknak, akik nem lépték át ennek a Barlangnak a küszöbét és nem elegyedtek párbeszédbe az ott levőkkel. Ők tiszták maradtak, örök erkölcsi példaképek minden további nemzedék számára. De irdalom azoknak, akik beléptek ide — mások helyett is — abban a reményben, hogy az egyház jövője érdekében párbeszédre lehetőség nyílik.

Korszerűtlen gondolat ma tudom — viszont soha nem kerestem a korszerűséget! A negyven év alatt kétszer sem nyomtam le a püspöki hivatal kilincset (nem kértem és nem is kaptam semmiféle figyelmet, vagy támogatást. Inkább persona non grata voltam, hiszen pl. a Népfront gyűlésekre sem mentem el. Azt akartam, hogy hagyjanak a gyülekezetben az emberek között dolgozni és halálukig ápolhassam szüleimet.) Korszerűtlen gondolat tehát, de hitem szerint az utóbbi magatartás is egyfajta útkeresés volt, az egyház iránti felelősségből fakadt még akkor is, ha a finoman szőtt ördögi hálóból az utat keresők már nem tudtak kikeveredni és így, vagy úgy tönkrementek.

Ezt akkor is éreztem, amikor pedig az akkori egyházvezetőség nem volt túl kegyes hozzánk, teológusnőkhöz. Ma már a világ legtermészetesebb dolga az, hogy nők szolgálnak az egyházban lelkeszi minőségben. Amikor 1953-ban végeztünk, az egyházvezetőség figyelembe sem vett bennünket. A pálya telített volt, nem volt szükség ránk. A diktatúra idején az egyháznak egyébként is legkisebb gondja is nagyobb volt, mint a nőkérdés. Senki nem hívott bennünket a Teológiára, sőt... Deák János professzor egyenesen lebeszélte mindenkit, aki nő léteire teológusnak jelentkezett. Aláírtak velünk egy nyilatkozatot, hogy állást a végzés után senkinek nem tudnak biztosítani. Ez elég világos beszéd volt. Mindenki a maga felelősségére tanult, töltött el éveket, télen fűtetlen szobában, legtöbbször éhesen, korgó gyomorral. Mégis, egy életre szóló útravalót kaptunk Sopronban áldott emlékü tanárainktól. Sokan a soproni évekből élünk és élünk az elmúlt évtizedekben. — Végzés után attól függött a nőteológusok sorsa, hogy akad-e gyülekezet, amelyik befogadja őket kiegészítő szolgáltra (szószéki igehirdetésről szó sem lehetett), legtöbbször fizetés nélkül, csupán a kongruáért. Én soha nem voltam sértett, az emancipációért az egyházban nem harcoltam. Tudtam, hogy ezekben a rendkívüli időkben az egyház szolgálatát annak Ura fogja rendezni és kialakítani. Voltak társaim, akik ezt a helyzetet nem bírták ki, vagy sokat küszködtek. Engem befogadott az otthoni gyülekezetem (1953).

A kemény diktatúra évei voltak ezek. Sok kapu bezárult, a templomba szorultunk. Mégis, a kőbányai gyülekezet életében nagyon szép időszak következett. Egy belterjes gyülekezeti élet alakult ki a lelkész, Koren Emil körül azokkal, akik munkahelyükön nyíltan vállalták a gyülekezethez tartozást. Vasmunkások, tisztviselők, diplomások lettek a gyülekezetnek az a magja, akik máig is hordják a terheket és most akarják átadni a stafétabot-

tot. A gyülekezetnek volt stratégiája ebben az időben. Én a családlátogatásra helyeztem akkor is a hangsúlyt. A proletár családok egészen nyíltan fogadtak, meghallgattak, legfeljebb jót mosolyogtak, mint akik az egyháznál már jobb szószólókat találtak. Zárt ajtókkal, vagy félelemmel inkább a középosztálynál találkoztam.

Amikor anyagi gondjaim jelentkeztek kőbányai szolgálatomat követő faszori szolgálati időmben, 1961-ben, amikor édesapámat nyugdíjazták, elmentem munkát keresni úgy, hogy az ne zavarja egyházi munkámat. Voltam orvosbeíró, majd a Vasutas Biztosító Egyesületnél mindenese, végül levelező. Ezt az időt sem bánom. A Bibliában az egész evangéliumi üzenet szempontjából nagyon alapvetőnek tartom József történetét az Ószövetségben. Mennyire nem mesetörténet!

Életem azután jól sínre került.

Csodálatos világ tárult fel előttem, amikor világi állásomat befejezve Fabiny Tibor az Evangélikus Országos Múzeumba hívott dolgozni 1983-ban. Elég végigmenni ebben a történelmi levegőt árasztó három, nem nagy helyiségben és az ember újból és újból erőt kap a küzdelemhez. A képekről, dokumentumokról, tárgyakról nem hősök tekintenek ránk, hanem küzdők, akik saját korukban nem azt tették, amit akartak, hanem azt, amit tenniük kellett, példát hagyva nekünk. A múzeum második otthonom lett.

A XX. század egyébként szerintem üzenetet hordoz és hiba lenne ezt nem meghallani, a jelzést nem észrevenni. A két diktatúra a világtörténelem legnagyobb szellemi lázadása volt Isten és az Ő ügye ellen. Bábel története megismétlődött. Ez nem maradhatott ki az emberiség történetéből. Ilyen sötét a háttér! Ilyen az ember, ennyire elveszett! Ilyen nagy a kegyelem! Luthernek ma is igaza van! Viszont nekünk megadatott, hogy saját szemünkkel láthattuk és átélhettük Fil 2,5–11 igazságát előrevetítve. Ezért érdemes akár a földre borulva is hálát adni.

Augusztus 6-án elmentem a farkasréti temetőbe és virágot tettem le Ordass Lajos, Káldy Zoltán és Dezséry László sírjára is. Némák voltak a sírok és Krisztusba kapaszkodók. Dezséry László sírja már egészen a temetőfal mellett, elfelejtett területen fekszik. Megrendítet a sírlapján alul található bibliai ige: „A nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam”. 2Tim 4,7. (Ige csak az ő sírján van.) Eszembe jutott, ahogy utoljára láttam az utcán, talán nem sokkal a halála előtt. Csapzottan, viseltes kabátban ment valamerre...

Számomra ők együtt voltak ennek a kornak a tanúi, útkeresői, küzdői és áldozatai. Isten bocsássa meg azoknak, akik tévedtek, a tévedésüket. De egyiket sem lehet a kapukon kívül zárnai, ők a XX. század egyháztörténetéhez tartoznak.

„...a legjobb definíciója annak, hogy mit jelent „keresztyén”, az, amit az ámulás éjszakáján Péternek mondott a szolgálólány: „Ez is a Názáreti Jézussal volt” (Mt 26,71), jöllehet Péter majdnem azonnal megtagadta Jézust. Mert így van ez a keresztyénség történetében és így is marad, ahogy a kezdetekben volt: Péter tagadó, Júdás áruló, Pál üldözött és a tanítványok együtt: kudarcos társaság. Ezért kell a szolgálólány szavát, amelyet Péterről és az elkövetkező keresztyénekről mondott mindjárt meg is fordítani: Ezekkel is ott volt a Názáreti Jézus.” (Zahrnt).

Mariann! Kérdeztél, én feleltem lelkiismeretem szerint. Az irdalom nevében.

Kinczler Irén

Levél Bence Imréhez*

Imsikém!

Együttérzéssel olvastam vallomásoadat a LP 1998/3. számában. Megrendített az az őszinteség, mellyel nemcsak Magadat, problémádat, hanem — különös módon — egész teológiádat is „kiszolgáltattad” testvéri közösségünknek, értésünknek vagy értetlenségünknek. Kora hajnal — fél öt — van, s a már tegnap óta fogalmazott gondolataimat kopogtatom, még egészen el nem döntve, hogy a kért vizsgátlás és erősítés mellé odakapcsolhatom-e a nem kért kritikát.

Azt mindenképpen közölni akartam, hogy temetési igehirdetéssel kapcsolatos botrány nemcsak napjainkban és nemcsak Teveled, hanem kétszáz évvel ezelőtt a kiváló Tompos Balázssal is megesett. Emlékezetem szerint 1800 táján meghalt egy külsővati előkelőség felesége, akinek temetésén az igehirdetés egy közeli rokonnak nagyon nehezeére esett. Panaszosan írja az anyakönyvbe: „Én édes Uram, Istenem! Mit vétettem én, hogy ilyen helyzetbe kerültem? Hiszen én ezt meg ezt prédikáltam” (és leírja a textust, igehirdetést, legalábbis vázlatyszerűen). Bármilyen történet is, fontosnak érzem, hogy megtudj: mások — kiváló emberek, mint TB esperes is — dokumentálható módon ugyancsak belekerültek az igehirdetés kritikájának keresztüztüzebe.

Itt azonban nem állhatok meg. A testvéri reagálásra való felhívásod ugyan nyilvános reflexiót tételez fel és — talán — álláspontod támogatásának reménységét hordozza. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy egy magánlevélben csak a pozitívumok szerepelhetnek, s ne kerüljön sor a probléma alapjainak vizsgálatára.

Az igehirdetés alapigéje a Lélek ihletett ajándéka. Általában azt tartom, hogy a napi ige alkalmazása nemcsak mechanikus, hanem gyakran egyfajta (nema tudatos) fetiszálás gyümölcse, illetve menekülés a textusválasztás gyötrelmétől. Kivételes esetekben azonban gyakorolhatónak vélem. Különösen úgy, hogy az igehirdetésbe belefoglalom: ezúttal teljesen ki akartam küszöbölni minden olyan tényezőt, melyre rá lehetett volna fogni, hogy „súgott valaki”. Nem! Nem „súgott” más, mint a Szentlélek, aki megkönyörült az igehirdetőn és megkönyörült az igehallgatókon is egy olyan igével, mely látzólag teljesen független a kázustól, és mégis így szólít meg mindenkit. Természetes módon adódnék ebből az indításból az igehirdetés lényeges mondanivalójaként az, hogy (1) nemcsak a Jézustól való távolságban, hanem a Vele való legszorosabb közösségben is világossá válik a mi emberségünk gyengesége és hitünk csekélysége. (2) Szólni lehetne az elburjánzó hitpótlékokról, tévhitokról, divatos ideológiákról, melyek megannyi életprogrammá válva elkábítanak, hiszen sikerélményekhez vezetnek. (3) Igénk azonban azt helyezi a szívünkre, hogy a Krisztushit és a benne való gyarapodás az egyetlen olyan érték, mely a halálon is átvélve megmarad (1Kor 13,13). Ebbe a Krisztushitbe tagolódik bele a magunk valós ismerete és az a keresztyén reménység, hogy Krisztus halála és feltámadása az ára a boldog halálnak és a békeséges gyászolásnak. — A textusválasztásnak ez a

kivételes módja jó alapot nyújtott volna az egyik beszélgetésedben annak hangsúlyozására, hogy nem családtag, hanem maga a Lélek „súgott” ezúttal; s a rendkívüli rákésztülés megerősíteni azt a vádat, illetve gyanút, hogy itt egyszerűen emberek kipredikálása történik. Ha valaki olyan „élkegyes”, hogy még nyelveken is tud szólni, annak igazán nem kell magyarázni a „testimonium Spiritus Sancti internum” (a „Szentlélek belső bizonyágtétele”) hittapasztalatának a pünkösdi mozgalmon kívül is létező valóságát.

Nem tartom teológiailag jónak és szerencsésnek azt a tanácsot, miszerint a legnagyobb hangsúllyal a „megtérés evangéliumát” kell hirdetnünk a koporsó mellett, — kivált akkor, ha a megtérés „törvényévé” válik az, amit evangéliumnak nevezünk. Szerintem a „kereszt evangéliumát” kell hirdetnünk (1 Kor 2,2). Ez — ha nem is maradt el teljesen — hangsúlytalanná vált igehirdetésedben.

Igehirdetésedben nincs teológiai értelemben vett tévtanítás; komoly keresztyén — inkább „keresztelőjános”, még az Ószövetségnél is „őszövetségibb”, törvénykegyes bizonyágtétel hangzik el a megtérés szükségességéről. Ettől azonban nemcsak a halott, hanem az élők sem fognak megtérni. Az igazi hiba azonban nem ez. Sokkal inkább az, hogy amint helytelen a halottat „beprédikálni” a mennybe, úgy helytelen „kipredikálni” is belőle. A családtagok, illetve méltatlankodók és az igehirdetést bírálók talán nem találták meg a legmegfelelőbb szavakat, azt azonban joggal tették szóvá, hogy a halott úgy került terítékre az igehirdetésben, mint aki elmulasztotta a megtérés lehetőségét. Ezt a benyomást erősítette a nem szerencsés énekválasztás (419) is, ahol a halott nevében énekelte a gyülekezet, hogy „Uram, rosszul cselekedtem”. A folytatás meg éppen lelövi az első sor személyességét: „Földre sújt a bűntudat”. Jobb ilyenkor kikeresni az általános mondanivalójú halotti énekeket, vagy — ez jó! — a Jézus-énekek közül kiemelni a halál feletti győzelméről szólókat. Nem igaz az, hogy a nagy és általában szélsőségesen heterogén gyülekezet a megtérés szükségességének és sürgősségének dörgelemével kell mellbevágni a ravatal és a nyitott sír mellett. Bízunk abban az evangéliumban, amely Jézus győzelmét hirdeti, s amely — Damaszkusz kapujában vagy másutt — megtérésre indítja azokat, akiknek senki sem dörögte el Keresztelő János jordánparti beszédét, csak éppen szembesítette a feltámadottal.

A konkrét ügy intézésével kapcsolatban az alábbi ténymegállapításokra vonatkoznak a következő észrevételeim:

Reformáció ünnepén zúgnak a harangok a bakonycsemyei templomban. A lelkész Luther-kabátba öltözöttén éppen indul az ünnepi istentiszteletre, amikor halottjelentők állják el a templomba igyekvő lelkész útját. A szituáció már magában véve is döbbenetes. Lehet valaki megrögzött ateista, vagy Szentleket lábánál fogva lehúzni tudó élkegyes, felháborít — ezt a szót nagyon ritkán szoktam leírni! — az a belső gög, mely kifejezésre jut abban, hogy semmire sem becsüli a más egyház istentiszteletét, a pap belső rákésztülésének igényét. Számomra világéletemben komoly dolog volt Luther sekrestyeimádsága. Micsoda pökhendi pimaszság kell ahhoz, hogy lelkészt és gyülekezetet egy már megkezdődött istentiszteletből kiszólitson, még hozzá a legnagyobb evangélikus ünnepünkön! Örületes baklövés, hogy a

* Ld. Lp. 1998/3.

rosszul értelmezett személyes keresztyén alázatot beleolvasztottad a lelkeszi hivatás el nem képzelhetően nagy tisztességébe és a gyülekezet istentiszteletének komolyságába. Azt kellett volna mondanod: „Drága atyámfiai! Részvéttem az esettel kapcsolatban; de — mint azt látni méltóztatnak — most éppen istentiszteletre harangoznak be. Nálunk — mint Önöknél is bizonyára! — az istentisztelet nagyon komoly dolog, ezt kérem tudomásul venni. Most két lehetőségünk van: vagy bejönnek a templomba és végigülik istentiszteletünket, vagy pedig egy óra múlva újra felkeresnek, amikor rendelkezésükre tudok állni. Még azt is hozzátehetem: ha sérelmesnek találnak bármit is viselkedésemben, forduljanak olyanokhoz, akiket megfelelőbbnek tartanak egyéni szolgáltatáskérések kielégítésére”. Ugyanígy igen nagy hibának tartom, hogy a temetés utáni beszélgetésekben belementél a védekező pozícióba és bocsánatot kértél (!) azokért a lehetséges félreértésekért, melyek az igehirdetéssel kapcsolatban keletkeztek. Őrület! Hogyan lehetséges az, hogy evangélikus lelkész — nem is akármilyen teológiai, lelki, családi háttérrel! — nem tud különbséget tenni a saját emberi gyengesége és esendősége, valamint az Úr nevében történő szolgálat ellátása között! Miközben a saját, tiszteletre méltó, ámde az enyémtől eltérő egyéni kegyességi életgyakorlatod szerint mindenben bűnösnek érzed és vallod Magadat, elfeledkezel arról, hogy „alázatos” magatartásoddal dezavualod azt az isteni igényt, melyet értésünkre ad a missziói parancsban. Nincs jogod (!) ahhoz, hogy bocsánatot kérjél igehirdetésed miatt, mert ez — bármilyen furcsa is! — a maga emberi töredékességében is „Isten szava volt hozzátok!” Tehát: magának az Úristennek tartozol azzal, hogy értésére add pökhendi felelősségre vonóknak: „Igen csekély dolog az, hogy tőletek ítéltessem meg, vagy emberi ítéletnaptól, mert aki engem megítél, az maga az ÚR!” (1Kor 4,13–14). Nyilván erről is beszélgetnünk kell!

Sajnos most már késő, de azért megírom: a magam részéről azt válaszoltam volna arra a „kegyes és elnéző” családi bejelentésre, miszerint nem fognak feljelenteni a püspöknél: ha Önök nem teszik, megteszem én. Mert vegyék tudomásul: ha valaki egyházunktól szolgáltatást vár, azt nem a ma annyira divatos fogyasztói társadalom elvárásainak megfelelően kapja, hanem úgy, ahogyan a gyakran semmibe vett Isten — akit én mindenképp felett tisztelek — kívánja!” Nem a mundér, hanem a szolgálat becsülete megkívánja, hogy magunk jobban megbecsüljük elhivatásunkat, s ezen az alapon joggal elvárhasuk mások, kívülről megbecsülését.

Nem biztos az, hogy ahol nincs „botrány” ott „állóvíz” található csupán. Mint ahogyan az sem biztos, hogy katasztrófa, ha nem viharzik a tenger, hanem hullámmentes a víz felszíne.

Végtére is nem tudom eldönteni: segítséget vársz-e vagy támogatókat nézeted védelmében? Nem tudom: egyedül érzed-e Magadat, vagy a támogatók körét akard-e megszondázni? Nem tudom: furdal-e az önvád, vagy lelked mélyén meg vagy győződve a Magad igazáról? Nem tudom: jó-e, hogy testvéri szívvel reflektáltam írásodra, vagy jobb lett volna elhallgatnom véleményemet?

Az biztos, hogy szükség van a botránkozottatásokra a gyülekezetben. De nem biztos, hogy a botránkozottatás megfelel a jézusi kritériumoknak. Az is igaz, hogy a LP-ban megjelent cikkből nem lehet minden részletet világosan kiolvasni. Éppen ezért szükség volna egy beszélgetésre. Azt javaslom tehát, hogy próbáljunk megszervezni egy találkozást.

Igaz testvéri szeretettel köszöntelek, áldott szolgálatokat kívánva.

id. Magassy Sándor

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem Gyakorlati Tanszéke háromnapos blokksemináriumot hirdet
vallásdidaktika témakörében
Hogyan tanítsunk hittant?

A nyár elején magyar nyelven is megjelent vallásdidaktikai tankönyv egyik szerzője Markku Pyysikinen mutatja be a könyvét és annak gyakorlati alkalmazását.

Október 9. Péntek 10.00-11.30

A vallásdidaktika alapjai. Gyermekek és fiatalok vallásos fejlődése, és annak hatása a hitoktatásban

Október 11. Vasárnap 8.00-10.45

A hitoktatás megtervezése (Gyakorlati foglalkozás)

Október 11. Vasárnap 13.00-13.45

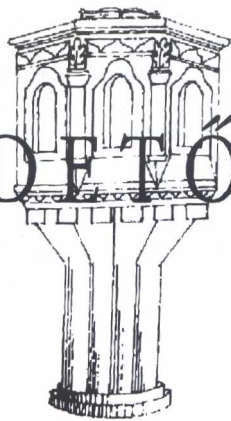
Különböző módszerek a hitoktatásban (Gyakorlati foglalkozás)

október 12. Hétfő 11.45-13.15

Konstruktív tanulás szemlélet és annak jelentősége a hitoktatásban

Az előadások és gyakorlati foglalkozások az Evangélikus Hittudományi Egyetem épületében lesznek
(Bp., 1141 Rózsavölgyi köz 3.)

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!



AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság ünnepe utáni 17.

vasárnap

Lk 14,1–11 exegézise

Lukács evangéliumában három szombatnapi gyógyításról olvashatunk. E helyen nemcsak Jézus és az irányában ellenséges farizeusok és törvénytudók törvényértelmezés feletti vitájáról szól. Célja az ellenséges érzületűek megszólítása és megnyerése, még a Jeruzsálem felett kimondott kemény ítélet után is (13,34–35). A szombatnapi ünnepi ebédén a farizeusok egyik vezetőjének ünnepi asztalánál a meghívottak serege Jézusra figyel, illetve őt tartja megfigyelés alatt.

A szakasz első felében (1–6/7) Jézus Istennek az emberhez való viszonyát mutatja be. Nem véletlen, hogy ezzel kezd: ez a viszony minden más viszonyt megelőző — és így meghatározó — az ember életében; ugyanakkor azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy e viszonyban Isten a cselekvő (!) alany (ez a cselekvés pedig Jézusban ismerhető fel). Mi jellemzi ezt az isteni cselekvést?

- 1) *Törődik az emberrel, megragad, felkarol* (4. vers: *επιλαβόμενος*, aorisztosz);
- 2) *azonnal cselekszik* (5. vers: *ευθεως*);
- 3) *mindenkit a maga helyzetében ér el* (7. vers: meghívottak az ebédén, tehát ezt használja a példázatban).

A szombatnapi törvény értelmezésében itt az kap hangsúlyt, hogy „a sabbát Isten napja”, tehát „az ő jótéményeinek jegyeit viseli” (NTD — Rengstorf). Az a kegyes törvényfelfogás, hogy a segítségnyújtás helyett a szenvedés elviselése a sabbát betöltése, Isten akaratával ellentétben áll (Dt 22,4).

Amikor Jézus bemutatja Isten cselekvését a vízkóroszon (Isten maga is cselekszik szombaton!), még egy további kérdéssel is világossá teszi, hogy ez a cselekvés az embertől radikális választ vár: Jézus követését tanítványi életben. Az ünnepi asztalánál a személyes válasz Isten cselekvésére konokul elmarad.

A második szakasz példázatában (7/8–11) Jézus az egyes ember életének viszonyairól szól (az Ószövetséget jól ismerők között a biztosan jól ismert példával: Péld 25,6–7). A mai helykereső emberhez is könnyen közelíthető a példázat, amelyben nyilvánvaló lesz, hogy az emberek — az Isten által kezdeményezett és végbevitt viszonyrendezést követően — *helyére kell kerülnie* min-

den más viszonylatban is: önismeretben és önértékelésben, de másokhoz való viszonyában is. Szándékosan nem használom a ma divatosabb megközelítést: „*megtalálja a helyét*” annak egzisztencialista, emberi alapú csengése miatt.

A Jézus által kifejezetten (11. vers) elvetett magatartás az öntömjénezés, de ide sorolhatjuk az ezzel rokon mentalitásokat is: önelégültség, „minden rendben van velem/nálam (nálunk)” stb. „Az igazi tiszteletet az ember nem adhatja önmagának” (NTD). Ezzel azonban az alázatos (és őszinte) önértékelés és magatartás áll szemben, amiben maga Jézus lehet ismét a követésre sarkalló mérték (Fil 2,8), és nem a képmutatásra hajlamos aláztoskodás és álszerénység!

Jézus tehát több területen gyakorol nyilvánvaló kritikát, melynek mérlegén, mint egyes keresztyén tanítvány, gyülekezet és egyház is meg kell, hogy mérjük magunkat. Például: hány dolgot kellene visszaállítani Isten szolgálatába (szombat kérdése = vallásosságom, törvényeim, elveim)?; hogyan állunk embertársainkkal (valós helyzetében valós megszólítás, befogadásra készség, cselekvő szeretet)?; reális helyünk minden viszonylatban. Jézus ezzel világossá akarja tenni, hogy Isten cselekvése nem új kategóriák felállítását, hanem új teremtést, *új kezdet* — amin az egész keresztyénség alapul.

Korányi András

Igehirdetést segítő gondolatok

A leleplezés

„Lehullott róla az álarc.” Sok irodalmi alkotásban, filmben a mű utolsó részében kerülnek megvilágításra célok és indítékok, a főszereplők tetteinek mozgatórugói. Filmekben még érdekesnek találjuk, de személyes életünkben kifejezetten kínosan érint bennünket bármely hasonló leleplezés. Ha hallunk mások „viselt dolgairól” rögtön követ ragadnánk, de igazságért kiáltásunk elhalkul mihelyt magunk állunk átvilágítás alatt. Fekete foltok, fedő bűnnel eltakart tettek és gondolatok, a nemeknek látszó cselekedet kevésbé publikus valódi okai — mindnyájan ismerjük ezek valóságát, bennünk élő mélységét. Jézus is tud mindezekről; nem rejthető el előle kívülről tisztára mosott életek belső tisztátalansága.

A szombatnapi ünnepi ebéd közben Jézus szavaival és tetteivel szembesíti a farizeusokat önmagukkal, a nevén nevezi a mélyben meghűződő, ki nem mondott valódi szándékokat, érzéseket és indítékokat. A törvény tisztelete sokszor csupán ürügyé válik a szeretet parancsának való nem engedelmességre — ez pedig Isten tiszteletének és szeretetének tökéletes félreértése. Mindent meg

lehet indokolni, a frappáns magyarázatok reneszánszát éljük, a „jogilag kifogásolhatatlan de nem etikus” érvelés használata manapság elfogadott — csak nem ez a jézusi út, csak nem ezt jelenti Jézus követése! Ugyanígy nem egy illemszabály betartására buzdít Jézus, hanem az emberi gögöt és elbizakodottságot leplezi le, amely szintén oly gyakran az Istenre hivatkozik — hiszen a lakodalmak ülésrendjét az Isten előtti buzgóság „mértéke” határozta meg. Reális önismeret és önértékelés híján az „ünnepi lakoma” utolsó helyét senki sem tartja magára nézve megfelelőnek, pedig a jelenlét a döntő, ez már önmagában örömforrás, a „főhelyek kiosztása” pedig nem emberi feladat. Tudásunk, tehetségünk, fiatalságunk, tapasztalásunk, anyagi helyzetünk, sőt gyakran kereszttyenségünk ürügyén az Istenre hivatkozva követelünk meg magunknak kiváltságokat és főhelyeket — holott csupán egyéni hatalomvágyunkról és önzésünkről van szó. Jézus figyelmeztetése önvizsgálatra és bűnbánatra sarkall. Az általunk lenézett és megvetett embertársaink gyakran „megelőznek bennünket” Jézus követésének útján. A toladók, érdemeket gyűjtők és számontartók, az Isten előtt öntelten megálló számára megalázó lesz, amikor a „házigazda” az alázatosoknak adja meg az elismerést és ülteti őket az általunk oly nagyon vágyott és kinézett „főhelyre”.

A helyreállítás — A helyére került ember

Isten igéjének van egy csodálatos jellegzetessége: Nyíltan leleplez, de nem pellengérez ki, rámutat a bűnre, személyesen az én bűnömre, de nem a megszégyenítés és megalázás a célja, hanem a rádöbbenés és a követésre hívás. Sohasem hagy reménytelen helyzetben, mindig megadja az új kezdet, az újrakezdés lehetőségét. Kihúszom és feljebb ültetem — textusunk képei is jól kifejezik Isten cselekvésének célját és lényegét.

„Micsoda az ember, hogy törödsz vele, az emberfia hogy gondod van rá? Kevéssel tetted őt kisebb Istennél, dicsőséggel és méltósággal koronáztad meg.” — kiált fel eufórikusan a 8. zoltár írója. Jézus a szombatnapi gyógyítást szinte kiprovokálja, hogy bemutassa a farizeusoknak: Az emberi életnek értéke és méltósága van! Az emberért van minden; szombatnap és törvény, szövetség és parancsolatok, keresztihal és megváltás. Manapság, amikor emberi életek százai, ezrei pusztulnak el egy-egy értelmetlen háború következtében, amikor sokan szemlesütve járnak szegénységüket szégyellve, amikor ezrek és tízezrek kerülnek természeti katasztrófák következtében az éhhalál közelébe, amikor a megalázó helyzetek sokaságát vagyunk kénytelenek elviselni — kicsit anakronisztikusan hat emberi méltóságról beszélni. Pedig az Isten tisztelete nem engedi a másik megalázását, a segítségre szoruló melletti elmenetet. A törvény van a teremtet emberért, mégpedig azért, hogy a másik általunk is élje meg, teljesítse ki emberségét.

A helyére került ember Isten teremtménye, de ez nem ad okot arra, hogy a teremtmény gögösen és öntelten álljon meg felebarátai és alkotója előtt. Isten meghívása egyértelmű, ránk is vonatkozik, de még a legutolsó helyre sem vagyunk méltóak. Az ember csak üres kézzel és alázatos szívvel állhat meg Isten előtt.

Az embernek helyére kell kerülnie — írja igénk exegetisének szerzője. Jézus nem csupán leleplezi a farizeusok magatartását, hanem az embert minden viszonyulásában a megfelelő helyre állítja. Mindnyájan sokra vagyunk elhíva — Uralkodjatok! Hódítsátok meg! Töltsétek

be! — hangzanak a kultúrparancs igéi. A teremtmények között a legértékesebbek vagyunk, de uralkodhatnak rajtunk sem emberileg meghatározott és beszabályozott korlátok, sem semmiféle hamis bálványok (anyagi javak, élvezetek stb.). Ugyanakkor az Isten előtt semmink nincs, és ha odakerülünk az ünnepi asztal akárcsak utolsó helyére, az nem a mi értékünk és nagyszerűségünk következménye, hanem egyedül a meghívó Isten kegyelme és szeretete által lehetséges. Előtte nincs külön és még különbebb, csak ugyanolyan emberek, beteg, kútba esett, gyógyításra váró vagy már a gyógyulásban nem is reménykedő életek.

Solymár Mónika

Szentháromság ünnepe utáni

18. vasárnap

Mt 22,34–46 exegetése

A kijelölt igeszakasz első pillantásra két teljesen különálló részből áll, alaposabb vizsgálat után azonban mégiscsak azt kell mondanunk, hogy ezek nem véletlenül kerültek egymás mellé — összetartozásuk kétségbevonhatatlan. Érdemes figyelmet fordítanunk az első szakasz szinoptikus párhuzamosaira, valamint a történet közvetlen előzményére: a szaduceusokkal folytatott vitára is. A 34. vers arról tanúskodik, hogy ennek következtében gyűlnek Jézus köré a farizeusok s akarja kísérteni őt egyikük. Jézus e csoporthoz intézett válaszait tartalmazza mindkét igeszakasz, rávilágítva a mindenkori vallásos élet azon gyenge pontjaira, melyek a kegyes ember tökéletes tévedését bizonyítva saját önértelmezésében élete legsebezhetőbbnek vélt területeinek számítottak, s számítanak ma is.

Az első ilyen kérdés a szeretet kérdése. A zsidó írástudomány egyik fontos törekvése volt, hogy a parancsolatokat egyetlen mondatban foglalja össze. A 36. versben megfogalmazott kérdést felvető farizeus kísértő szándéka abban áll, hogy Jézus esetleges helytelen válasza esetén leleplezhetik őt: íme a sokaság előtt prédikál, pedig még a törvénnyel sincs tisztában. Jézus a várakozást felülmúlva egyetlen mondat helyett két mondatban válaszol, tágra nyitva ezzel az ember beszűkült látókörét. A szeretet kettős parancsa szétválaszthatatlan: nem lehet Istent szeretni az emberek szeretete nélkül, és fordítva is igaz, Isten szeretete nélkül a valódi embertársi szeretet is lehetetlenné válik. S mivel önszeretetünk még a legvallásosabb elkötelezettség esetében is szinte korlátlanak mondható, csak ez lehet a „mértéke” egymás iránti szeretetünknek — mondja Jézus. De alkalmas-e a szeretet arra, hogy követelménnyé váljon? Mindaddig nem, amíg érzelmenek tekintjük. E kettős parancsolattal Jézus tehát nyilvánvalóvá teszi azt is, hogy a szeretet nem csupán érzelmi síkon van jelen az ember életében, hanem sokkal inkább egyfajta magatartásformát, áldozatvállalást jelent.

A második kérdésfelvetés röviden így szól: Kicsoda a Krisztus? Az előző szakaszban Jézust kérdezték, most viszont ő teszi fel a kérdést, fontos tehát tudatosítanunk, hogy ezúttal nem kérdezők, hanem megkérdezettek vagyunk. A farizeusok válasza a 110. zoltár alapján ez: a

Dávid Fia. Az evangélium tanúságtételében e kijelentés a farizeusok értelmezésétől igencsak eltérő jelentéssel bír.

1. A „Dávid Fia” cím a korabeli zsidóság számára elsősorban a Messiás Dávid családjából való származását hirdeti, míg az újszövetségi hit szerint Istennek arra a szeretetére emlékeztet, amelyért Krisztus valóságos emberré lett értünk.

2. A farizeusok úgy vélték, hogy a dávidi birodalom visszaállítása is a Messiás feladata lesz majd, Jézus válszában viszont az a hit tükröződik, hogy a Krisztus trónja az Atya jobbján van, mely mindenképpen több tehát bármiféle evilági hatalomnál.

3. A zsidó várakozások közé tartozott az a gondolat is, hogy a Messiás Dávidként pásztora lesz majd népének (Ez 34,23), míg az Újszövetség arról tanúskodik, hogy Jézus egész működése és szolgálata túlnő a zsidóság keretein. Mindenképpen ki kell zárunk azonban azt a feltevést — írja Karner Károly —, mely szerint e szakasz Jézus dávidi származása megkérdőjelezésének szándékával íródott volna (e véleményt támasztja alá egyébként, hogy a Mt-nál és Lk-nál található családfák is egyértelműen a dávidi származás mellett foglalnak állást).

Melyik a nagy parancsolat? Kicsoda a Krisztus? — a két kérdés szorosan összetartozik. Textusunk tanúságtétel arról, hogy csak a Jézusba vetett hit által tudjuk Istent és a felebarátot igazán szeretni, s arról, hogy Jézus éppen a szeretet tökéletes betöltése által bizonyult Krisztusnak s így egyedül érdemesnek arra, hogy a szeretet parancsolatát mindannyiunk szívére helyezze.

Smidéliusz András

Igehirdetést segítő gondolatok

Mitől függ keresztyén életünk? Erről tanít Jézus.

Kétrészes igénket egy hasonlattal kapcsolhatjuk össze: az ajtószármayt általában két sarokvas tartja, hogy az ajtó ajtóként működhessen. Keresztyén életünk két tartóvasa: Hinni Krisztusban — a mindenség Királyában és királysága alaptörvénye szerint szeretni Istent és a felebarátot. Luther szerint is ez a kettő az egész keresztyén tanítás gyújtópontja, „mert minden keresztyénnek tudnia kell, mi a törvény és kicsoda Jézus Krisztus...”

1. *„Hiszek az egy Úr Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, aki értünk emberekért és üdvösségünkért szállt a mennyből... fölment a mennybe, az Atya jobbjára ült...”*

„Mi a véleményetek a Krisztusról?” — előbb vagy utóbb mindenkinek válaszolnia kell erre a kérdésre, aki megismeri Krisztus nevét — szóval vagy további életfolytatásával.

Olvastam egy híres Jézus-kutatóról, aki életművét „Jézus-képek” címen adta ki. Milyen a zsidók, az afrikaiak, a katolikusok, történészek, keresztyén szocialisták, stb. Jézus-képe. A lektorálást végző komolyan hívő tanársegéd — a professzor kérésére, hogy nem maradt-e ki valamilyen fontos — szerényen megjegyezte: a professzor úr Jézus-képe. Ismerünk mi is sok Krisztus-képet a Bibliából, hallomásból, Krisztusról igazán vagy hamisan tanúskodó könyvekből. De milyen az én Krisztus-képem? Mit tartok, mit vallok én Krisztusról? Helyes-e, igaz-e „véleményem”?

Jézus érvelése igénkben a farizeusok felé számunkra távolinak tűnik. De a Dávid Fia-Ura megnevezés szá-

munkra mégis fontos üzenetet hordoz, — amint azt az exegézis is kifejti. Dávid a „nagy király”. Krisztus a mindenség Ura. Övé minden hatalom mennyen és földön. Jézus a Krisztus. Jézus Krisztus Isten Fia, Megváltó, — ahogyan a tanítványok és az ősgyülekezet tagjai is vallották. Trónja az Atya jobbján, onnan uralkodik. — Pál apostol is többször összefoglalja vallomását Krisztusról. „...test szerint Dávid utódaitól származott, a Szentlélek szerint pedig a halálból való feltámadásával Isten hatalmas Fiának bizonyult.” Rm 1,3–4; Fil 2,6–11; Kol 1,15–20.

Érdemes átolvasni a korunk számára megfogalmazott hitvallásokat! (Lelkipásztor 1982. 688kk) Például: Abból élünk, hogy Isten Jézus Krisztusban emberré lett. Úgy élt, mint mi, mégis egészen szoros kapcsolatban volt Istennel. Tőle tudjuk meg, hogyan viszonyulhat az ember társához. Megölték, eltemették, de tudjuk: Krisztus él... Vele új életet ajándékozott nekünk Isten...”

De a legmodernebbül megfogalmazott Jézus-kép sem ér semmit, ha a vallomás nem az enyém. Ha belőlem, szívemből nem szakad ki valamilyen formában az „én Uram, én Istenem” hitvallás. Amíg nem hittel éneklek a vallomást tevővel együtt: „Mért félne szívem, él az én Uram, Békesség Királya, benne nyugta van; ő a diadal-mam, pajzsom, életem...” — Megszívlelendő Barth K. tétele: „Az élő Krisztus mindenféle krisztológiánál több”. Érezni, hogy itt van velem, sőt bennem él; hogy milyen sokat, mindennél többet jelent nekem. Ezért beszélek vele és róla szüntelen. Az Élő éltet és éltetni fog örökké. Benne és általa van Istenem.

2. A levélbeli ige kapcsolja textusunk első részét a másodikhoz: „Az ő parancsolata pedig az, hogy higgyünk az ő Fiának, a Jézus Krisztusnak nevében és szeressük egymást...”, majd később: „azt a parancsolatot is kaptuk tőle, hogy aki szereti Istent, szeresse a testvérét is”. 1Jn 3,23; 4,21

Krisztus királyságának erős törvénye az igazság, a békesség, a szabadság, a szentség, de mindennek előtt a szeretet. Maga a Király szabta a törvényt. A szeretet-lénygű Teremtő pedig, amikor az embert a maga képére formálta, a szeretet-törvény megélésre is „képesítette”. Urunk gyakorolja is rajtunk szüntelenül, hogy érezzük annak édességét, melegét. Szívünkbe árasztja szeretetét — Rm 5,5 —, hogy azt befogadva, abból élve mi is szeretni tudjunk. Őt, aki előbb szeretett minket — Jn 3,16; 1Jn 4,19 — és a felebarátot, aki talán sohasem fog viszonyszeretni... ismét Luthert idézve: A Paradicsomban megvolt az a kincséd és úgy voltál teremtve, hogy Istent teljes szívedből szeretni tudd. Aztán elvesztetted. Most azonban ismét olyanná kell lenned, mert különben nem mehetsz be a mennyek országába.

Jézus Krisztus, aki páratlan módon töltötte be mind Isten, mind az ember irányában a szeretet törvényét, nem csupán példát hagyott ránk, hanem a vele való kapcsolatban az elveszített szeretet-képességet is visszakapjuk általa.

Mit jelent a gyakorlatban Isten „teljes szívvel-lélekkel” való szeretete? Valami olyat, amit az igazán szerető érez: egészen hozzá akarok tartozni. Őt keresem, találkozni, együtt lenni kívánok vele. Beszélni szeretek vele, hallgatni őt és válaszolni neki. V.ö. 2. és 3. parancsolat! (Rendkívül tanulságos minden évben a konfirmandusokkal a szeretet kettős parancsolata fényében végigvizsgálni a tízparancsolatot!) Amikor teljes lényemmel szeretem Istent, akkor kedvében igyekezek járni, igyekezek engedelmeskedni neki. Örömet kívánok szerezni neki. — Így szerette Atyját az Egyszülött Fiú is.

Isten iránti szeretetem legpregnansabban mégis felebarátom szeretetében nyilvánul meg. „...Aki nem szereti testvérét, akit lát, nem szeretheti Istent, akit nem lát.” 1Jn 4,20 Az Isten iránti szeretet magába foglalja tehát a felebarát szeretetét. Pontosabban azt, hogy szeretetből legyenek mindig felebarátja annak az embernek, akinek az adott pillanatban feltétlenül szüksége van rám; barátságos szavamra, odafigyelő fülemre, segítő kezemre áldozatomra... (Nem véletlen, hogy Lukács az irgalmas samáriai példázatával összefüggésben hozza a szeretet nagy parancsolatát.)

Szűkebb és tágabb körben egyaránt akkor tudjuk igazán szeretni embertársainkat, ha Isten szemével nézünk rájuk. Az Istentől kapott szeretettel, amely mindenkit átölel. — Ma is járnak közöttünk Assisi Ferencek és Schweitzer Albertek, úgy hívják őket, hogy Marika néni, Pali bácsi, akik meglátják a bajbajutottat; szerveződnék a felebarátért...

„Isten Krisztusa és Isten törvénye, ez a két hatalom az, amely minket megszentel. A törvény azt mondja: kell; Krisztus azt mondja: én vagyok. A törvény azt mondja: szeress; Krisztus azt mondja: szeretlek. A törvény azt mondja: ott a cél, indulj; Krisztus így szól: én vagyok az út, aki téged a célba juttat.” (A. Schlatter)

Bárdossy Tibor

Szentháromság ünnepe utáni

19. vasárnap

Mt 9,1–8 exegézise

Az exegézis első lépéseként érdemes egy pillantást vetnünk a másik két szinoptikus evangélium elbeszélésére. A vizsgálódás során kitűnik, hogy Máté tudósítása a legszükségesebb, bár követi Márk menetét, bizonyos részeket kihagy belőle. Lukács és Márk színesebben, szemléletesebben írja le a történetet, Máténál inkább a teológiai mondanivalóra esik hangsúly.

A gyógyítás mintegy okot szolgáltat Jézus ellenfeleinek arra, hogy éles kritikát mondjanak felette. Az evangéliumban első ízben bukkannak fel a farizeusok és írástudók, s botránkoznak meg Jézus cselekedetén.

A történetben nem a beteg hite áll az első helyen. A barátai vitték oda Jézushoz, az ő hitüket látva könyörült meg rajta.

Mások hite lenne a beteg gyógyulásának feltétele? Ha erre a kérdésre nem is felelhetünk kategorikus igennel, fontos felfigyelnünk a felebaráti szeretetnek erre a megnyilvánulására. Hajlandóak voltak odacipelni az embert a tömegben át; a márki tudósításban pedig a tetőn keresztül is leengedi őt, hogy meggyógyulhasson.

Máté erős hangsúlyt helyez Jézus hatalmának érzékeltesítésére. Ő az, aki nem csupán testi erőtlenséget képes orvosolni, halottakat tud életre kelteni; hanem Istentől hatalmat kapott arra, hogy bűnöket bocsásson meg.

A korabeli zsidóság gondolkodásában élesen élt a tudat: a betegséget az Isten valamilyen súlyos bűn büntetéseképpen bocsátja az emberre. Jézus is lát összefüggést a betegség, halál és az ember bűne között. Gyógyításai során ezért mindig utal a hit és a bűnbocsánat ajándékának jelentőségére. A betegnek először Istennel kell ren-

deznie a kapcsolatát, csak ezután lehet egészséges. Ezért van szüksége a bűnbocsánatra.

Jézust ellenfelei istenkáromlónak nevezik. Érthetetlen a számukra, hogy milyen joggal mondhatja egyik ember — hiszen számukra Jézus csupán egy ember volt — a másoknak: „megbocsáttattak a bűneid”. Márknál és Lukácsnál szerepel felháborodásuk indoklása is: „Ki bocsáthat meg bűnöket az egy Istenem kívül?” (Mk2,7; Lk5,21) Ebből a zsidó hitvallásból Máténál semmit sem találunk.

A történet csúcspontja Jézus hatalmát mutatja be. Első lépésként utal arra, hogy ő tudja, mi lakozik az emberben, ismeri ellenfelei gondolatait, még mielőtt kimondaná azokat. Szavával igazolja: „van hatalma az Emberfiának megbocsátani a bűnöket a földön”.

Grundmann szerint a gyógyítás mintegy igazolásképpen történik. Erre utal az egyedül Máténál található „mert” kötőszó. Ha a gyógyítás sikerül, komolyan kell venni bűnbocsátó szavát.

A tömeg reakciója már megszokott. Félelem fogta el őket — misterium tremendi. Megrettentek az Isten közelségét tapasztalva. Mégis az embernek adott hatalmat dicsőítik. Ez azt mutatja, hogy félreértették Jézus szavát. Nem ismerték fel benne a Messiást, aki közelhozta az Isten Országát, hanem még mindig csak az embert látták benne.

Holecska Anikó

Igehirdetést segítő gondolatok

Van hatalma!

1. Az ember lelke fölött

Az írástudók jobban örültek volna annak, ha Jézus egyszerűen csak meggyógyítja a bénát. Mert gyógyítani más is tud. Kezelgetni, segíteni, javítani a helyzetet, jelentős eredményt elérni súlyos benuulás esetén nem lehetetlen. Felegyenesíteni, jámi tanítani, csodát tenni szinte hétköznapi esemény. Ennek mindig volt és lesz is piaca, közönsége, vevőköre. A „sokaság” ezt szeretné látni. A „tömeg” erre vágyakozik. Olyan vezetőt, olyan irányítót, olyan szuggesztív személyiséget ismer el szívesen, aki tesz is valamit. Aki megoldja a szociális problémákat. Aki magánrendelésén meggyógyítja a gyógyíthatatlannak vélt mozgássérülteket. Az írástudóknak ezzel a Jézussal nem lett volna gondja. Ilyen „természetgyógyászok” akkor is akadtak, ma is akadnak bőven. Semmiféle veszélyt nem jelentenek, ha nem feszegetik túlságosan a megmerevedett vallásos kereteket.

De Jézus mást tesz, mást mond, mint ami várható vagy prognosztizálható. Gyökeresen felforgatja az eddigi elképzeléseket; a bűnbocsánat elnyerésének rendjéről, a kialakított istentiszteleti gyakorlatról. Az írástudók — talán egyedül — megértik Jézust, amikor felháborodnak. Mert Jézus belekaszál a zsidó főpapok jogaiba, az amnesztiahirdetés rendjébe.

Honnan veszi Jézus a bátorságot, hogy kimondja ezeket a szavakat? Kitől kapott felhatalmazást? Kitől kapott engedélyt? Milyen joggal avatkozik bele Isten dolgába a megbocsátás igéinek hirdetésével?

Jézus felborítja az addig érvényes vallásos gondolkodást. Újat hoz. Isten szeretetének jó hírét emberközé, egyszerűvé, elérhetővé teszi. Nem azért viszik hozzá a

bénát, hogy a bűneit bocsássa meg. Hanem mert hiszik, hogy meg tudja gyógyítani.

Ő többet tesz. Nagyobb ajándékot ad. Tudja hol kezdődik az ember gyógyulása. „Szakértő” az ember igazi betegségének: Isten-hiányának a kérdésében. Ez nem kerül el a figyelmét. Felismeri, foglalkozik vele és „meggyógyítja”. Nem egy béna embert lát, — azt mi látjuk, akik eszelősen félünk a betegségtől és az egészséget tartjuk a legfőbb kincsnek. Jézus számára ennek az embernek a betegsége nem a súlyos bénultsága, hanem halálos Isten-hiánya. Betegségét hordozva is élhet békeséggel és szeretettel, de a bűneivel küszködve, megterhelt lélekkel hiába él gyógyultan, testileg egészségesen.

Jézus valószínűleg akar segíteni az emberen. Nem csak tüneti kezelést ad. Igazi gyógyulást kínál, bűnbocsátó szaván keresztül is. Mert hatalma van arra, hogy az ember igazi emberségét helyre állítsa.

HATALMA VAN!

2. Az ember teste fölött

Jézus gyógyítással válaszol az írástudók rosszindulatára, hatalmának megkérdőjelezésére. Ez a jele annak, hogy Jézus nem a maga nevében hirdet bocsánatot. Mőgötte Isten áll, Isten cselekszik, Isten működik. Bűnököt bocsát meg és gyógyít, ha kell.

Ne feledkezzünk meg arról, hogy Jézus ezt az embert testileg is meggyógyította. Feledékenység és hitetlenség lenne, ha ezt nem vennénk komolyan. Neki van hatalma azt is kimondani: „Kelj fel, vedd az ágycat és menj haza!”

Smidélisz Gábor

Szentháromság ünnepe utáni

20. vasárnap

Mt 22,1–14 exegézise

A királyi menyegző azon példázatok sorába illeszkedik, amelyek az Istent semmibevevő, ugyanakkor magukat kiválasztottnak tartó emberekről szólnak. Isten országát nem az ígérető, de semmit se tevő testvére örökli (Mt 21,28–32), sem pedig a gonosz szőlőmunkásokhoz hasonlókat (Mt 21,33–44). Textusunk ezen szakaszok folytatásaként hangsúlyt fektet arra az ítéletre, amit Isten mond ki ellenfelei felett, és arra a tényre, hogy Izraellel (a „kiválasztottak”) szemben a kívülállók lesznek a „választottak”.

A példázat képanyaga magáért beszél: a mennyek országa itt maga Isten, a Király, aki Fiának, Jézusnak menyegzőjét, messiási lakomáját szervezi. Az elküldött szolgálók, mint hívogató vőfélyek a próféták, Keresztelő (v.ö. Jn 3,22–36), sőt maga Jézus. A pusztítás az utolsó idők végső elrendezésének képe, amelyre egy friss élmény, Jeruzsálem Kr.u. 70-ben történt lerombolása is hatást gyakorolt. A ruha annak a hálának és megváltozottságnak a jele, amit a lakomára való meghívás „provokál ki”.

A példázat (többek között) három dolgot árul el a Gazdáról:

1. Türelmesen vár övéire és küzd meggyőzésükért.

Ahogy a kis Sámuel is háromszor szólítja meg, úgy meghívottainak is három lehetőséget ad. Nem nyugszik bele a visszautasításukba és nem mond le rögtön róluk. Az első hívásra vállvonogatás a válasz: „nem akartak elmenni” (passzív ellenállás). Másodsorra már arcátlan

megvetés a felelet: a vendégek inkább apró-cseprő ügyeket intézik, és még csak ki sem mentik magukat, mint a lukácsi verzióban. („Földet vettem”, „ökröt vettem”, „megnősültem” — mentegetőznek Lk 14,18–20-ban). Harmadik hívásra pedig a betetőzés jön, a visszautasítás legdurvább formája: a szolgálók legyilkolása. (Nyilvánvaló az utalás a prófétagyilkosságokra, akár Jézus megfeszítésére is; valamint a párhuzam a gonosz szőlőmunkások példázatával.) Isten szomorúan állapítja meg: hiába tett meg mindent, meghívottai nem voltak méltók a lakomán való részvételhez.

2. Hívása egyetemesen szól mindenkihez

Ezeket követően viszont nem megsértődik Isten, vagy bezárja a „kapuit”, hanem még nyitottabbá lesz. Hívása immár mindenkihez szól. Úton-útfélen összeszedett, „csonka-bonka”, személyválogatás nélkül összetoborzott tömeggel telíti meg házát. Nem tesz különbséget ember és ember között, hanem a megvetetteket és a pogányokat is magához hívja. Ünnepi lakomája egyetemes lesz, és végtelen kegyelméről tanúskodik. Az evangélium megírásakor már erőteljes volt az a folyamat, hogy a gyülekezetekbe egyre több pogány eredetű ember tódul be. Ezek sokszor magukkal hozták a nem éppen keresztényi magatartásukat, laza erkölcsiségüket, hagyományait, a hirtelen megtérésük ellenére megmaradt bűnösségüket. De Isten rájuk is vonatkoztatja mértéketlen szeretetét, és nem törődik azzal, hogy konkoly is kerül a búza közé; hív „gonoszokat és jókat egyaránt”.

3. Nem tűr el sem ellenszegülést, sem arcátlan tiszteletlenséget

Ugyanakkor az előbbi éles megállapítást Máté a példázat egy önálló toldalékával igyekszik tompítani. Noha a lakoma ajtaja mindenki számára nyitott, mégis be van építve egy szűrő. Az újdonsült meghívottaknak le kell vonniuk a végkövetkeztetést: Isten lakomájára menyegzői ruha illik. Részükről a Gazda és az alkalom semmibevétele az, ha hétköznapi, eddigi ruhájukat nem cserélik fel tisztes öltözékre. (Persze nem drága díszruhákra!) Istennek jogos az elvárása, hogy szeretetéért tiszteletet kapjon viszont. Ahogy nem tűri el kiválasztottjai ellenszegülését, úgy azt sem, hogy vendégei a mennyek országa kapujáig ne változzanak át igazán odavalókká. S bár még az erről szándékosan vagy hanyagságból megfeledkezőknek is ad egy utolsó lehetőséget: szelíden és barátságosan számon kér és válaszra vár („Barátom, hogyan jöhettél be ide...?); de aki még ezek után sem képes felelni, vagy éppen sértődékenyen duzzog, annak a sorsa ugyanaz lesz, mint az első kiválasztottaké.

Gabnai Sándor

Igehirdetést segítő gondolatok

Ki méltó a mennyek országára?

Erre a kérdésre keresi a választ ez a példázat. Bemutatja az elhívottakat, akik hivatalosak a királyi menyegzőre. Nemtörődömségük felháborít minket. Csodáljuk a lakomát rendező királyt, aki tovább keresi azokat, akik méltók a meghívásra. Érezzük az alkalom komolyságát, hiszen nem mindegy, ki milyen felkészülten jelenik meg az ünneplők között. Jézus így készíti fel hallgatóit az Istennel való találkozásra az örökkévalóságban. Ki méltó tehát a mennyek országára? **Az, aki komolyan veszi a hívást.**

1. *Rajta vagyok a meghívottak listáján.* Ez a meggyőződés valójában a bennem élő *üdvbizonyosságot* jelenti.

Isten iránti szeretetem legpregnansabban mégis felebarátom szeretetében nyilvánul meg. „...Aki nem szereti testvérét, akit lát, nem szeretheti Istent, akit nem lát.” 1Jn 4,20 Az Isten iránti szeretet magába foglalja tehát a felebarát szeretetét. Pontosabban azt, hogy szeretetből legyenek mindig felebarátja annak az embernek, akinek az adott pillanatban feltétlenül szüksége van rám; barátságos szavamra, odafigyelő fülemre, segítő kezemre áldozatomra... (Nem véletlen, hogy Lukács az irgalmas samáriai példázatával összefüggésben hozza a szeretet nagy parancsolatát.)

Szűkebb és tágabb körben egyaránt akkor tudjuk igazán szeretni embertársainkat, ha Isten szemével nézünk rájuk. Az Istentől kapott szeretettel, amely mindenkit átölel. — Ma is járnak közöttünk Assisi Ferencek és Schweitzer Albertek, úgy hívják őket, hogy Marika néni, Pali bácsi, akik meglátják a bajbajutottat; szerveződnek a felebarátért...

„Isten Krisztusa és Isten törvénye, ez a két hatalom az, amely minket megszentel. A törvény azt mondja: kell; Krisztus azt mondja: én vagyok. A törvény azt mondja: szeress; Krisztus azt mondja: szeretlek. A törvény azt mondja: ott a cél, indulj; Krisztus így szól: én vagyok az út, aki téged a célba juttat.” (A. Schlatter)

Bárdossy Tibor

Szentháromság ünnepe utáni

19. vasárnap

Mt 9,1–8 exegézise

Az exegézis első lépéseként érdemes egy pillantást vetnünk a másik két szinoptikus evangélium elbeszéléseire. A vizsgálódás során kitűnik, hogy Máté tudósítása a legszokárabb, bár követi Márk menetét, bizonyos részeket kihagy belőle. Lukács és Márk színesebben, szemléletesebben írja le a történetet, Máténál inkább a teológiai mondanivalóra esik hangsúly.

A gyógyítás mintegy okot szolgáltat Jézus ellenfeleinek arra, hogy éles kritikát mondjanak felette. Az evangéliumban első ízben bukannak fel a farizeusok és írástudók, s botránkoznak meg Jézus cselekedetén.

A történetben nem a beteg hite áll az első helyen. A barátai vitték oda Jézushoz, az ő hitüket látva könyörült meg rajta.

Mások hite lenne a beteg gyógyulásának feltétele? Ha erre a kérdésre nem is felelhetünk kategorikus igennel, fontos felfigyelnünk a felebaráti szeretetnek erre a megnyilvánulására. Hajlandóak voltak odacipelni az embert a tömegben át; a márki tudósításban pedig a tetőn keresztül is leengedi őt, hogy meggyógyulhasson.

Máté erős hangsúlyt helyez Jézus hatalmának érzékeltesítésére. Ő az, aki nem csupán testi erőtlenséget képes orvosolni, halottakat tud életre kelteni; hanem Istentől hatalmat kapott arra, hogy bűnöket bocsásson meg.

A korabeli zsidóság gondolkodásában élesen élt a tudat: a betegséget az Isten valamilyen súlyos bűn büntetéseként bocsátja az emberre. Jézus is lát összefüggést a betegség, halál és az ember bűne között. Gyógyításai során ezért mindig utal a hit és a bűnbocsánat ajándékának jelentőségére. A betegnek először Istennel kell ren-

deznie a kapcsolatát, csak ezután lehet egészséges. Ezért van szüksége a bűnbocsánatra.

Jézust ellenfelei istenkáromlónak nevezik. Érthetetlen a számukra, hogy milyen jogon mondhatja egyik ember — hiszen számukra Jézus csupán egy ember volt — a másoknak: „megbocsáttattak a bűneid”. Márknál és Lukácsnál szerepel felháborodásuk indoklása is: „Ki bocsáthat meg bűnöket az egy Istenem kívül?” (Mk2,7; Lk5,21) Ebből a zsidó hitvallásból Máténál semmit sem találunk.

A történet csúcspontja Jézus hatalmát mutatja be. Első lépésként utal arra, hogy ő tudja, mi lakozik az emberben, ismeri ellenfelei gondolatait, még mielőtt kimondaná azokat. Szavával igazolja: „van hatalma az Emberfiának megbocsátani a bűnöket a földön”.

Grundmann szerint a gyógyítás mintegy igazolásképpen történik. Erre utal az egyedül Máténál található „mert” kötőszó. Ha a gyógyítás sikerül, komolyan kell venni bűnbocsátó szavát.

A tömeg reakciója már megszokott. Félelem fogta el őket — misterium tremendi. Megrettentek az Isten közelségét tapasztalva. Mégis az embernek adott hatalmat dicsőítik. Ez azt mutatja, hogy félreértették Jézus szavát. Nem ismerték fel benne a Messiást, aki közelhozta az Isten Országát, hanem még mindig csak az embert látták benne.

Holeczka Anikó

Igehirdetést segítő gondolatok

Van hatalma!

1. Az ember lelke fölött

Az írástudók jobban örültek volna annak, ha Jézus egyszerűen csak meggyógyítja a bénát. Mert gyógyítani más is tud. Kezelgetni, segíteni, javítani a helyzetet, jelentős eredményt elérni súlyos bénultság esetén nem lehetetlen. Felegyenesíteni, jární tanítani, csodát tenni szinte hétköznapi esemény. Ennek mindig volt és lesz is piaca, közönsége, vevőköre. A „sokaság” ezt szeretné látni. A „tömeg” erre vágyakozik. Olyan vezetőt, olyan irányítót, olyan szuggesztív személyiséget ismer el szívesen, aki tesz is valamit. Aki megoldja a szociális problémákat. Aki magánrendelésén meggyógyítja a gyógyíthatatlannak vélt mozgássérülteket. Az írástudóknak ezzel a Jézussal nem lett volna gondja. Ilyen „természetgyógyászok” akkor is akadtak, ma is akadnak bőven. Semmiféle veszélyt nem jelentenek, ha nem feszegetik túlságosan a megmerevedett vallásos kereteket.

De Jézus mást tesz, mást mond, mint ami várható vagy prognosztizálható. Gyökérensen felforgatja az eddigi elképzeléseket; a bűnbocsánat elnyerésének rendjéről, a kialakított istentiszteleti gyakorlatról. Az írástudók — talán egyedül — megértik Jézust, amikor felháborodnak. Mert Jézus belekaszál a zsidó főpapok jogaiba, az amnesztiahirdetés rendjébe.

Honnan veszi Jézus a bátorságot, hogy kimondja ezeket a szavakat? Kitől kapott felhatalmazást? Kitől kapott engedélyt? Milyen jogon avatkozik bele Isten dolgába a megbocsátás ígéinek hirdetésével?

Jézus felborítja az addig érvényes vallásos gondolkodást. Újat hoz. Isten szeretetének jó hírét emberközelié, egyszerűvé, elérhetővé teszi. Nem azért viszik hozzá a

bénát, hogy a bűneit bocsássa meg. Hanem mert hiszik, hogy meg tudja gyógyítani.

Ő többet tesz. Nagyobb ajándékot ad. Tudja hol kezdődik az ember gyógyulása. „Szakértő” az ember igazi betegségének: Isten-hiányának a kérdésében. Ez nem kerül el a figyelmét. Felismeri, foglalkozik vele és „meggyógyítja”. Nem egy béna embert lát, — azt mi látjuk, akik eszelősen félünk a betegségtől és az egészséget tartjuk a legfőbb kincsnek. Jézus számára ennek az embernek a betegsége nem a súlyos bénultsága, hanem halálos Isten-hiánya. Betegségét hordozva is élhet békeséggel és szeretettel, de a bűneivel küszködve, megterhelt lélekkel hiába él gyógyultan, testileg egészségesen.

Jézus valószínűleg akar segíteni az emberen. Nem csak tüneti kezelést ad. Igazi gyógyulást kínál, bűnbocsátó szaván keresztül is. Mert hatalmas van arra, hogy az ember igazi emberségét helyre állítsa.

HATALMA VAN!

2. Az ember teste fölött

Jézus gyógyítással válaszol az írástudók rosszindulatára, hatalmának megkérdőjelezésére. Ez a jele annak, hogy Jézus nem a maga nevében hirdeti bocsánatot. Mőgötte Isten áll, Isten cselekszik, Isten működik. Bűnököt bocsát meg és gyógyít, ha kell.

Ne feledkezzünk meg arról, hogy Jézus ezt az embert testileg is meggyógyította. Feledékenység és hitetlenség lenne, ha ezt nem vennénk komolyan. Neki van hatalma azt is kimondani: „Kelj fel, vedd az ágycat és menj haza!”

Smidélus Gábor

Szentháromság ünnepe utáni

20. vasárnap

Mt 22,1–14 exegézise

A királyi menyegző azon példázatok sorába illeszkedik, amelyek az Istent semmibevevő, ugyanakkor magukat kiválasztottnak tartó emberekről szólnak. Isten országát nem az ígérető, de semmit se tevő testvére örökli (Mt 21,28–32), sem pedig a gonosz szőlőmunkásokhoz hasonló (Mt 21,33–44). Textusunk ezen szakaszok folytatásaként hangsúlyt fektet arra az ítéletre, amit Isten mond ki ellenfelei felett, és arra a tényre, hogy Izraellel (a „kiválasztottak”) szemben a kívülállók lesznek a „választottak”.

A példázat képanyaga magáért beszél: a mennyek országa itt maga Isten, a Király, aki Fiának, Jézusnak menyegzőjét, messiási lakomáját szervezi. Az elküldött szolgák, mint hívogató vőfélyek a próféták, Keresztelő (v.ö. Jn 3,22–36), sőt maga Jézus. A pusztítás az utolsó idők végső elrendezésének képe, amelyre egy friss élmény, Jeruzsálem Kr.u. 70-ben történt lerombolása is hatást gyakorolt. A ruha annak a hálának és megváltozottságnak a jele, amit a lakomára való meghívás „provokál ki”.

A példázat (többek között) három dolgot árul el a Gazdáról:

1. Türelmesen vár övéire és küzd meggyőzésükért.

Ahogy a kis Sámuel is háromszor szólítja meg, úgy meghívottaink is három lehetőséget ad. Nem nyugszik bele a visszautasításukba és nem mond le rögtön róluk. Az első hívásra vállvonogatás a válasz: „nem akartak elmenni” (passzív ellenállás). Másodszorra már arcátlan

megvetés a felelet: a vendégek inkább apró-cseprő ügyeiket intézik, és még csak ki sem mentik magukat, mint a lukácsi verzióban. („Földet vettem”, „ökröt vettem”, „megnősültem” — mentegetőznek Lk 14,18–20-ban). Harmadik hívásra pedig a betetőzés jön, a visszautasítás legdurvább formája: a szolgák legyilkolása. (Nyilvánvaló az utalás a prófétagyilkosságokra, akár Jézus megfeszítésére is; valamint a párhuzam a gonosz szőlőmunkások példázatával.) Isten szomorúan állapítja meg: hiába tett meg mindent, meghívottai nem voltak méltók a lakomán való részvételhez.

2. Hívása egyetemesen szól mindenkire

Ezeket követően viszont nem megsértődik Isten, vagy bezárja a „kapuit”, hanem még nyitottabbá lesz. Hívása immár mindenkire szól. Úton-útfélen összeszedett, „csonka-bonka”, személyválogatás nélkül összetoborzott tömeggel telíti meg házát. Nem tesz különbséget ember és ember között, hanem a megvetetteket és a pogányokat is magához hívja. Ünnepi lakomája egyetemes lesz, és végtelen kegyelméről tanúskodik. Az evangélium megírásakor már erőteljes volt az a folyamat, hogy a gyülekezetekbe egyre több pogány eredetű ember tódul be. Ezek sokszor magukkal hozták a nem éppen keresztényi magatartásukat, laza erkölcsiségüket, hagyományukat, a hirtelen megtérésük ellenére megmaradt bűnösségüket. De Isten rájuk is vonatkoztatja mértéketlen szeretetét, és nem törődik azzal, hogy konkoly is kerül a búza közé; hív „gonoszokat és jókat egyaránt”.

3. Nem tűr el sem ellenszegülést, sem arcátlan tiszteletlenséget

Ugyanakkor az előbbi éles megállapítást Máté a példázat egy önálló toldalékával igyekszik tompítani. Noha a lakoma ajtaja mindenki számára nyitott, mégis be van építve egy szűrő. Az újdonsült meghívottaknak le kell vonniuk a végkövetkeztetést: Isten lakomájára menegzői ruha illik. Részükről a Gazda és az alkalom semmibevevétele az, ha hétköznapi, eddigi ruhájukat nem cserélik fel tisztes öltözékre. (Persze nem drága díszruhákra!) Istennek jogos az elvárása, hogy szeretetéért tiszteletet kapjon viszont. Ahogy nem tűri el kiválasztottjai ellenszegülését, úgy azt sem, hogy vendégei a mennyek országa kapujáig ne változzanak át igazán odavalókká. S bár még az erről szándékosan vagy hanyagságból megfeledkezőknek is ad egy utolsó lehetőséget: szelíden és barátságosan számon kér és válaszra vár („Barátom, hogyan jöhettél be ide...?); de aki még ezek után sem képes felelni, vagy éppen sértődékenyen duzzog, annak a sorsa ugyanaz lesz, mint az első kiválasztottaké.

Gabnai Sándor

Igehirdetést segítő gondolatok

Ki méltó a mennyek országára?

Erre a kérdésre keresi a választ ez a példázat. Bemutatja az elhívottakat, akik hivatalosak a királyi menyegzőre. Nemtörődömségük felháborít minket. Csodáljuk a lakomát rendező királyt, aki tovább keresi azokat, akik méltók a meghívásra. Érezzük az alkalom komolyságát, hiszen nem mindegy, ki milyen felkészülten jelenik meg az ünneplők között. Jézus így készíti fel hallgatóit az Istennel való találkozásra az örökkévalóságban. Ki méltó tehát a mennyek országára? **Az, aki komolyan veszi a hívást.**

1. *Rajta vagyok a meghívottak listáján.* Ez a meggyőződés valójában a bennem élő *üdvbizonyosságot* jelenti.

Biztos lehetek abban, hogy tagja leszek az örvendezők seregének. Isten ígéreteiben bízhatok. Tudatosan készülhetek az előre jelzett eseményre, hiszen én is résztvevője leszek a nagy lakomának. Erre utalnak azok az ígérek, amelyek az egyházi gyakorlat különböző eseményeihez fűződnek: keresztesítés, konfirmáció, úrvacsoravétel, imádság, áldás stb. Az ígehirdetés feladata az, hogy tanúskodjunk Isten mindenkit üdvözíteni akaró szándékáról. Ezért a prédikáció középpontjában mindig a Feltámadott áll, aki révén szabad utat kaptunk Isten országába. A példázat azonban arra mutat rá, hogy mindez nem elegendő az üdvösséghez. („Isten hívásának feltétlen elsőbbsége van ugyan, de ez nem szünteti meg annak a követelménynek az érvényét, hogy Isten akaratának megtartása, engedelmesség nélkül senki sem mehet be királyságába.” — Karner) Isten személyre szólóan teszi fel a kérdést mindenkinek: ott akarsz-e lenni a királyi menyegzőn?

2. *Isten meghív a királyi menyegzőre.* Ígérek hangzanak el az Ószövetségben és az Újszövetségben. Isten felkészít arra az időre, amikor majd odaléphetek az ünnepi asztalhoz. Újra meg újra prófétákat küld, hogy akaratát tolmácsolják a népnek — de nem fogadják be őket. Majd Keresztelő Jánost állítja eléjük, hogy odafordítsa tekintetüket Isten közeledő Bíránya felé — de kevesen vannak, akik komolyan veszik a megtérésre intő szót. Jézus maga is elszünetelt az övéitől a közömbösséget és a visszautasítást — pedig a hívás mindig egyértelmű. Mit sem ér az a meggyőződés, hogy Isten népéhez tartozom, ha a megszólítotttság pillanatában nem tudok dönteni mellette!

Aki tudja, hogy családjában lakodalom lesz, amelyre minden bizonnyal őt is meghívják, már jó előre elkezd tervezgetni: mit vegyen fel, mit vigyen ajándékba. Testileg-lelkileg felkészül az ünnepre. Ezért, amikor megérkezik az esküvői meghívó, nem kapkod fűhöz-fához. Nyugodtan indulhat a lakodalmas házhoz, mert időben elrendezett mindent.

Keresztyén életünk gyakorlata ilyen folyamatos készülődés Isten országába. S időközben meghalljuk a nekünk szóló konkrét hívást. Jaj annak, aki ezt elengedi a füle mellett!

3. *Isten hívása mindenkinek szól.* A példázat szerint a hivatalosak különböző módon reagálnak a meghívásra: nem törődnek vele (passzív ellenállás), bántalmazzák, megölik a szolgálakat (aktív ellenállás). Utalhatunk itt az ószövetségi próféták, Keresztelő János és Jézus sorsára, Jeruzsálem pusztulására (i.sz. 70). Ha viszont napjaink vallásosságára gondolunk, bőven találunk példákat a visszautasításra saját környezetünkben is. Így kap értelmet a király cselekedete, amikor más emberekkel tölti meg a lakodalmas házat. Izráel visszautasította az evangéliumot = megkapták a pogányok. A történelmi egyházak nem tudják megszólítani a felnövekvő nemzedékeket = lehetőséget kapnak az új keletű kisközösségek. Engedjük-e, hogy Isten másokat hívjon a királyi menyegzőre, vagy mi is igent mondunk hívására?

4. *Méltóképpen kell megjelenem az ünnepen.* Az ol-tári lekción a keresztyén életfolytatás alapvető magatartásformájára tanít. Az a bizonyosság ugyanis, hogy a királyi menyegzőre hivatalos vagyok, nemcsak kiváltságot jelent, hanem életfogytig tartó feladatot is. Kegyes élettemmel, mennyei Atyámhoz való hűséggel készülök a vele való találkozáshoz. „Ez nem jelent egyebet, mint egy olyan életet, amely méltó Isten új népéhez.” (France) Ez az a menyegzői ruha, amit viselnem kell! Nem valamilyen

különleges öltözet ez, hanem egyszerű, de tiszta ruha, amely méltó az ünnephez.

Ilyen körülmények között várhatom méltóképpen Isten országának eljövételét. Nem érhet váratlanul a hívás, mert minden napomat azzal az örömteli reménységgel kezdem, hogy egyszer majd meghallom mennyei Atyám hangját: „Jöjjetek, mert már minden készen van!”

Ajánlott énekek: 460, 324

Felhasznált irodalom

R. T. France: Matthew (Tyndale New Testament Commentaries — Leicester, 1985)

Karner Károly: Máté evangéliuma (A Keresztyén Igazság Könyvtára — Sopron, 1935)

Vető István

Szentháromság ünnepe utáni

21. vasárnap

Jn 4,46b–54 exegézise

A királyi tisztviselő fiának meggyógyítása közeli rokonságot mutat a szinoptikusoknál, Máté és Lukács evangéliumában (Mt 8,5–13, Lk 7,1–10) található kapernaumi századosról szóló elbeszéléssel. Ezért a kutatók többségének az a véleménye, hogy azonos eseményről van szó. Textusunk tehát azon kevés jánosi szakasz közé tartozik, amely megtalálható más evangéliumban is. Ha tüzetesen összehasonlítjuk a három történetet, azt találjuk, hogy János sok lényeges ponton különbözik a többitől. Nála nem pogány emberről van szó, nem is katonáról. A bazilikosz szó királyi szolgálatban levő férfit jelent. Valószínű Heródes Antipás tisztviselője lehetett. A kérelmező fia beteg és nem a szolgálja. Az apa ragaszkodik Jézus segítségéhez és nem beszél le őt az útról. Hiányzik a csodálkozás az apa hite fölött.

A textus mondanivalója azonban azonos a szinoptikusokéval: az apa hite a döntő. Ez az állhatatos hit nem retten meg Jézus látszólagos visszautasításától, hanem biztos a meghallgatásban. Tudja, élet-halál kérdése fia számára Jézus segítése. Ő nem csodát, messiási jelet kér, többet ennél: a fia életét. Jézushoz fordul, tudja, sorsa az ő kezében van. „Nem látványos csodára vágyik, hanem a legegészebb — más szóval egzisztenciális — aggodalom és kín vezet Jézushoz és nyitja meg arra, hogy higgyen és bizzon. A tömeggel szemben, amely csak csodalátás alapján hajlandó hinni, a kafarnaumi tisztviselő nem a „látásra”, hanem Krisztus szavára (hitt az ember a szónak, amit Jézus mondott: 51, v.) alapítja hitét.” (Farkasfalvy Dénes: Testté vált szó 1. rész 146 o. Prugg Verlag, 1986.)

Magassy Sándor szerint a hit próbálja ez a gyógyítás. Ő a kánaáni asszony történetével állítja párhuzamba (Mk 7,24–30). Jézus elutasító szavai nem oltják ki az apa hitét, kitarthatóságának meglesz az eredménye. (M. S. Óegyházi perikópák II. kötet Szth. ü. u. 21. vas.) Ha ezt a vonását a történetnek én nem is érzem annyira erőteljesnek, hogy eköré lehessen felépíteni az egész prédikációt, mégis eszembe juttatja Ábrahámot. Ahogyan Ábrahám nem kezdett el okoskodni, kérdezősködni elhívásakor, hanem engedelmeskedett és elindult, Isten iránti hite a cselekedetben nyilvánult meg (1Móz 12,4) úgy tesz a

tisztviselő is. Bár a távolból nem látja fia gyógyulását, mégis hisz a szónak, engedelmessé válik: „Menj el, a te fiad él”. 50. v. Tüstént útra kel és megtapasztalja a beteljesedést.

Nem kételkedés az apa részéről a gyógyulás órájának megtudakolása, hanem annak demonstrálása a házanépe felé, hogy milyen nagy az Isten. Biztosra vehető, hogy nagy hatással volt családjára az a tény, Jézus szava életet adó szó, amire lehet életüket építeni. Így lehetett ez az esemény sokak számára a hit kezdete.

Amikor erről az ígéről prédikálunk, akkor éppen hogy mögöttünk van a Reformáció ünnepe. Ez a sokak számára teljesen feledésbe merült alkalom az Isten ígéjének hitet adó, új életet teremtő erejét tárja elénk. A november elseje pedig a tömegek halotti emlékünnepe. Textusunk visszautal a reformáció által felfedezett kincsre és egyben vigasztalást is adhat a gyászukban az élet Urához forduló, Istent kereső embertársainknak.

Gerőfi Gyuláné

Igehirdetést segítő gondolatok

Meditáció

a) Vége a verbális kommunikációnak. Leszoktunk a beszélgetésekről, Illyés Gyula könyvét „Négy-öt magyar összehajol” talán újra kellene fogalmazni, négy-öt magyar már nem hajol össze, és ezt más senki nem fájlalja.

Hitelét veszítette a szó? Ma már kevés a szó! A képernyő abszolút uralomra jutott a hangszóróval szemben. Az alaphíradásokat képek közvetítik, hang és kép együtt hiteles! Az emberek televíziót néznek...

De mintha mi magunk is a szót nem tartanánk elégnek. Szemléltető eszközök bűvkörében élünk: dia-, írásvetítő, videó.

A szavunkat valószínűleg eljátszottuk! Hogy hol és mikor? — ennek felelősen utána kellene gondolni, nézni.

Azt is tudnunk kell, hogy ma már az emberek nem tekintélytisztelek. Pap, tanár, orvos, tanító — tekintélyét nem nyeri el a diplomával. Gyülekezeti tagjaink lehet, hogy nem vitatkoznak velünk, hanem egyszerűen ott hagynak. Ma már nem hiszek olyan gyülekezet létében, akiket „ki se lehetne prédikálni a templomainkból”. Bizony ki lehet! Ezért nagyon vigyázzunk szavunkra, ne hogy bárkit is megbotránkoztassunk!

b) Mindezek ismeretében mégis csak azt kell mondani, hogy a legemberibb megnyilvánulás a szó. Szava csak az embernek van. Talán az egyház az utolsó helyek egyike, ahol még beszélnek hozzám, és nem tesztek töltnék velem, vagy képernyő elé ültetnek. Ha jól élünk vele, embereket megmenthetünk a szóval. Lehet, hogy már csak a bibliaórán van alkalom beszélni. A „főnök” diktafonba mondja a levelét, esetleg majd képernyőn küldi tovább az elintézendőket és én ugyanígy küldöm a munkám telefaxon vissza...

c) Reformáció ünnepe után, a temetők némaságában (halottak napja) álljon előttünk az az ember, „aki hitt a szónak”! (50. v.) és elindul nyugodtan haza.

Az igehirdetésnek nem is lehet más célja mint az, hogy hihető szót hirdetve emberek megnyugodva induljanak haza. Itt én Jézus „Ígéjére”, ígéretére tenném a hangsúlyt és nem az ember hitére. Jézus szava hihető, még akkor is, ha sokan nem hittek neki, vagy ma sem hisznek.

Jézus sok jelet és csodát tett, mégis sokan nem hittek neki. Nekünk már csak a „szava” adatott, a Szentírás,

ezért ezt nagyon komolyan kell venni és tanulmányozni. Megállni ott, ahol a Szentírás nem ad felvilágosítást. A Biblia nem „kisokos”, hanem az élet könyve, az üdvösség könyve. Ami az élethez, az üdvösséghez kell, a hitem szerint benne van.

d) Fontos az oltári ígére is odafigyelni, amely a hit fegyverzetébe öltözteti az olvasót. Fel akar öltöztetni! Talán „novemberben” még nem késő felkészülni a hidegebb napokra, mert inséges időket élünk, ahol megvonják tőlünk az Igét és helyette „felvizezett szociológiát adnak” — ahogy ezt Heinrich Böll „Levél egy katolikus ifjúhoz” című írásában mondja.

e) Nagyon fontosnak tartom, hogy Jézus cselekvésére kerüljön a hangsúly. Nagy a kísértés, hogy a hitet olyan eszközként értelmezzük, amivel a megközelíthetetlen, a hajlíthatatlan Istent meg lehet közelíteni, esetleg le is lehet győzni, holott Isten szeretete győzheti meg az ember szívét, ami kemény és gonosz szív — és hitet teremt. Az üres sír és Jézus megjelenése teremt a húsvéti hitet, teszi képessé a tanítványokat arra, hogy a hihetetlenről hittel beszéljenek.

II. Az igehirdetés felé

a) Isten szaváról lehetne szólni, amely hihető szó, érthető szó és élhető szó:

- hitt az ember a szónak, nem várt jelekre
- a főember megérti Jézus szavát
- élet fakad Jézus szava nyomán (gyógyulás)

b) érdeemes lenne esetleg az oltári ígéből kiindulni, „felöltözve a hideg napokra” címen. Ennek alapján lehetne beszélni az igehirdetésről, mint

- amiből élet támad (Reformáció életújító ténye)
- amely a megértés szava
- amely megvéd az élet küzdelmei között.

Kertész Géza

Reformáció ünnepe

Mt 5,1–10 exegézise

Jézusnak minden tette, cselekedete, születése, élete, halála, összes tanítása mélyen szimbolikus értelmű. Ilyen a Hegyi Beszéd is. A magasrendű szellem magasabb levegőjét a teremtett világban a hegyek szimbolizálják. A hegy a végső transzcendencia felé törekvő, Istent kereső megtisztult szellem jelképe. A Mennyei Atyától származó, kinyilatkoztatásszerű tanítás nem is származhatott volna máshonnan, mint a hegyről (lásd Mózes, Illés).

„Boldogok a **lelki szegények...**” A legtöbb kérdést felvető és a legtöbbször félreértelmezett mondat — egyben a Hegyi Beszéd legelső, leghangsúlyosabb, és az emberi értelmet is meghaladó mélységeket felölelő gondolata. Döntő jelentősége van a „lelki” jelzőnek. Ez egyszerre jelöli az érzeteket, érzelmeket és gondolatokat. Ilyen értelemben a lelki gazdagság nem más, mint mindaz, amiért az ember földi léte során boldogságot és örömet érez, amit értékesnek vél, fontosnak tart, ami kitölti tudatát: saját érzései és gondolatai a világról, tehetsége, intellektusa, egyéni akarata, hatalomvágya és önös céljai. Mindaz, ami biztosítja jó közérzetünket és elősegíti a gyarló emberi szempontból sikeres(nek vélt)

életet. Magasabb nézőpontból mindezzel az a probléma, hogy ez olyan földi jellegű — igazából egocentrikus — lelki gazdagság, amely elzárja az utat a mindannyiunkat szüntelenül szólító valódi gazdagság — az Isten transzcendenciájának megtapasztalása elől. Jézus egyértelműen rámutat arra, hogy az igazi boldogsághoz azok állnak a legközelebb, akikre mi — hamis értékrendünk miatt — nem is gondolunk.

„...**akik sírnak...**” Akik vállalják a szenvedést, tisztán látják helyzetük nyomorultságát, mégsem láznak a rájuk nehezdedő terhek ellen, hanem, ha meggörnyedve is, de végigviszik keresztjüket a jézusi úton és beteljesítik az Isten akaratát.

„...**a szelídek...**” Akikről azt hinnénk, hogy a leghamarabb tapossák el őket a létharcban, de látszólagos gyengeségük a leghatalmasabb erőt takarja, mert ők az alázatosak, akik odatartják a másik arcukat is, akik befojadják a gonoszt, de magukban át is minősítik.

„...**az igazságra szomjúhozók...**” Akik bármit képesek feláldozni a legvégső, Isteni igazságért — még saját életüket is.

„...**az irgalmasok...**” Akik megbocsátanak az ellenük vétkezőknek és nem ítélik meg, mert a másik emberben is képesek meglátni önmagukat.

„...**a tiszta szívek...**” Ők azok — az igazi „lelki szegények” — akik megtisztították szívüket a lelki gazdagság hamis tartalmaitól, hogy lelkük végleg elcsendesedett és elsimult víztükrében megpillanthassák az Istent.

És a „**békét teremtek**”, akik így már képesek arra, hogy végigjárják és megélik a teremtett világ ellentéteit és szélsőségeit, hogy ezáltal rátérhessenek a hiteles keresztény élet „arany középútjára”, és az Isten fényével világítsák be az ember Jézus által megmutatott Újtát, Igazságát és Életét.

Nánai László

Igehirdetést segítő gondolatok

1. Amikor Jézus „meglátta a sokaságot, felment a hegyre,... odamentek hozzá tanítványai”. Mindenkit magához várt, de csak tanítványai éltek az alkalommal. Tanítvány az, aki kiválik a sokaságból és odamegy Jézushoz. Ő erre senkit sem kényszerít, de senkit sem küld el. Mindenkinek lehetőséget ad arra, hogy a közelébe kerüljön. Reformáció ünnepén gondoljunk erre is!

2. Az első és az utolsó boldogmondáshoz ugyanaz az ígéret kapcsolódik: „...övék a mennyek országa”. Ez foglalja keretbe a többi boldogmondást is. Isten országában, tehát Isten uralma alatt lesz valósággá valamennyi ígéret. Boldogságunk alapja nem a mi cselekedetünk, nem az, hogy mire vagyunk képesek, hanem, hogy Jézusért és Jézus által kicsoda számunkra Isten. Kegyelem minden, amit megkaphatok és amivé lehetek.

3. A „boldogság” tehát nem kiérdemelt jutalom, hanem Isten irgalmasságának ajándéka. Olyasmi lesz a miénk, amelyre helyzetünk alapján gondolni sem merünk. Csak Jézusnál kapunk lehetőséget arra, hogy megforduljon és új irányt vegyen életünk. Nála a szegénység gazdagsággá, a kevés mérhetetlenül sokká, a gyengeség erővé, a hiány bővülkődéssé, a halál életté változik.

4. Az igehirdetésben lehetetlen valamennyi boldogmondásról szólnunk. Két megoldást ajánlok. Az első az, hogy általában beszélünk a „tanítványság boldogságáról”. A második pedig, hogy egyet kiemelünk, (az exegézisre figyelve az elsőt), a többit pedig vele hozzuk kap-

csolatba. Így két vázlat-tervezetet próbálok megfogalmazni.

I. Téma: Boldogok a tanítványok, akik felmennek Jézushoz a hegyre!

A. Hegyen az ember mindig kicsi. Hegyen az ember messzire ellát. Jézus most minket magához hív a hegyre, hogy mellette kicsivé legyünk, és mellőle messzire lássunk.

B. 1. Kicsiségünk életünk sok negatívuma. Mindaz, amire alapigénk emlékeztet. Lélemben való szegénységünk, sírásaink, kiszolgáltatottságunk. De az is, hogy szelídségünk, irgalmasságunk, szívünk tisztasága megkérdőjelezhető.

2. Azt azonban láthatjuk, hogy mindaz, ami belőlünk hiányzik, megvan Jézusban. Ő Isten létére a kereszt gyálázatáig szegényedett le. Könnyezett Isten népe és a szent város keményszívűsége miatt, de akkor is, amikor barátja sírbarlangja előtt állt. Ő volt az Igazság, mégis gonosztevők között halt meg. Tiszta szívének szeretete embereket tisztított meg és irgalmassága sokaknak adott új életlehetőséget. Szelídségével békességet teremtett olyan helyzetekben, amelyekben emberi indulatok szabadultak el.

Kész megosztani velünk mindent, ami az övé. Ezért hív magához és szól hozzánk. Amint kicsivé válunk mellette, országának és gazdagságának eszközeivé formál. Áldássá tesz minket, akik önmagunkban semmit sem érünk.

3. Lássuk meg, hogy Reformáció ünnepének üzenete nem üres jelszavak visszhangoztatása. Egyedül a hit, egyedül a kegyelem, egyedül Jézus: reménységünk és ígéretes távlatunk. Jézus által és Jézus mellett lehetőségünk nyílik arra, hogy szegénységünk gazdagsággá, mozdulatlanságunk szolgálattá, halálunk életté és kárhozzatunk üdvösséggé legyen.

C. Ezért boldogok azok, akik tanítványként felmennek Jézushoz a hegyre.

II. Téma: Hitünk által gazdag szegények vagyunk.

A. Reformáció ünnepének üzenete nagyon nem tetszik ó-emberünknek. Ez természetes valami. Ó-emberünk ugyanis fontos, nélkülözhetetlen akar lenni. Ezért idegenkedik Jézustól, a kegyelemtől, Isten irgalmasságától. Ezzel vesztünket okozhatja. Kárhozzatra szegényíthet meg.

B.1. Jézus a Hegyi Beszéd első boldogmondásával azt adja tudunkra, hogy nem szerez életet, nem üdvözít semmi, amihez önmagunkban van erőnk, amit saját képességeinkkel meg tudunk valósítani.

2. Kik szegények „lelki értelemben”? Lásd az exegézis „Boldogok a lelki szegények” kezdetű bekezdését!

3. Bővítsük ki az értelmezést a többi boldogmondás figyelembe vételével! (Ők a sírók, a szelídek, az igazságra éhezők és szomjazók stb.)

4. Jézus nekik hirdeti az evangéliumot tulajdonának tartja őket. Mellékes, hogy milyenek látják magukat, hogy a kívülállóknak hogyan ítélik meg felőlük. Jézusnak fontosak, ezért szól hozzájuk. Érdemében rejti el őket. Nem múlt el felettük nyomtalanul, amit Jézus tett értük.

C. Jézus szavait bizalommal hallgathatjuk. Ez a bizalom, ez a hit Isten ajándéka és eszköze arra, hogy kétségbeejtő szegénységünkől élet legyen. Megkérdőjelezhetetlen gazdagság Istennél — Jézusért.

Bohus Imre

Jubileumi Teológiai Napok

1998. november 2-3-án

az Evangélikus Hittudományi Egyetemen
az egyetemi szintű lelkészképzés
75. Évfordulója alkalmából
a Tudomány Napja rendezvényt sorozat keretében

Felkért előadók:

Cserháti Sándor
Fabiny Tibor
Frenkl Róbert
Joós Ernő
Semjén Zsolt
Szabóné Mátrati Marianna
Szentpétery Péter

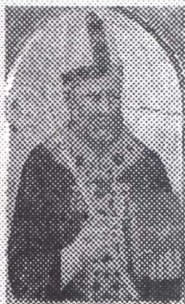
Az előadások mindkét nap
de. 10 órakor kezdődnek.

Délutánonként Tudományos Diákköri és HÖK
rendezvények.

Részletes felvilágosítást ad:
Zirneáné Matos Éva
Tel.: 469 1050

Októberi számunk szerzői

Bárdossy Tibor lelkész - Irsa
Bartha István lelkész - Nyiregyháza
Bódi Emese tanár - Budapest
Bohus Imre ny. lelkész - Fót
Csepregi Zoltán teológiai tanár - Budapest
Fabiny Tamás lelkész - Budapest Kőbánya
Fónyad Pál lelkész - Perchtoldsdorf (Ausztria)
Gabnai Sándor s. lelkész - Sopron
Gerőfi Gyuláné lelkész - Budapest Deák tér
Holecska Anikó s. lelkész - Kiskunhalas
Kertész Géza lelkész - Budapest Józsefváros
Kinczler Irén ny. lelkész - Budapest
Korányi András ösztöndíjas teológus - Bossey (Svájc)
Liptákné Gajdács Mária diakónus lelkész - Gyula
id. Magassy Sándor ny. lelkész - Sikátor
Nagy Gyula ny. püspök - Budapest
Nánai László ösztöndíjas teológus - Chicago (USA)
Pósfay György ny. lelkész - Genf (Svájc)
Smidéliusz András s. lelkész - Siófok
Smidéliusz Gábor s. lelkész - Nagytarcsa
Solymár Mónika hitoktató lelkész - Sopron
Szakács Tamás lelkész, fizikus - Aszód
Szathmáry Sándor ref. teológiai professzor - Miskolc
Vető István lelkész - Alsóság



**KRISZTUS
TANÚI
A VÁLTOZÓ VILÁGBAN**

Egyháztörténeti tankönyv



**Megjelent Trajtler Gáborné és Sárkány Tiborné
hittankönyve 12-14 éves evangélikus tanulóknak az
egyháztörténet kiemelkedő alakjairól
(176 oldal, 10 színes táblával).**

Iskolák és lelkészi hivatalok figyelmébe ajánljuk.
Kapható a Sajtóosztályon
Ára: 700.- Ft

